

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

... a mi smo na ceste ...

Drago Gervais

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

BOŽIĆ

POSMIJESI

BADNJE NOĆI

S radosnom duhom i cvijetom u srcu,
a pjesmom na usni
i harfom u ruci
za zvijezdama hrlimo krupnim
koje sad sjaju i trepte nad vijencem
i lancem planina u peplosu snijega.

Mi hrlimo puni radosnih misli kroz mrak
jer znamo da ćemo poći
preko onog nad selom našim brijega
i mjesto zublji, plama pune oči nam svijetle,
dok korake plahe prati nam nada
i s ljubavlju punog srca slušamo prve
pijetle.

Vodi nas posmijeh blagog Krista,
vuče nas umorne i gladne
ljubav i darovi mira zaista
novorodjenog na slamici Djeteta.

Za zvijezdom idemo tvojom, Djetee, tvojom,
za posmijehom hrlimo, Jagnješće, tvojim.
Oh! kruha nam daj,
mira nam daj,
mira nebeskih visina
i čara u srcu
sniježnih zemaljskih nizina!

TON SMERDEL.

*

Ima nas svuda. Ovdje najviše. U svima gradovima, u manjim selima i u svima krajevima. Većina ima svoje domove, iako ne svoje kuće. I djecu su izradili, i prilagodili su se okolini, ali ova-ko o Božiću, kada se u ljudima intenzivno bude uspomene iz djetinjstva, osjeća svako u sebi težinu ovih Božića daleko od rodnog kraja.

I ti Božići su pomiješani nekom gorčinom.

*

A i oni koji lutaju po svim cestama i putovima. Oni koji gaze panonsko blato pješačeći od Beograda do Zagreba i Ljubljane. Bez krova, bez cipela i bez kaputa. Pješačeći tako od skloništa do skloništa socijalnih ostsjeaka, ti naši bosjaci i beskućnici u doslovnom smislu riječi, putuju otrcani kao savjest — nama i drugima. I sastaju se s raznih strana u tim skloništima, i drhću, i pričaju. Istresaju tako jedan pred drugoga svoje doživljaje, lutanja. Sastaju se tu oni koji su propješačili Španiju od Barcelone do Bilbaoa, od Bilbaoa preko Madrida do Valencije i Alicante — ne sada već prije Frankove pobune — sastaju se s onima iz francuskih i belgijskih rudnika i s onima koji su došli iz bosanskih šuma. I svi oni zajedno tvore jadnu i bijednu zajednicu, zajednicu beskućnika bosjaka i lufalica.

Njihovi Božići su sama g

*

A oni treći — oni koji s
nim stranama svijeta. Or
be, Tobruka, Mogadiša.
me, Teruela, Guadalaja
druge strane fronta. D
vedeset i sedme« koji
nici Austrougarske i
sili kao štapove, on
i žutima.

Posljedica devet

Oni nemaju Bo

Fran Tratnik

(Narodna galerija v Ljubljani)

Vojne, kuge, lakote,
reši nas o

DRAGO GERVAIS:

STARI ZAKON

A ča nan koristi plakat,
tr znamo stari zakon,
da je nad kmeton paron.
To su nas vadili čača,
to nas je vadila mat,
a va nedejni dan
i gospodin plovani:

Trpi, muči i breme nosi,
daj, svoje prosi.

agari nin je teško,
o nebesko.«

Avtarkistom duha

Kako naj človek v svet pogleda
s pridom,
ko ste obdali ga s kitajskim zidom?
Samo politik zdaj mu v zvočnik trobi
in skozi robo krmi ga z otrcbl.

Igo Gruden

A oni razasuti po pampama južno-američkim, prašumama kanadskim, pre-rijama američkog sjevera. Radnici po plantažama, goniči patagonskih krda stoke i kopači u rudnicima američkim, belgijskim, francuskim.

I svi oni broje Božića i svi čekaju.

*

A o Božiću, svi su oni u duhu skupa, jer uspomene iz djetinjstva, pucnjava s drevnih ponoćki i naše staro »U sej vrijeme godiša« s jedinuje nas u duhu.

Barem o Božiću!

*

I tako, eto, dočekali smo i dvadeseti Božić. I svakog Božića ponavljamo te uspomene, lamentacije. Kao ono o Velikom Petku.

Do kada ćemo tako tužiti i evocirati uspomene? Hoćemo li ikada prestati s tužaljicama...

I hoćemo li nekog dana zagledati stvarnost — crnu i grubu stvarnost našu i opću — i uhvatiti se u koštac s tom stvarnošću. I početi da se borimo. Zajednički, rame uz rame.

Da svi mi jednom budemo skupa. Oni sa svojim domovima, oni s cesta i oni iz raznih streljačkih jaraka; oni iz kazamata i oni ostali razasuti na sve četiri strane svijeta. Da osjetimo da nas nešto veže, da smo jedan te isti ograna. I da se tako zajedno borimo — zapravo: započnemo istinski boriti.

Mi smo se i do sada borili, ali nekako rasparčano, svak za sebe i nekako kao da smo na raznim, odjeljenim frontama. Onako nekako kao prvih dana građanskih ratova kada svaki pojedinac, ili svaka mala grupica, misle da su oni centar fronta i da oni sami mogu da odluče o ishodu borbe. Borili smo se bez obzira na događaje oko nas, bez obzira na oružje neprijateljevo i ne osvrćući se za prijatelje. I tako smo ostajali na frontu s drvenim topovima, dok je neprijatelj ratovao s tankovima i bombarderima.

I tako smo se podijeljeni i rasparčani, izolirali. A velik broj boraca zahvatila je panika i dezertirali su. Mnogo je tih dezertera. I mladih i starih.

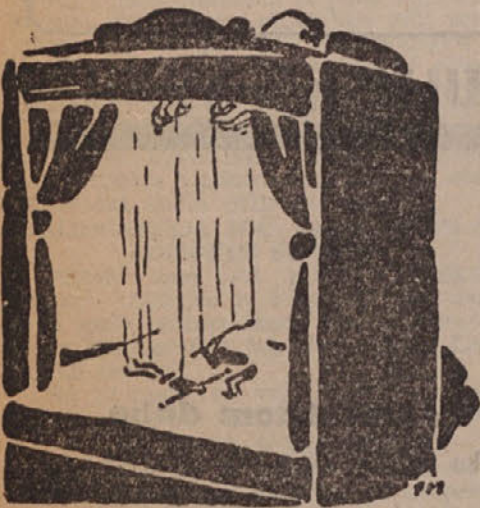
Ali sada — o Božiću — vraćaju se i i dezerteri u duhu na stare, napuštene položaje, pa je sada, u tom božićnjem raspoloženju, najlakše privući te stare borbe u zajedničke redove.

Ali ne sami — jer nas je malo i slabi smo, pa makar bili udruženi. Da potražimo prijatelje i nove drugove koji će svoju stvar da prilože našoj stvari i da tako u masovnom pokretu krenemo k boljoj budućnosti.

Prema ljepšim i svijetlijim Božićima.

JOŠKO ŽIBERNA, Ljubljana

VSAKDANJE MISLI

Zgodovino pišejo navadno za sto in več let nazaj. Ima to tudi svoj pomen in namen. Zlasti pade tako z ljudi breme očitkov še živčih povročiteljev in tvorcev zgodovinskih dejanj in pot do objektivnosti je tudi lažja. Tudi je tako lažje izluščiti iz vsega balasta dnevnih dogodkov, osnovno črto razvoja, ki se vleče skozi vsa tisočletja. Le navidez jo preklinjajo razne reakcionarne, nazadnjaške sile in le za kratek čas, dokler končno tudi teh sila razvoja ne podere in se ne prevali preko ovir, da se po zopetnem razvoju kmalu znajde spet pred novimi še težjimi in višjimi nasipi.

Človeštvo je podiralo ovire in si skušalo pot k boljšemu življenju. Skušalo... Od najnižjega položaja človeka — sužnja, ki se ni ločil od navadne stvari in vprežne živine in s katerim se je ravno kod s drugo navadno stvarjo, se ga lahko ubilo kot psa, prodalo kot žival — in takih je štel samo Rim pred dvatisočletji okoli 900.000, — se je človek-suženj dvignil in postal »svobodan«. Dvignil se je, dobil vsaj pravico, da se ga ni smelo kar tako ubiti, a le kratko in že je prišel v novo suženjstvo. Postal je hlapec grofa, opata, barona... Kar je pridela je moral odraščati »gospodu« in le najslabši del je ostal njemu. In se je rešil tudi tega. Padel je v drugo, tretje in dalje. Se dvigal. Za hip. Prepričan, da ima, ko je šel eno oviro, vse, da bo sedaj lahko miren.

Toda, kakor tista kača, ki ji odsečeš eno glavo in ji zraste sedem novih, ki še bolj sikajo, je s človeštvom. Prišli so stroji, uklenili spet ljudi in žulji so se delali spet na rokam istih, ki so se rešili hlapčevstva, za iste, ki so bili vrženi z gradov. Ti so si zgradili vile, palače in srkali življenski sok iz tisočev, ki so trpeli po barakah in kanalih. — To je danes. In še več. A dovolj govori o tem življenje samo okrog nas. Kaj bi to še opisovali!

Pa bo kdo čez toliko in toliko let, ko nobenega od nas ne bo več, pisal zgodovino o teh časih. Gotovo je to, da bo pisal. O vojni, ki je požrla deset milijonov ljudi, o revolucijah ki so se vrstile brez daha ena za drugo, o ljudeh, ki so, tudi brez grozot, trpeli lakoto in o onih posameznikih, ki so sedeli na milijardah bogastva, da niso vedeli kam z njim in je zmanjkovalo za njih dobrot na tem svetu. Bili so to novi kralji, kralji železa, kralji petroleja, kralji premoga, ne več kralji Nemčije, Avstrije, Španije... O vsem tem bodo pisali. Pa se bodo tudi vprašali za vzroke vsega tega. Zakaj deset milijonov grobov radi granat? Zakaj revolucija za revolucijo? Zakaj milijoni in milijoni brez strehe nad glavo, brez kruha? Zato, ker... Vzrok vsega tega, kar nas teži in ki morda še milijoni danes ni jasen, bo ležal njim na dlani in brez skrbi zase ga bodo lahko povedali ljudem. Gotovo bodo uživali plovce današnje grozovite borbe človeka s človekom, naroda z narodom in starega sveta z novim. Vse to, kar se dogaja danes, bo njim namreč le zgodovina in o tem bodo le pisali.

Našel se bo med njimi eden, ki bo šel globlje in se ne bo zadovoljil le s to grobo ugotovitvijo, le s temi običajnimi zgodovinskimi dejstvi. Hotel bo spoznati življenje tako kot je bilo tedaj, to je danes, ko mi živimo. Brskal bo po virih in odprlih strani o dnevnih poročilih, ki smo jih čitali pred letom, meseci in jih čitamo danes. Ali se bo čudil ali tudi strmel, ne vemo. Gotovo pa je, da ne bo šel čez vse s tako vsakdanjostjo in zavestjo, da ni, kar je čital, nič posebnega, kot delamo to danes mi.

Tam bo čital mogoče tudi tole: Nekje je obstojala neka država, ki so ji rekli Egipt, ali Palestina, ali... Ljudje so imeli svojo vlado, volili so svobodno in tajno svoje zastopnike in imeli so sploh vse, kar pritiče besedi svoboda in država. Tudi demonstrirati so smeli. A banane in drugo so jedli in pobirali le An-

gleži, Francozi in drugi. Ta država, ki so ji dali ime Egipt, je mejila na več drugih držav in kolonij, kjer so pobirali banane in drugo ljudje, ki niso pripadali morda Angležom in Francozom a nekateri so sile tudi puste in neredovite. Te so, zlasti ena, divje gledale na državo Egipt. Bile so si torej med seboj sovražne. Ko so pa dali tudi tej, eni od teh sosed, nekaj banan in drugega, pa je med njima nastalo prijateljsko razpoloženje. V tej, preje sovražni gospodariči puste kolonije, je vladal — Capek bi mu rekel — maršal. On je sklenil z Egiptom zvezo prijateljstva na veke, ker je dobil nekaj banan in drugega. Na orumenelem papirju bo mogoče še čitati tale zgodovinski vir, kot mu danes pravimo: Državi ki sta si sosedji, sta lahko med seboj v prijateljskem ali sovražnem razpoloženju, ali pa sta indiferentno razpoloženi ena proti drugi. Z vami smo bili mi do sedaj sovražni. Toda zakaj bi si bili sovražni? Vi imate banane in drugo, mi pa smo bolj prosvitljeni. In vi rabite, kar imamo mi, mi pa vaše banane in drugo. Zato je naš maršal odredil, da bomo od danes naprej z vami prijatelji. Torej mi smo prijatelji in vi ste naši prijatelji. Saj je prav tako. Živijo! Heil! Vive! — To bo čital. Mi tudi to čitamo, oz. smo čitali, pa se nismo čudili. Čemu? Saj je vse tako lepo speljano, samo ob sebi razumljivo, da se niti čuditi ne treba. Človek se čudi ob bolj čudnih stvareh. Zgodovinar čez toliko let, ko nobenega od nas ne bo več, pa se bo gotovo čudil...

In ta zgodovinar bo brskal dalje. Zasedel bo, da so imeli v tistih časih, to je danes, ko mi živimo, tudi film. Našel se bo še kje kak zarjavel aparat in košček starega filma. Dal si ga bo previdno, da ga ne bi pokvaril, zavrteti: Halo, halo! Novice v premikajočih se slikah! Oči in ušesa sveta... Halo!

Iskal bo drugega dne razlago dogodkov, ki jih je le medlo pokazal trak. Odprl bo listine iz leta toliko in toliko. Jo že ima: — Mi smo pomirili barbarško ljudstvo, mu prinašamo novo kulturo. Razgnali smo še zadnje banditske tolpe in sedaj je mir. Tisoč in več letal je metalo skozi več tednov le nedolžne bombe in tudi iperit je bil le za tiste, ki nočejo spoznati svojega divjstva. Sedaj se gradi in ljudje nas veselo pozdravljajo. Prinesli smo jim novo kulturo!

Odpri drugi vir in bere: V gozdovih neznanih planin leži 30.000 mož, oboroženih s puščicami in njih trohjenje privablja gavrane...

KONTAKTI I VEZE

Tretiranje pitanja naše emigracije kao organizirane i neorganizirane skupine te problema kojima se aktivna emigracija posvećuje kao objekt mirovnih utanačenja, a subjekt nacionalnih težnja rodni krajeva, ograničeno je skoro isključivo na samu emigraciju, njezino organiziranje i štampu. I sam rad direktan ili prenesen izoliran je na nas same. Radi toga i nema onakovog uspjeha kakav bi po svojoj važnosti morao imati. To se najbolje pokazalo baš prigodom razvoja političkih odnosa, unutrašnjih i vanjskih, ovih zadnjih dana, a gdje smo mi, naš živalj uopće, i te kako tangirani.

U odsudnim momentima, kad se dira u našu živu ranu, kad nastupa prilika da se na tu ranu može metnuti lijek, emigracija znađe da upre prstom na liječnika. A kako i ne bi, kad i ona boluje od te rane. Neki njezini članovi više, drugi manje. Jer činjenice govore da našom mišlju dominiraju sitne, ali vitalne brige, a mi često, stalno, govorimo o emigraciji, našim krajevima, tješnjim vezama, dok nas uistinu zanimaju i zagrijavaju druge stvari.

Mi nemamo ni kulturne, a još manje materijalne moći da budemo sami, da budemo izdvojeni od cjeline. Sama naša oznaka emigranata je posljedica općeg u vezi sa cjelokupnošću. Ali i kao takovi moramo biti na svome mjestu. Naš pro-

še bo bral. (Zakaj bi tudi mi ne bili bolj jasni?) Bral bo sledeči razgovor, oziroma samo odgovore na stavljena vprašanja: »Naš cilj vojne proti Kitajski je v tem — da sodelujemo s Kitajsko, dao rganiziramo njeno zemljo. Ne, ne, mi nimamo nobenih teritorijalnih ambicij. Mi Kitajski samo pomagamo. Vsi naši cilji in vse naše nade so čisto in izključno gospodarskega značaja. Mi nismo napadalci. Mi se vojujemo na Kitajskem samo za to, da Kitajski pomagamo. Takega slučaja v zgodovini ni. To je čisto orientalska zamisel: Kitajski mora najprej prenehati s svojo protijaponsko propagando, a nato postati naš prijatelj. Vidite, pri nas razumemo stvari vse drugače. Jaz bi hotel slišati, kje je bila pri vas vojna, brez teritorijalnih teženj. Pri nas, glejte, je tudi to. To ni imperialistična vojna, to je vojna po zamisli, ki je svojstvena našemu japonskomu duhu. Okoli Šanghaja je bilo mrtvih ali ranjenih okoli 250.000 Kitajcev. Toda če je te številke vzbujajo zgražanje v našem javnem mnenju, če delujejo preveč strašno, jih lahko izpustimo. Vi morate dobro razumeti mojo razlago o zakoniti obrambi. Vojna je vojna. Mi se borimo, mi se moramo boriti do skrajne meje.

Gotovo je, da bo ob tem prejel in zagnal vire naših dni in morda šel študirati logiko, kulturo, civilizacijo tega časa.

Ob koncu vsakega leta praznujemo praznik velikega pričakovanja nečesa novega, lepšega, svetlejšega. Vsaj tako smo včasih praznovali. Uspavani, ali pa smo se sami uspavali, smo hoteli vsaj te dni preživeti v nekem lepšem upanju. Vsaj en dan, dva dni, v letu. Tudi lučke so si nekateri prižgali na drevescu.

Letos? Pričakovanje je gotovo ostalo v človeku in tudi upanje v nekaj lepšega ne bi nikoli zamrlo. Toda? Zakaj moram danes jaz s svojo družino stradati? Zakaj otroci hirajo in umirajo od lakote? Zakaj sem izgubila sina nek v kraju, ki mu ne vem imena? Zakaj, zakaj...? Ali, hočemo danes preklinjati? Včasih se nam je že ta misel v teh dneh zdela smrtni greh. Danes prihaja kletvica sama iz ust.

V novo leto stopamo. Ljudje si bodo tudi v teh dneh želeli vse dobro kod navadno. A te želje bodo pomešane z nečem grenkim, z neko skrito, a na obrazu jasno začrtano skrbjo.

Želimo Vam veselo novo leto.

nailaženja veza stvorit će se naš put prirodni i ugladjeniji, a načela naše emigracije će se preformirati. Onda će naš pokret biti na mnogo solidnijoj bazi, a iznašati će naše težnje skupnost, koja ima pravo da traži da izvršioi interesa skupnosti uzmu u obzir zahtjeve skupnosti.

Pogrešno je mišljenje da se jedne veze imadu prekinuti da se uhvate druge, momentano povoljnije. Prirodne veze sa skupinama koje vode računa i imadu razumijevanja za naš problem imaju se sačuvati, ali moramo doći u kontakt i sa onim skupinama, koje su bile po strani radi svojih gorućih briga i možda baš radi naše ekskluzivnosti podržavanja veza sa drugim skupinama, njima oprečnim. Veze i kontakti dosadašnji, veze sa skupinama čiji će se glas uvažavati, kontakti sa onima, sa kojima su dugo bili prekinuti, a svoju su ljubav za nas i naše krajeve realno dokazali već pred decenijama. Prodrjeti u sve te grupe da u smislu svojih programa krvne pripadnosti tradicije, nacionalne dužnosti i kulturnog zajedničkog života ne smatraju naš problem tuđim i nevažnim, dužnost je i naših organizacija i svijui nas.

Svi kontakti u smislu krajnjeg cilja, razvedeni po obliku, moraju po vremenu da budu zajedno, da budu dakle aktivni u isto vrijeme. Niko nema pravo i nesmiye da te kontakte i veze prekida, da ih omalovažuje ako nisu usmjereni njegovim putem, samo ako su uspostavljeni dobronamjerno za naš krajnji cilj. Tada će i naša emigracija i naša pitanja biti postavljena na liniju općeg razvoja i tada će naš pokret imati živu snagu i postati produktivan, a mi sami faktor po svijesti, po volji i po slobodi skupnosti.

Skupnost će tada osjetiti da nema višeg i vedrijeg vrha do oživotvorenja nastojanja prigušenih želja naših ljudi, koji nisu u skupnoj zajednici, kojoj etnografski i kulturno pripadaju.

Nedavne političke događaje naša je emigracija osjetila kao prvi impuls potrebe i nevolje traženja općih kontakata i veza. Ali stalna upotreba ovdje ukazanih puteva, naše nužde i naš narod u kontaktu sa cijelim ovdašnjim pučanstvom dovesti će do izgradjenog savršenstva našeg djelovanja u cilju velike instiktivne i nesaviidive naše težnje, koja je i za nas najsvetija dužnost, jer je ona nosilac samozataje naše braće u ime nacionalnog samoodržanja. Tada će biti lakše i onima koji ne smiju pjevati »U sej vrime godišta«, jer će misli onih koji božićuju sa pjesmom »Narodi nam se Kralj nebeski« biti i u svećanim zgodama uz njih a tako i u svakoj potrebi i nevolji.

ANTE IVEŠA — ZAGREB

ESEJ O NAMA

MISLI OMLADINCA EMIGRANTA.

Što smo mi? Omladinci, emigranti. Polako se to već može razabrati iz našega rada. Omladinski pokret emigranata se reaktivira. Nacionalni momenat u problemu J. Krajine dobije na rješenje goruće socijalno i političko pitanje. Prije je nacionalno pitanje dominiralo. Do danas se je ono stopilo sa socijalnim i političkim i tvori jedinstveni problem J. Krajine. Pitanje demokracije, ekonomske, političke i kulturne. Nosioci rješavanja našega problema u prvotnoj formi doživjeli su osudnu promjenu u razvoju prilika. Postavljeni pred nove zadatke i nove činjenice, jedni su zaustavljeni, povukli se; drugi shvatili nove prilike i stupili u saradnju na nov posao, novom snagom i novim metodama.

Fašizmi sklapaju paktove, okupljaju se i stvaraju jedinstvene frontove.

Na drugoj strani: protufašisti reagiraju jedinstveno, organiziraju se u obrani čovječanstva i civilizacije.

U samom radu primjećuju se etape između ovih su kratke stanke. Za njih se naši omladinci naročito brojno sastaju i diskutiraju. Čuje se bojazan: ne pretstavlja li stanika u radu klonulost i početak ponovnom padu na tačku sa koje se je pošlo.

Volju naših omladinaca za životom i borbom moramo pozdraviti i pomoći. Što ostrije budu međusobne, dobronamjerne kritike, to ćemo biti sigurniji u svoju snagu i uspjeh. Ne ćemo da se nedostaci pokrivaaju pohvalama pa da u odlučnoj borbi podlegnemo.

U jedinstvu i slogu — slo d. f.

OPUPNA POMLAD

emo svojo svetle zarje in človeka ko psalm: ba in bolečina je v nam kot črnina! akaj da obupni spomina?

TON SMERDEL

BODI

je Kserkses Tisti, to vodo: jasetem po Kristi, tepajo svoboda

UGODNE BOŽIČNE BLAGDNE i SRETNU NOVU

svim svojim cijanjem

Prof. JAKOV MIKAC, Zagreb

BOŽIĆNI OBIČAJI U BRESTU U ČIČARIJI

Opažamo da se u Istri poslije rata sve više gube narodni običaji. Mi svi znamo koji je tome glavni uzrok. Opaža se i to da se od naših Istrana malo tko bavi sakupljanjem istarskih narodnih običaja, a narodni običaji su od velike važnosti za pojedini narod i kraj. Kod svih naroda se u posljednje vrijeme posvećuje velika pažnja narodnim običajima, a na nekim sveučilištima osnovane su posebne katedre za proučavanje narodnih običaja. Nestankom narodnih običaja, nestaje jednog važnog narodnog obilježja, nestaje posebnog karaktera i traga odakle su pojedine narodne skupine i cijeli narodi došli. Mi Istrani ne moramo tek dokazivati da smo Hrvati, jer i sami narodni običaji pokazuju hrvatski karakter Istre, a ti običaji pokazuju nam trag u Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Hercegovinu, Bosnu, Crnu Goru, pa i u Srbiju i Južnu Srbiju.

Nije mi namjera da sada o tome potanje govorim, već bi htio da se Istrani bave više našim narodnim običajima, da ih, po mogućnosti njeguju, a ujedno da ih prikupljaju, bilježe i objavljuju poput ostalih naroda. Kako gore spomenutih, to je narodno blago, koje moramo posvetiti mnogo pažnje. O tome bi se moglo mnogo toga reći, ali u naslovu, sam označio da ću opisati božićne običaje u Brestu u Čičariji. Evo i čim.

VILIJA BOŽJA

U selu Brestu Badnjak se držao dva dana prije Božića, a »Vilija Božja«, kako narod naziva, drži se dan prije Božića. Na Badnji dan seljaci nijesu postili, tek bi navečer spremali takvo jelo, koje se jelo viljuškama (pirunima). Po seoskom shvaćanju riječ Badnji dan dolazi od glagola »badnati«, jer su navečer Badnjeg dana badnali viljuškama.

Taj običaj postojao je pred neko 50 godina. Danas se naziv Badnji dan vrlo malo pominje; mjesto njega služi »Vilija Božja«. Na Viliju Božju ne pali se vatra do polne podne. Narod se posti. Oko devet sati jutro jede kruha i popiju po čašicu rakije. Oko pet sati dođe u goste, počaste ga rakijom. Toga dana seljaci ne rade teški posao. Domaćica sprema kuću, da joj na Božić bude čista. Domaćin cijepa drva, čisti kuću i hrani stoku. Djevojke spremaju jela i jednu drugu pita, što će na polovicu obući Muški se briju i šišaju. Po podne domaće zapali vatru i pristavi vatru za večeru. Kada se smrkne, svatko dođe u svojoj kući večerati. Prije nego počnu kući, domaće izidje iz kuće te opali nekoliko hitaca iz puške ili pištolje za znak, da u njegovoj kući pristupilo k večeri.

Stoka je dobro nahranjena, a stajle, ka- »zdravamarija« zazvoni. Ključem se do zatvora. Zatvaraju se stajle zato, da bi tko od susjeda ukradio sijenu ispred kuće i odnio svojoj stoci da jede. Govore: »Kojaj se staji ili dvoru (kako kažu seljaci) ukradeno sijena navečer Vilije Božje, se stoka suši ili mrtavi, a ona stoka, koja jede ukradeno sijeno, da deblija. Prije nego će domaće zatvoriti staju, načini za to je u staji ima, mali svezak od sijena i slame i te svezniče do- »se u kuću i metne ih pod stolu, prije nego početi večerati.

Kućna se čeljad prije večere pomoli Bogu za žive i mrtve, i da ih Bog očuva od vremena i svake nesreće. Poslije molbe metnu u jedan hljeb dvije svijeće; pale ih te jedna gori za žive, a druga za mrtve. Čeljad stane jesti. Vatra bukt, da vatrom gori veliki panj, koji domaće metne na ognjište, čim se vatra zapalila. Panj zovu »čoka«. Vatra na Viliju Božju »čoka« nema vrijednosti. Domaćin od »čoka« jela, koje je na stolu, metne po žlicu na čok govoreći: »Da Bog da nam litinu u žito, krumpiru i svakom drugom plodu.« Za vrijeme jela ukućani se, da se rukama stola ne dotiču, jer da preko ljeta po tijelu imali čirove.

Prvo jelo, koje okuse, jest maneštra (vrsta jela od kukuruza i pasulja); drugo jelo je bakalar sa »poseticama«, koje prave od tijesta, a imaju oblik malenih korinora; treće je jelo kelj. Ta se jela na- »sto jedu na Viliju Božju. Pije se vino, vrlo malo. Poslije večere mladija čeljad »ne oko svijeća, koje gore u hljebu, a »rili oko vatre. Mladji paze na svijeće, da će izgorjeti i kamo će dim krenuti. Prije izgori svijeća od mrtvih, kažu, treba više moliti za mrtve nego za žive,

i obratno. Kada se svijeća ugasi i na koju stranu krene dim, na onoj strani ili u onome kraju, govore, bit će bolia letina.

Iza toga nastane igra lješnjacima ili orasima. Ta se igra zove »po koliko«. Netko od ukućana stisne u šaku, da nitko ne vidi, dva tri lješnjaka (»liškanja«) i kaže drugome: »Po koliko?« pokazujući mu zatvorenu pest. Taj pogadja i kaže, da su u ruci pari. Ako su doista u ruci bili pari, pogadjač dobije lješnjake, koji su bili u ruci. Desi se, da su ruci lihi, pogadjač, koji je rekao, da su u ruci pari, izgubi onoliko lješnjaka, koliko ih je bilo u ruci. Tako se ova igra nastavlja čitavu večer. Osim toga igraju i igru »potkinkin«. Igrač stisne lješnjak u šaci pod koji prst i kaže svome drugu, s kojim igra: »potkinkin«, a ovaj mu odgovori: »pod ovim«, pokazujući mu prst, pod kojim misli, da je lješnjak. Igrač dobije lješnjak, ako pogodi, pod kojim je prstom. Ne pogodi li, mora svome drugu dati svoj lješnjak.

Ovako se ukućani igraju do 11 sati, a zatim se igra prekine i ukućani se stanu spremati k polnoćnici. Poslije polnoćnice seljaci se razidju svojim kućama. Domaćin, prije nego će leći, ide u staju, da pogleda, što mu stoka radi.

BOŽIĆ

Na Božić nema ništa naročito, jedino djevojke darivaju mladiće lješnjacima: Toga dana seljaci ne idu u goste jedan drugome, nego Božić svaki provede kod svoje kuće.

Na Sv. Stjepana (Stjepanje) običaj je od starine, da idu k misi u susjedno selo Trstenik jašući na konjima i mulama. Putem se natječu u jahanju, pa se često i ne-

Čička

sreća desi, da netko od jahača padne i slo- »mi nogu ili ruku. Pripovijedaju, da je u Trstenik znalo doći iz obližnjih sela toliko konja i mula, da se narod nije mogao u selu kretati.

Taj su običaj seljaci napustili, i danas u Trstenik ne dolje niti četiri, pet konja, a uzrok je taj, što su seljaci prestali gajiti konje i mule.

Za Novu godinu zdrave se seljaci i gledaju, da taj praznik što ljepše provedu. Jer drže, da će čitavu godinu dobro živjeti.

SV. TRI KRALJA

Na taj se praznik blagoslava u crkvi vo- »da, koju seljaci u staklenicama donesu kući. Jedan dio te vode sprema za ljeto te je upotrebljavaju protiv zla vremena i za druge svrhe, a drugi dio nose u polja i njome škrope svoje njive. Osim toga saču- »vaju komad čoka od Vilije Božje, koji po- »novu stave na ognjište na Sv. tri kralja. To čine zato, da je tobože bila neprekidna vatra od Vilije Božje pa do Sv. tri kralja, i da su Sv. tri kraljima svijetlili kao zvi- »jezda repatica.

ŽENIDBENI OBIČAJI U BERSEČU

Kad se mladić i djevojka zavole, te mi- »sle stupiti u ženidbeni stališ, podju u pod- »večerje subote mjesnom župniku. kakono kažu »Boga molit«. Nevjesta, koja stanuje izvan mjesta, naprti si bremić drva za ogrjev, te ga donese u župnikov stan, a putem idući plete čarape, dočim mladoženja stupa uz nju. Ulazeći u župnikov stan pozdrave prisutne sa lijepim uobičajenim pozdravom »hvaljen Isus« i kažu da su došli »Boga molit« i mole da se ih sutra (u nedjelju) stavi na napovijedi. Župnik ih primi u svoj ured, te ih ispita znamenitije molitve iz vjeronauka.

Nakon trokratne napovijedi u crkvi, spremaju se za svadbeni dan, a taj dan bi- »va ponajvećma u srijedu, a manje u subotu, a rijetko kada u ponedjeljak.

Čim mine druga napovijed, mladoženje podju u kuće svoje rodbine i prijatelja da ih pozovu na pir, da se pozvanici zgradu na vrijeme pripravit za taj svečani dan.

Dva, tri dana prije vjenčanja, doveze se roba zvana »dota« nevjestice u kuću mladoženje, gdje im je već određena soba.

Putem bi se ispalilo po koji hitac iz pišto- »lje, što je bio znak da dolazi nevjestičina dota. Kasnije je bilo to pucanje zabranjeno.

Jedan dan prije vjenčanja, mladoženja ide u crkvu k sv. ispovijedi i sv. pričesti, a naveče istoga dana donese domaće žup- »niku vrč vina (dvolitar) i skaru mesa skop- »čevine (to je stražnji dio skopca težine 2 do 3 kg). Kasnije je to bivši župnik pretvo- »rio u novac, naime: za drva, vino i meso platilo se 1 forint ili dvije krune.

Dakako da se taj dan čim bolje proslavi nisu uzmanjale takozvane »sopile«, a u kasnije doba zamijenili ih »harmonika«.

U predvečerje svadbenog dana sopci sa svojim sopilama idu od kuće do kuće po- »zvanika i završavaju mu takozvanu »man- »tinjadu«. Tada iza »sviranja« dolje sopac u kuću i reče: »Ovo (sviranje) je na vašu čast«. Ako ih je više u kući to svakome završavaju po jedan komad (veras), a poča- »šćeni pruže sopcima malen darak u novcu.

Na vjenčani dan narese nevjesticu čim ljepše, te joj oko glave oviju krunčicu od umjetnog cvijeća, a svaki pozvanik ima na prsima katicu cvijeća, koje mu nevjestica prikopča. I u kući mladoženje svatovi se okite cvijećem.

Tada blaguju u jednoj i drugoj kući, te iz kuće mladoženje podju svatovi poredani u kuću gdje stanuje nevjestica.

Na čelu povorke su sopci sa svojim so- »pelama ili sada sa harmonikom. Kod ne- »vjestice se pozdrave, poredaju i upute se u mjesto (grad) k vjenčanju.

U povorci za sopcima prva je nevjesti- »ca, koja ima na glavi obično vel s krunči- »com, a u ruci kitu svježeg cvijeća, što ga ostavi u crkvi kada se svrši crkveni obred. S jedne i s druge strane su joj kumovi, a mladoženju prate dvije svatnice. Drugi svatovi su poredani mješovito muški i žen- »sko. Među svatovima je i starješina. Pu- »tem u znak dolaska svatova ispalio bi se i po koji hitac iz pištolje, nu ovo bijaše kasnije zabranjeno da se ne dogodi kakva nesreća.

Svatovi idu ravno u glavnu crkvu da se vjenčaju. To biva obično oko 10 ili 11 sati. U glavnoj crkvi pred oltarom posvećenim na čast Majke Božje postavljeno je dugo klekalo pokriveno krasnim sagom. U sredi- »ni pokleknu mlada i mladoženje, a s jedne i s druge strane su kumovi.

Kada svrši sv. misa izadju iz crkve; prvi su mladija i mladoženja, te kumovi sa

svatnicama i ostali. Pred crkvenim pragom stoji starješina, koji izvadi iz torbe tri ko- »lača i pruži kumovima, te jedan izbaci ko- »lač kad izadju iz crkve u vis, drugi kolač izbaci malo dalje, a treći još dalje. Tu je natjecanje mladeži tko će kolač uhvatiti, jer je tada njegov. Nevjestica baca kruh i slatkiše, a isto tako bacaju slatkiše i ostali svatovi. Tada dodju do općinskog trga gdje počinju plesati, pjevati i zabavljati se.

U mjestu (gradu) zabavljaju se do 4 sata po podne, te se upute u stan nevjesti- »ce gdje biva objed do kasno u noć.

Na glavi dugačkog stola posjeli mladu i mladoženju, a s jedne i s druge strane po- »sjeti kumovi, a za ovima ostali svatovi. Mladu i mladoženju dvore kumovi. Od jed- »nog do drugog obroka biva dugačka stan- »ka, te se mladež zabavlja pjevanjem na- »rodnih pjesama i bacanjem slatkiša. Već pri koncu objeda ustanu sopci i sviraju u svoje sopele ili harmoniku ponajprije mla- »dom paru, te kada svrše dodju pred nju i kažu: »To je vama na čast«. Tada zasvi- »raju mantinjadu kumovima i ostalim sva- »tovima dapače i kuharima u kuhinji. Svi počašćeni ovim sviranjem podijele sopcima kakav darak u novcu savijen u komadiću papira.

Mladež željno očekuje da svrši objed, koji traje po tri i četiri sata, da mogu na- »staviti ples. Pleše se hrvatski ples, zatim i druge poznate plesove. Tu na plesu sa- »kupi se mnoštvo ljudi iz okolnih mjesta, te se i ovi zavrte kad im dozvole kumovi. Starješina počasti dobrom kapljicom i sta- »rije gledaće plesa.

Oko 11 sati u noći spremaju se svatovi da doprate nevjesticu do mladoženjine ku- »će gdje će ona sa svojim mužem stalno boraviti. Prije odlaska iz roditeljske kuće drži koji već bolje znađe, oproštajni govor gdje biva mnogo plača. Plaću roditelji, bra- »ća, sestre i drugi. Roditelji blagoslivlju svoju odlazeću kćerku, a mladići i djevoj- »ke pjevaju:

»Ala braćo došla doba, da podjemo ča.«

I tako se upute svi svatovi i ostali pri- »sutni prema kući mladoženje. Svirajući svi- »raju, a mladež pjeva.

Kada dodju svatovi pred kuću nadju vrata zatvorena i zaključana, a unutra u kući čuje se kako u žrvnju (mali ručni mlinovi) melju žito. Svatovi kucaju na vr- »ta, a oni iznutra ne daju nikakva glasa. Udaraju jače, te nakon duge šutnje otvori se prozorčić na vratima ili kakav drugi otvor, te iznutra pitaju:

»Što tražite u ovako kasno doba noći?«

Oni izvana odgovore:

»Našli smo jednu jarušicu (ovca od jed- »ne godine) pa mislimo da je ovo vaša.«

Iznutra ih pitaju:

»A kakav ima na sebi znak?«, jer po znaku se najbolje pozna čija je ovca. Oni izvana kažu kakav ima znak, te nakon du- »ljeg razgovora oni iznutra kažu:

»Da to je naša jarušica« i na to se otvo- »re vrata. Kod vratiju stoji svekrva (maj- »ka mladoženje), koja ima u rukama vao ili kod imućnijih zlatnu verižicu, pa to baci preko vrata nevjestice i pritegne je u kuću. Tu se poljubi s roditeljima i ostalom rodbi- »nom.

Zatim svi svatovi ulaze u kuću čestita- »jući ukućanima i podju u sobu da se pogo- »ste, da večeraju. I ova večera traje duže vremena.

Poslije večere mladež se uhvati u kolo i pleše se sve do jutro dok se na istoku ne pomoli suncu. Svatovi se s ukućanima pozdrave i razidju svojim kućama.

Nevjestica donese ujutro bližnjim su- »sjedima po jedan kolač bijeloga hljeba.

U prvu nedjelju po svadbi svekrva sa svojom snahom podje u crkvu na sv. misu, te joj dađe svoje mjesto gdje je ona do sada klečala i poklekne uz nju.

Te nedjelje obdržavala se u starije do- »ba tako zvana paprenica za ukućane i kumove. Bio je dobar objed, a osim obič- »nog kruha bilo je i žutog u kome je bilo raznih mirodija koje su davale papren ukus i tako zvali valjda paprenica. Pri svršetku objeda darovala bi kuma kumovima kakav male darak, kao čarape što bi ih sama oplela, ili rupce itd.

*
Time ukratko opisah ženidbene običaje iz mjesta gdje sam službovao pune 44 go- »dine i 1 mjesec kod onog dobrog i neza- »boravnog naroda.

NIKOLA PAJALIĆ
umir. uč.

CRJENI LUMINI

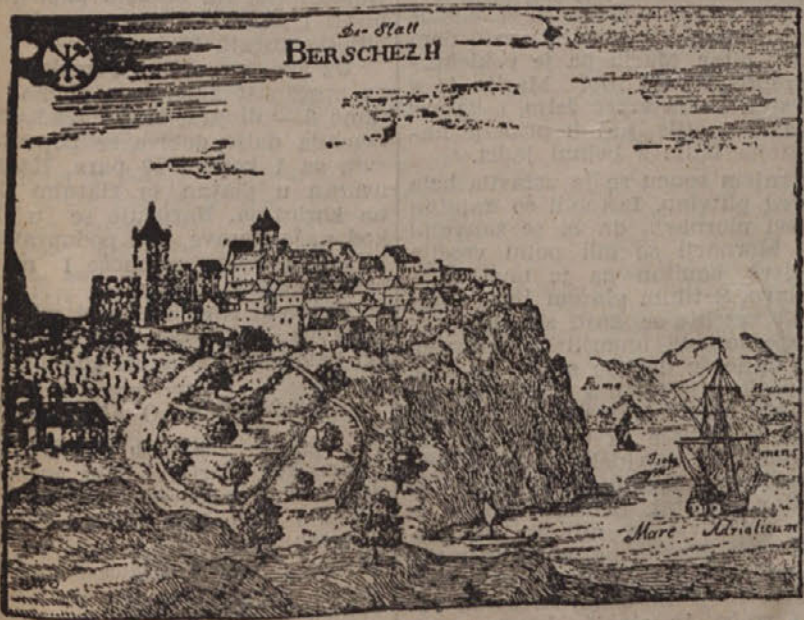
Crjeni lumini danas se pale i lica su žalosna i škura. Pomalo, pomalo na zide tuče stara ura.

Šapću usne i boga proše, za drage va grobe, za sine, a srea tiho va mrake plaču: za dragima va grobe, za dragima va tujine.

Pa sene rastu va miće sobe polevaju staro, blede lice i lumini se sami gase pred slikom Marije Device.

Tako reju trudne, kasne ure krcate tuge i daleki spomini. Za drage va grobe, za sine sami se gase crjeni lumini...

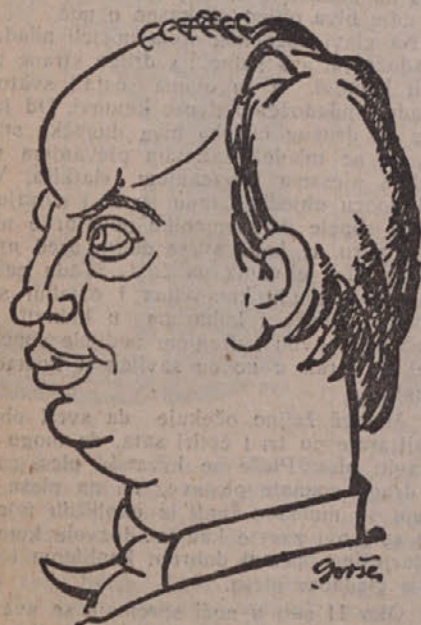
IVAN BOSTJANČIĆ

Beršeč prema crtežu u Valvazorovoj knjizi »Die Ehre des Herzogstums Krain« (pred 250 godina)

BOGOMIR MAGAJNA

Legenda o Marti, kapitanu in barbanski Mariji

BOGOMIR MAGAJNA

V Barkovljah so sedeli ribiči v krčmi, kadili iz pip, pili zlatorumeno proseško vino in strmeli skozi okno na razdivjana morje, ki je metalo svoje besne grive po skarpi navzgor do same ceste. Vsi so kleli in pljuvali z jezo po tleh. Že tretji dan je morje divjalo in jim požiralo zaslužek.

Vsi so kleli na glas Madono in klicali hudiča na pomoč, le stric Marko je molčal. Nepremično je strmel skozi okno. V njegov osemdesetletni obraz je bilo razrezanih tisoč brazd, kakor bi viharno morje okamenelo, da bi nihče ne vedel, kaj se godi v njegovih globinah. Nikoli ni dosti govoril, sedaj pa, ko je izpil že deseti kozarec, je na mah udaril s pestjo po mizi in zaklical: »Nikar ne preklinjajte, da ne boste prekleti! Kako naj Marija z Barbane pomiri valove, ko hoče vendar z njihovim bučanjem preveriti vašo kletve! Ribiči so se zasmeli: »Kdaj je pač mogla ona pomiriti morje, stari! Pred smrtjo trepeteš, pa se bojiš preklinjati. Stric Marko pa se je grenko nasmehnil ter odvrnil: »Jaz naj bi se bal smrti, ko sem jo že tolikokrat srečal med hujšimi valovi kakor so danes. Zopet je udaril s pestjo po mizi, izpraznil kozarec in nadaljeval: »Ko sem jo tolikokrat prosil, naj me vzame v svoje naročje in ponese na dno, kjer počivata žena in sin. Ali vam to morda ni znano, kaj?« Ribiči so umolknil, saj so vsi vedeli, da mu je pred tridesetimi leti požrlo morje ženo in sina. Od takrat ni bil stari več zdrave pameti. Vedno je molčal in marsikdaj, ko se je delal vihar, pozabil zajadrati nazaj proti bregovom in tedaj so ga zagledali daleč na obzorju šele, ko se je polegla vihar. »Norec je«, so rekli, »in norcu se nikoli nič ne pripeti. Še hudič bi se zbal v takem viharju, on pa ti sedi sredi morja v barki, kakor bi bilo morje navadna sladka limonada v kozarcu.«

Stric Marko si je s pestjo pomel okrvavljene oči, buljil nekaj trenutkov v ribiče, izpil še en kozarec vina in začel:

— Da ne boste več preklinjali, vam povem zgodbo. Stara mati mi jo je pravila, in ko poginem, naj zgodba z mano ne umre. Zato nastavite ušesa, da boste bolje slišali!

Ko je Atila divjal po naših krajih in klal krščanske ljudi, jih je bilo sto in sto, ki so zbežali na morske plitvine, kakor zbežijo galebi pred divjim viharjem. In kakor galebi so se stiskali na vlažnih travah, dokler ni vodja Hunov oddivjal mimo. Toda vse peklenške sile so se tedaj zarotile proti brezmočnim. Črni oblaki so se pripodili od morja in se igrali s strelami nad njihovimi glavami, pobesnena je Soča in pobesnel je Pad in vse reke in vsi potoki, ki drve proti plitvinam. Morje se je dvigalo, je raslo, raslo, že je zalilo zelene ruše na plitvinah ter segalo trum bednikov do kolena; in se je rasil in raslo, da je segalo do pasu. Očetje so stali nemi in podpirali matere, ki so stiskale dojenčke v naročju; dekleta so jokala, fantje molče strmeli po divjih vodah, ne da bi mogli pomagati.

Ko pa je bila stiska najhujša, je nenadoma priplaval po vodi kip Marije. Nihče ni vedel, od kod je prišel — ali preko širnega morja ali izpod visokih gor. Fantje so kip ujeli in vsa truma se je zamaknila v čudoviti Marijin obraz. Vsi so prosili: »Marija, pomagaj nam, pomagaj nam!« Tedaj se je Marija nasmehnila, dvignila svojo desnico nad morje in valovi so se polegali, kakor bi bili plašni golobje, nato je dvignila roko proti nebu, ugasnile so strele in sonce je razkropilo oblake kakor bi bili nežne jutrnje meglice nad cvetjem, dvignila še desnico proti goram in divje reke so

se izpremenile v pohlevne studenčke. Ljudje so od veselja jokali. Poklekli so okoli Marije in govorili: »Zgradimo ji svetišče na tej zeleni plitvini!« In zgradili so svetišče njej, ki je potem tolikokrat s svojo desnico pomirila najsilnejše viharje.

Ko je končal, je starec ošvrknil s svetlimi očmi ribiče, ki so si podpirali brade in strmeli vanj, izpil še kozarec in zopet pričel:

— Toda to ni, kar sem vam hotel povedati. Pred tisoč leti je živela tam ob Devinu ob izlivu Timave Marta, hči ribiča, najlepša deklica med Sočo in Trstom. Bila je kakor sonce, ki se v jutru dvigne iznad teh bregov in se pogleda v morje, da tedaj zalesketa vsa pokrajina v zlatem siju. Bila je lepa tako, da so galebi v trumah posedali okrog njenega čolna in se zamaknili vanjo. Pa ni bila lepa samo po telesu, tudi v njeni duši ni bilo niti sence zla. Ko je nekoč vrglo morje njenega očeta na breg in mu ohromilo ude, da je bil za vedno za delo nesposoben in na posteljo priklenjen, je Marta prevzela njegovo barko, jadrala vsak dan na morje in metala mreže v njegove globine. S teško prisluženim denarjem je podpirala očeta in sirote ter vsako leto poslala cekin v dar barbanski Mariji, ki je bivala tedaj v dragocenem svetišču. Marsikdaj je s svojo barko tudi sama poromala k njej in se ji poklonila.

Ko pa je nekoč tako sama jadrala po visokem morju, ji je priplula nasproti črna ladja z morskimi roparji iz Kvarnera. Ko so roparji zagledali Marto sredi morja, so planili s čolna k njej, ji zvezali roke in jo dvignili na svojo ladjo. Poglavar roparjev pa je nad njeno lepoto ostrmel tako, da ni maral več čakati beneške ladje, ki jo je namerala opliniti, ampak je velel pluti s polnim vetrom nazaj v daljni samotni Kvarner. Imel pa je poglavar doma ženo, ki je zaplakala od jeze in gorja, ko je zagledala lepo Marto v svoji hiši, in sklenila je, da jo sredi noči umori. Sredi noči se je priplazila v njeno sobo. Ko pa je videla Marto stati poleg okna in strmeli proti morju v črno noč in glasno jokati, je spoznala da Marta ni zapeljala njenega moža, črnega poglavarja morskih roparjev. Tedaj se je zbudilo v njenem srcu usmiljenje, prišla je Marto za roko, jo peljala na bregove divjega Velebita in ji stisnila v roko kosar s kruhom in mesom. Ko sta minila jutro in dan in spet jutro in dan, je bila Marta že blizu dežele Dalmacije. Sedla je na visoko skalo ob morju in bridko jokala, saj ni vedela, kako se godi sedaj njenemu očetu in sirotam, za katere je toliko skrbela. Vroče je prosila barbansko Marijo, naj ji pomaga, saj nazaj se ni upala, ker so razbojniki stražili breg, naprej pa je bilo morje širše in niti enega čolna ni bilo nikjer. Medtem ko je tako molila, je priplula iz dolgega zaliva pod skalo ladja z belimi jadr. Na krovu je stal mlad kapitan in veter se je igral z njegovimi kodri. Ko je zagledal Marto na visoki skali, je od začudenja onemel, saj je mislil, da se mu je prikazala čudovita morska deklica. Ukazal je mornarjem, naj vržejo sidro v morje, planil na breg in splezal k Marti na visoko skalo: »Ali si sen, ali si res morska vila, o kateri prepevajo naši pevci«, je zaklical in razprostrl roke, da bi jo ujel v naročje. Ko pa je videl solze v njenih očeh, je vzkliknil: »Kaj ti je ranilo srce, prelepa, da jokiš v tej samoti? Povej, kdo si in kako naj ti pomagam. Jaz sem kapitan bele ladje in vozim v Benetke kože rjavih medvedov in sivih volkov, ki smo jih ujeli v gozdovih Velebita. Poglavar sem vsega Velebita. Marta mu je povedala svojo žalostno zgodbo, kapitan pa se je razveselil in rekel: »In ravno moja bela jadra bodo pripeljala najlepše dekle sveta nazaj k njenemu očetu in ravno moje oči bodo vso pot srečne strmele v njeno lepoto. Ujel je Marto v naročje in jo odnesel s skale na ladjo, medtem ko mu je duša prekipevala od sreče.

Ko jo je na ladji postavil med mornarje, so vsi od začudenja onemeli, toda njihova srca, ki se niso bala ne medvedov ne volkov, so se stisnila v tajni, praznovorni grozi: »Saj ni mogoče, da bi bila tako lepa stvar hčerka človeka«, so si mislili. »Katera med njimi ima ko morje globoke in sinje oči, katera med njimi štiri zlatne kite, ki bi segale do tal, katera med njimi ustnice, ki bi bile živordeče ko škrlat, katera med njimi ima ko delfin živo in vitko telo? To pač ne more biti brez čarov in urokov! Gorje nam, če se je kapitan prevaril s svojimi očmi in ga je čarovnica omamila, da je pozabil na previdnost, s katero je nas vodil po visokih gorah in širokem morju.« Glasno pa niso rekli nič in so molče dvignili sidro iz temne globine morja.

Kapitanu se je zdelo, da ni ladja še nikoli tako hitela kakor tisti dan; kajti nenehoma je ves zamaknjen gledal

Marto in si mislil: »Že do jutra bomo v Benetkah. Nato okrenem ladjo k Timavi. Obdaril bom njenega očeta in sirote z zlatom, pokleknil potem k njenim nogam in jo prosil, naj mi bo žena do smrti in vekomaj. Če me ne usliši, bom stopil na visoko devinsko skalo in se vrgel v morje; kajti brez njene lepote mi ne bo mogoče več živeti!«

Tako zamaknjen je strmel v njene oči, toda kar pri priči je postalo temno kakor ponoči. Tedaj so mu zaklicali mornarji: »Ali ne vidiš, kapitan, da so črni oblaki zagrnili zvezde, ali ne čuješ, kako frfotajo jadra v viharju, ki se poraja, ali ti ni mar svojega in našega življenja?«

In že je zatulila burja in zaškripali so jambori s cvilečim jokom. Morje je besno planilo na krov. Vihar je zagrabil ladjo in jo gnal s silno hitrostjo v neznano črno noč. Mornarji so zavijali jadra in trepetali v grozi, nato pa se zaleteli h kapitanu in mu rekli: »Še nikoli ni vihar tako nenadoma vstal, še nikoli se ni tako igral z ladjo. Čarovnico vetrov si sprejel na krov. Pogubiti nas hoče in potegniti s seboj na dno morja v svoj peklenki grad. Vrzi jo s krova, če hočeš rešiti sebe in nas!«

»Ona ne laže in brez nje mi ni mogoče živeti«, je vzkliknil kapitan in hotel potegniti meč, da bi branil Marto pred mornarji. Tisti trenutek pa je udarila iz črnega oblaka v jambor strela in ga razklala na kose. Kapitanu je zastala desnica. Mornarji so tedaj planili k Marti in jo vrgli s krova v divje, razburkano morje in čudo — kmalu potem se je morje pomirilo in utihnilo je tuljenje burje. Mornarji so obstopili kapitana, se zagledali vanj s plašnimi očmi in mu govorili: »Potolaži se, poglavar naš! Doživeli smo najstrašnejšo noč s čarovnico na našem krovu. Omamila ti je srce, toda zjutraj poromamo k barbanski Mariji, da se ji zahvalimo, ker nas je rešila smrti in večne pogube, in ona bo ozdravila tudi tvoje srce.

O, mornarji niso vedeli, kako je Marta med viharjem na krovu sama vdano klicala k Mariji barbanski, naj pomaga njim, kapitanu in njej. Komaj sončni dan je in objela jo je velika ljubezen do mladega kapitana, ki se je pojavil kakor iz gozdov. Sedaj pa naj smrt uniči vse. Z grozo je poslušala klice mornarjev, da je ona čarovnica vetrov, in njena tožba in prošnja ji je nemo zamrla na ustnicah. Ko so jo objeli mrzli valovi in jo hoteli pogoltniti vase, je s poslednjo močjo zaklicala ime barbanske Marije: »Pomagaj, Marija barbanska, pomagaj!«

Tedaj se je prikazala na visokem nebu pred njo čudovito lepa žena in jo prišla za roko: »Nič se ne boj, Marta, in hodi za menoj!« Marta se je blaženost nasmehnila. Saj je mislila, da je v nebesih, kajti oblaki nad njo so se razgrinjali in mesečina je ko velikanski slap padala na lesketajoče se morje. Krog Marijinih las pa so v svetlem soju plavale zvezde neba, med njimi najlepša ona, morska zvezda. »Ali so utonili?« je vprašala Marta plašno. Marija je odkimala. »Ali sem v nebesih ali na zemlji?« vprašala je zopet. »Na morju si«, je odgovorila Marija. »Ali je daleč do našega doma?« je vprašala Marta dalje. »Do mojega doma nikoli ni daleč«, je odgovorila Marija. Pred njima je mesečina kazala po morju pot. Stopali sta tiho, tiho po morskih valovih, ki so izgubili ves bes in upor in se pohlevno zgrinjali in poklekovali pred noge lepe Hčerke neba in lepe hčerke sveta. Še nikoli, niti v najlepših sanjah ni Marta tako potovala, še nikoli ni bila njena duša tako polna veselja. Ko pa je ugasnila noč in je svetlo sonce zlato obarvalo čudoviti potnici, se je hipoma zalesketalo na zeleni plitvini belo svetišče Martine spremlevalke. Tedaj so prileteli galebi s strehe svetišča in se poklonili obema. Marija je stopila v svoj dom in na svoj oltar. Marta pa je pokleknila na preprogo pred njo. Marija je v njenem srcu čitala vročo željo, s katero jo je Marta prosila, naj ji pripelje nazaj kapitana ladje z belimi jadr.

V jutrnjem soncu se je ustavila bela ladja pred plitvino. Izstopili so kapitan in njegovi mornarji, da bi se zahvalili Mariji. Mornarji so bili polni veselja radi rešene kapitana pa je imel sklonjeno glavo. S tihim glasom jim je govoril: »Na veselite se, kajti srce mi pravi, da ste to noč umorili nedolžnega človeka, najlepšo deklico sveta. Ne bom si upal pogledati Mariji v obraz, ker nisem ubranil Marte pred vami. Toda ko so stopili v svetišče in videli duždež, ki se je zgodil, ko so videli klečati Marto pred Marijo, so popadli na kolena in se dotaknili s čel tal. Bridko kesanje je prevzelo mornarje za njihovo pravno-verje in greh. Marija pa se je nasmehnila in jim z roko ukazala naj vstanejo; tudi Marta se je nasmehnila, polna veselja in sreče, in stopila kapitanu ob stran. In Marija je dvignila roke ter blagoslovila oba, ki sta živela potem v

sreči sebi in sirotam na bregovih našega morja še dolgo let.

Toda to še ni vse, kar sem hotel povedati, — je rekel stric Marko in zastrmel, od zlatorumene proseškega vina opojen, v ribiče, ki so ga molče slušali. V njegovih očeh se je zrcalilo hudo gorje. »Takrat, ko sem šel z ženo in sinom na visoko morje«, je nadaljeval, »in je nastal silen vihar, nisem verjel v barbansko Marijo. Hudo sem preklinjal, kaj mi je vihar odlomil jambor, namesto da bi njo poklical na pomoč, in se s trmastim uporom lovil z morjem sam. Zato sta takrat poginila žena in sin, ki sem ju tako ljubil.

Stric Marko je izpraznil še en kozarec zlatorumene proseškega vina, nato počasi vstal in se opotekel skozi vrata v noč in vihar.

SADRŽAJ KALENDARA »SOČA« 1938

Iako naš džepni kalendar »Soča« za leto 1938 nema kao dosada poučen propagandnog karaktera, on je od vrhunske koristi za naše emigrante. U »Soči« za 1938 su mnoge upute, namijenjene naročito radnicima, obrtnicima, matelijama, djacima i mladima. U mnogim slučajevima naši emigranti ne znaju prave pravne propise po kojima treba postupiti, ne znaju koja prava imaju u odnosu njihovog rada i uposlenja. Tim sve iznaša »Soča« 1938, jer su u džepnom kalendaru mimo detaljnih podataka o blagdanima, poštanskoj tarifi, biljevanju i taksama još i ovi članci o praktičnim uputama:

1) Uputstva za sticanje državljanstva (oprosti od taksa; satav molbe; prilozi molbi; tko oslobođen od taksa; druge napomene glede državljanstva). 2) Kaj morate vedeti vsak inozemski se namerava stalno naseliti u Jugoslaviji (dozvola boravka i zaposlenja). 3) Radničko osiguranje (obaveza osiguranja; prijava osiguranja; osnova za odmerjivanje prinosa; potpora; plaćanje prinosa za osiguranje; potpore u bolesti; potpore i rente u iznemoglosti, starosti i smrti; potpore i rente u nesrećnom slučaju; produženje i veće potpore u bolesti; žalbe članova po pitanju potpora). 4) Što neupisanim daju burze rada. 5) Pravo besplatnog liječenja u javnim bolnicama. 6) Obaveza služenja u stalnom kadru (obaveza u inozemstvu; regulisanje vojne obaveze u inozemstvu; djaci; vojnici; vježbe i manevri; za obveznike koji se pozivaju na vježbu; kad se naši državljani vraćaju u domovinu; kako registru lišu vojnu obavezu novi državljani). 7) O nostrifikaciji diplom (dopolnilnih ispitov (nostrifikacija diplom z univerz in drugih visokih škola; priznanja zrelostnoga ispita na srednjem i strokovnih školah; priznanje zrelostnoga ispita na učiteljskih i učiteljskih krajin; prestop srednješkolske kake srednje škole u Italiji). 8) Uputstva za znanatsko osoblje (ovlaštenje i dozvole; nadležnost za izdržavanje ovlaštenja i dozvola; ovlaštenje za znanatske radnje; učenje zanata; polaganje pomoćničkog ispita; što se zahtijeva na pomoćničkom ispitu; polaganje majstorskog ispita; što mora znati kandidat na majstorskom ispitu; pomoćnički i majstorski ispiti drugih radnja). 9) Izjave za talijanske sudbene vlasti. Na koncu je popis emigrantskih društava učlanjenih u Savez i saks savezne uprave.

Sav ovaj materijal štampan je u 108 stranica teksta, a još su 52 stranice čistog bijelog papira za bilješke tako da kalendar ima 160 stranica.

Prema navedenom sadržaju vidi se da će kalendar imati vrijednost više od godine dana, jer će ga svaki emigrant moći konsultirati kadgod dodje u posloj da dozna, kako imade postupiti u pitanjima, koja su u kalendaru razumačena. Članke su napisali amatori, njaci, koji rade na tim pitanjima.

Ovo peto godišće »Soče« je u većem formatu nego dosadašnjih godina, brojeći zato što je namijenjeno većem emigranata. Na bijelom papiru može se pisati i perom, jer ne propušta crnilo u bilješke ostaju trajne.

Uz sve ovo obilno i korisno gradivo uz opsežnost kalendara cijena mu je samo 8.— dinara. Kod narudžaba od 10 komada dalje dobiva se popust. Postupak rina za 1 komad 50 para. Kalendar može uvezan u platno sa zlatnim natpisom na koricama. Naručuje se u Zagrebu kod naše uprave, kod poduprave u Ljubljani, a kupiti se može i u svakom emigrantskom društvu.

Uvjereni smo, da će si svi emigranti nabaviti ovaj zaista korisni emigrantski kalendar »Soča« za godinu 1938.

»NAS SMER« O ANTI DUKICU

Vjesnik slovačkih nastavnika »Nas Smer«, koji izlazi već dvije godine u Bratislavi, donosi u decembarskom svesku bilješku o životu i radu Ante Dukića. Od prijatelja njegovih djela ističe naročito antologiju »Výbor z prac A. Dukića«, koju je za svojih 70-godišnjicu preveo i uredio J. Vojtich Mierka i izdao ju u svojoj Bratislavi. Od istog autora donosi i Nitrjansky Kras, dne 5 o. mj. Dukićevu pjesmu »Družba«.

MIJO MIRKOVIĆ, Subotica

SELJAČKO PITANJE U ITALIJI

Odlomak iz knjige „Održanje seljačkog posjeda“

Istarski seljak

Donosimo odlomak iz knjige dr. Mije Mirkovića, „Održanje seljačkog posjeda“. Knjiga je izašla ove godine u Zagrebu u izdanjima Hrvatske naklade. Donosimo i predgovor toj knjizi, kojega mnogi listovi citiraju kao vrlo karakterističan, a ujedno spominju i činjenice koje su tu iznesene o prilikama na selu u južnoj Istri.

Posebne probleme predstavlja seljački posjed u Italiji. Talijanski ekonomisti i htjeli bi i ne bi htjeli da kažu koliko se talijanske zemlje stvarno nalazi u seljačkim rukama. Po talijanskoj statistici znamo samo to, da od rada na zemlji živi 6,2 milijuna muških lica iznad deset godina. Od onih 6,2 živi tek nešto više od jedne trećine, t. j. 2,2 milijuna na svojoj zemlji. Po istoj statistici zemlja ima 26 milijuna hektara gospodarskog zemljišta, ali od toga otpada na kategorije gospodarstva ispod 20 ha svega 12 milijuna hektara, t. j. manje od polovine. Od onih 12 milijuna hektara malog i srednjeg gospodarstva obraduju sami posjednici jedva oko 6,3 milijuna. Prema tome izgleda da se od čitave poljoprivredne površine Italije nalazi u seljačkim rukama jedva oko 25 posto do 30 posto gospodarskog zemljišta.

Poslije svjetskog rata mali seljački posjed u Italiji je nešto ojačao. U sjevernoj Italiji prešlo je u seljačke ruke oko 430.000 ha, u srednjoj 72.000, u južnoj Italiji 300 hiljada, na Siciliji 160.000, na Sardiniji 10 hiljada, ukupno dakle oko 1 milijun hektara. Ovo osvajanje zemlje od strane seljaka izgledalo je neobično. Fašistički nacionalni agrarni institut u Rimu (ne treba ga zamjenjivati sa međunarodnim agrarnim institutom u Rimu) poduhvatio se posla da ispita kako je taj novi posjed seljački nastao i kako on danas stoji. Rezultat je bio serija monografija koje se odnose na desetinu raznih pokrajina Italije. U ovim monografijama pisci nisu kazali sve ono što su istražili. Poznato je da Mussolini ima velike simpatije za seljake (amerikanski novinar Gunther tvrdi da Mussolini voli šest stvari: svoju kćerku Eddu, grad Rim, seljake, knjige, zrakoplove i brzinu), ali nije poznato kakav je sadržaj tih njegovih simpatija, što hoće za seljake konkretno da učini. Nekad je obećavao da će im dati velikoposjedničku zemlju, ali to do sada nije učinio. I kako on nema još uvijek određeno mišljenje prema konkretnim pitanjima seljačkog posjeda, nemaju i ne smiju da imaju takvo mišljenje ni ostali, svi oni koji istražuju probleme seljačkog posjeda, tako se i najbolji stručnjaci vrte oko tih pitanja neodlučno. Ipak i ono što je u spomenutim monografijama izneseno, daje nepovoljnu sliku stanja seljačkog posjeda, starog i novog.

Zemlja je poslije rata kupovana u Italiji za novac koji je u ratu stečen uslijed povoljne konjunktura za poljoprivredne proizvode. Kupovana je od strane bivših seljaka, koji su već imali zemlje, od napoličara i zakupnika, i nešto vrlo malo od bivših poljoprivrednih radnika. Kupovana je djelimično za gotovo, u znatnoj mjeri i na dug, kao i drugdje. Osim toga, seljaci su dolazili do novaca i pošiljkama talijanskih radnika emigranata u Americi ili su i sami ovi radnici vraćajući se iz Amerike postajali mali seljaci, posjednici i obradivači zemlje. U raznim krajevima ovaj novi posjed nalazi se u raznom stanju.

Prvi pisac koji je obradio Toscanu našao je u tom novom posjedu dva tipa. Jedan aktivistički tip seljačkog posjeda (poznatiji od Serpieri-a) specijalizirani mali posjed, sa intenzivnim radom, sa proizvodnjom za tržište, povrćarski, voćarski ili vinogradarski mali posjed. To je već

Pri pisanju ovoga rada često mi se javljao lik moje majke. Kad bi ona umjela da čita, napisao bih joj lijepu posvetu. Onako mogu da se sjećam samo, da smo ona i ja zadnji bili, koji smo kopali zemlju, na kojoj je naš rod živio tri stotine godina. Ničija motika nije poslije naše prevrtala tu zemlju. Vinograd, što smo ona i ja njegovali, nije nikad poslije rodio. Nas dvoje smo bili zadnji i u mome i u njezi nom rodu, koji smo vjerovali u zemlju i mislili da je zemlja jača od novca. Danas je naša zemlja opet ledina, jer je kamenita i nerodna, a njezino obradivanje se ne isplaćuje, kad se izračuna u novcu, koliko se može dobiti za nadnicu na drugome mjestu. Nas dvoje smo bili među zadnjima u našem selu, koji smo napustili staru domaću pradjedovsku nošnju. Danas tu nošnju nitko više tamo ne nosi. Razvoj sela je išao ispred nas. On se vrši o po pravilima ekonomske zakonitosti, izvan naše volje, gazeći naša tradicionalna i konservativna shvaćanja o selu.

Putujući po selima srednje i zapadne Evrope, živeći godinu dana na češkom seljačkom posjedu, promatrajući kako izgleda iznutra život u njemačkom, talijanskom, austrijskom, švicarskom, francuskom i belgijskom selu, svuda sam doživljavao isto iskustvo: kako novac mijenja, deformira i moralno degradira seljaka i kako novac postaje jači od zemlje i seljak potpuno nemoćan prema onome, koji raspolaze novcem.

pozitivan tip. Drugi tip je vraćanje starom mješovitom seljačkom gospodarstvu, za potrebe seljačke obitelji. »Nazadak je tu očigledan. Ne upotrebljava se više vještačko gnojivo, nema racionalnog plodoreda, sprječavaju se industrijske biljke, nema se prave predstave o hranjenju i selekciji stoke«. I jer »nema velikih zona, koje predstavljaju neophodne uvjete da bi mali posjed seljaka mogao da se razvija sa uspjehom« u onaj »aktivistički tip«, dolazi onaj »nazadnjački tip« seljačkog posjeda do izražaja.

Za Piemont je utvrđeno da je kopovana zemlja prije pripadala javnim tijelima, malim građanskim posjednicima, velikim posjednicima, ali najviše srednjim posjednicima. Prema tome izgleda da su seljački posjednici koji su proširili svoj posjed 38 posto, novi posjednici seljaci (bivši zakupnici i napoličari) 40 posto i novi parcelni posjednici 22 posto. Uticaj na intenzifikaciju je bio povoljan i ako je novim posjednicima nedostajao obrtni kapital. Ali kriza poljoprivrede zahvatila je i nove vlasnike.

Veliki dio novih malih posjednika dočeka kao je krizu u pasivnom stanju i bio je prisiljen da vrati cijelu nabavljenu zemlju ili dobar njen dio. »Velika većina, odupirući se stalnim i enormnim žrtvama nalazi se danas u nedvojbeno nepovoljnom položaju. I u istom nepovoljnom položaju, i ako u cjelini manje teškom, nalazi se također sav ili skoro sav seljački posjed stare formacije na brežuljcima i u ravnicima; u brdima je njegov položaj bijedan beskrajno žalostan i jako zabrinjujući za budućnost«.

Nije zabrinjujuće samo gospodarsko stanje pijemonteškog seljaka. I socijalno kulturno i moralno stanje je na sličnoj nivo. Potrebe su povećane. Ali to su potrebe materijalne kulture. »Seljaci u cjelini odlijevaju se dobro, ponegdje i pažljivo, žene često upotrebljavaju svilene haljine«. Ali troškovi za duhovnu kulturu nisu porasli. »Religiozan osjećaj je dubok i rasprostranjen, ali za crkvu se troši malo. Isto tako se malo troši i za naobrazbu, jer je seljak navikao da u djetinjstvu svrši školu i ništa drugo, i kad odraste ne voli da čita knjige nego više voli da čita političke novine i sportske listove, i poneki put gospodarske novine«. Obiteljski moral je također opao. »Obiteljski krug seljačkih posjednika još je uvijek čvrst, ali ne onako

kao prije rata. Poštuje se očev autoritet, ali falu smisao duboke sinovske odanosti, koji je nekad bio jako raširen... Slučajevi konkubinata nisu više rijetki... Plodnost brakova nije se digla. Izbjegavanje radjanja je osjetljivo, i danas i seljak hoće da ima samo malo djece«.

Ako je težak položaj seljačkog posjeda na sjeveru Italije, na jugu postaje sasvim bezutješan. U pokrajini Puglie napoličari su dolazili do posjeda na taj način, što bi posjednik zemlje svoju zemlju podijelio u nekoliko komada i pojedine komade zemljišta dao bi napoličarima u obradu, ali sa pogodbom da napoličari zasadi na tome zemljištu vinograd. Kad bi na prvom tom komadu bili završeni radovi, vinograd podignut i njegovan do prvoga ploda, svaki bi komad opet bio podijeljen na dva dijela. Jedan dio (polovinu ili manje, prema pogodbi) dobio bi u vlasništvo seljak koji je vinograd podigao, drugi dio ostao bi dotadašnjem vlasniku zemljišta da ga iskoristi u svojoj režiji. Ono što jako pritišće maloga posjednika na jugu to su porezi, nada sve općinski prirez (negdje i pokrajinski prirez). U staroj pokrajini Barri, gdje ima 233.550 porezovnika povećan je općinski prirez u 10 godina sa 4 milijuna na 18 milijuna lira, on je dakle učestvorostručen. Takse na pse, na klanje svinja, na držanje koza bile su tako teške, da se seljak odrekao držanja pasa, koza i svinja. Taksa na držanje seljačkih kolica, koje vuče magarac, konj ili mazga, je tolika, da iznosi više nego vrijednost kola. Pri svemu tomu seljak u ovome kraju ne može da dodje do kredita. »Može se kazati, da su mali seljaci savim odrezani od koristi kredita«.

I u drugim krajevima izgledi za novi seljački posjed u Italiji su nepovoljni. U Basilicatu »izgleda jako teško da se pod takvim uvjetima može jedan dio novostvorenog seljačkog posjeda održati sa sigurnim ekonomskim uspjehom«. Može da uspije tamo gdje je stvoren na prvoklasnoj zemlji. U Umbriji traže se za nj specijalne povlastice da bi mogao da se održi i to jednome dijelu treba oprostiti jedan dio poreza, a drugome dijelu treba oprostiti sav porez i sve takse.

Iz ovoga se vidi kako talijanski fašizam ni poslije petnaest godina vlasti i uza sve simpatije koje pokazuju prema seljaku nije mogao ništa da popravi stanje seljaka i posebno maloga seljaka.

France Gorše: Kmetica

Težaci se vraćaju iz grada

U mutno je more potonulo sunce. Noć je tmurna pala. Kosovi u lugu tužnopočno poju; razliježe se pjesma niz proplanke puste u širokom krugu.

Vijugavom cestom, po strmome kršu koze divlje vreće; za njima ratari klonulo i muklo pod bremenom stenju.

Na starome groblju pjevaju grobari.

Mjesec svoju glavu ispružio stidno iza golog brda. Motike se blješte, a pljuci teški ramena pritisli. Gladna djeca negdje kao sojke krešte.

Ispijene oči u daljine zure, u obrise crne, visoke planine; Suhe, gole ruke za počinkom žude, za utjehom blage, svečane tišine.

Vijugavom cestom klecaju ratari, a za njima bučno, mrko pseto laje. Na raskršću Hrist razapet bolno gleda, i sluša molitve, psovke, uzdisaje.

IVO ŽIC-KLAČIĆ

BOUH NA KRIŽE

Na križjere je jeno propijelo, s njega Buoh od drijeva — ljudi gleda.

A po ceste ljudi pasijevajo... Pred Buogon neki od njih zvade šiljar (ali bareto ku nose bareto), pred Nijn se neki anka prekrize; a kakova stara nuonica s Nijn pride i govorit.

I tako cijel dan pred golen Buogon od drijeva prošišljun bljideh ljudi pasijeva; to so naši ljudi kampanjuoli ki svole življenje i svojo srečo, va zelen cimitar, gredo zakopat.

I ljudi puni truda, jetiki i glada va pašaje Buoga gledajo i ku bi in pomoga plačec Ga pitajo. Ma guol Buoh od drijeva, kako da nič ni ne čuje — muči i samo ljudi ki pasijevajo gleda.

IVAN ČRNJA, (Žminiština)

IVAN BOSTJANČIĆ, Zagreb

BALADA O MALOJ PRUGASTOJ KRAVI

Sutra će se u grad posljednje žito voziti.

S tim mislima se grozničavo prevrće i spava.

Ne bude li dosta i ako se prilika nadje

ostat će u gradskoj klaonici i mala, prugasta krava.

Sve misli miluju malu, prugastu kravu

i ona je maza i blagoslov siromašne kuće.

Sada je u staji. Žvače silnom raskvašenu travu

i kod jaslara dugo, tužno muče.

Dal' slutit: smrt pliva praznom stalom

i livade zelene i brazde na oranicama izoranim

izmiču? Čudni se ljudi dlakavih ruku primiču

i zamasiima teškim siju krvave rane.

Žalosno muče mala, prugasta krava.

Pametne oči su velike i pune čudne tuge.

Legla je. U zadahu lisnate stalle spava

i grije toplim bokom tijelo malog sluga.

Šušti lišće breza pod grubom plahom.

Gazda se nemirno prevrće i ne spava:

sutra će se u grad posljednje žito voziti,

a možda će ostati i mala, prugasta krava.

DRAGO GERVAIS, Bjelovar

PROFESOR PLESA

(HUMORESKA)

Drago Gervais na Triglavu

Imao sam prijatelja, kolegu.

Eh, što je to bio glup čovjek. Upravo, klasa jedna od gluposti.

Zajedno smo maturirali. Neka bogovi zuadu kako je prošao na maturi.

Znate, ovaj i ja baš nisam bio najbolji, i za mene je ostala vječita tajna kako su mogli da me propuste, ali on, eh, on je još bio hiljadu horizonata ispod mene. Bogami, taj baš ništa nije znao. A učio je, sirota, bubao, dan i noć, ali eto, znanje je prolazilo pokraj njega, nije ga, nekako marilo, nije mu se valjda svidjao. Čita on dakle i čita, bubu i bubu, a ovo znanje, nauka, samo projur dalje, kao neki ekspres, i ne zastavi se. A putnik? Što će, gleda, maše rukom, i apatično bulji pred sebe.

A eto, ipak ga propustili. Bit će, da su profesori na onoj svojoj sjednici rekli:

»Eh, gospodo kolege, što ćemo s ovim? Istina, glup je, ali ako ga ne propustimo opet će nam čitavu godinu sjediti na vratu, a i onako nam je već dosada upropastio nerve. Ako još ostane, gotovi smo, u ludnici ćemo završiti. Nego, hajde, da ga propustimo, neka ga djavo nosi, i onako će ga život pregaziti.«

Jest, sigurno je bilo tako, jer inače, stvar potpuno nerazumljiva.

I izrugivali se toj njegovoj gluposti i mi, i profesori, a njemu ništa. Prosto, nije ga diralo. Kao da se i ne radi o njemu, kao da baš i nije tako glup kako si mi to utvaramo. A, djavo ga znao, možda je onako glup kako je bio, smatrao još i profesore nekim nepopravljivim glupanima.

Stoji on tako, na primjer, pred kartom, rekao mu profesor, više od šale, da nadje ekvator, a on, glupan, preturio već cijeli Japan, Kinu, Sibir, Ameriku, Malajski arhipelag, muči se jadnik, čuči, na prste se diže, akrobaciju čitavu tjera tražeći ekvator, a mi, možete misliti, crkavamo od smijeha, grčevi nas uhvatili, pa tek što se zajedno sa profesorom ne valjamo na podu.

A poslije se još i srdi:

»Čuj, bogati, gdje je taj ekvator i koji mu je to djavo? Cijelu sam kartu pregledao, a nigdje da ga nadješ. Mora da je neki gradić pišljivi, a ova budala od profesora traži da mu ga nadjem. Neka si ga sam traži. I, u ostalom, što će mi to trebati u životu? Ne živi se od nekakvog glupog ekvatora, moj dragi.«

Eto, takav je to silan glupan bio.

A kad smo maturirali, pijaču neku udesismo, zreli smo tobože, pa ga pitam:

»Kud ćeš ti, druže?«

»Medicinu ću študirati«, odgovara, »u doktore ide.«

»A ne bi li bilo bolje da ukebaš mjesto u kakvoj banci?«, savjetujem ja.

»Ne«, veli on, »hoću da imam akademsku naobrazbu, i uopće, akademski građanin da budem. A študirati ću u Beču, jer ovi naši nemaju pojma o ničemu. Još bi me mogli krivo naučiti.«

I ode.

Dugo ga nisam vidio. Što ćete, gospodin je bio u Beču, a jam se morao zadovoljiti s malim, pa ostao ovdje. Prosto, riskirao čovjek, da ga krivo nauče. A i kući, u Opatiju, nisam dolazio. Znate, granica, i ovo, i ono, na slabo sam nozi bio s Talijanima, nismo se nekako volili, barbarska je u mene narav, i uopće, kulturna zaostalost, pa sam slabo i putnice dobivao.

Ali eto, uhvatila me jednom nostalgija, pa ja prezreo smrt i sve propise o prelazanju granica, pa se provukao nekako kući. Da onjušim stare tragove, što kažu. Posjetio ja dakle sve strine i razgovarao s njima o nemoralu sadašnjice, posjetio stričeve i razgovarao s njima o sve većim porezima, obnovio na čas stare ljubavi, s drugovima, naravna stvar, tjerao kera i gubio noći.

A jednoga se dana osamio čovjek. Hoću da prošetam, da udišem mirise izgubljene domovine, da se divim njenim ljepotama, da ih u sebe usišem, ukratko, da stvorim rezervoar za emigrantsku budućnost. Šećem ja dakle obalnim putem (»Štrandveg«, ter znate), liriku neku tjeram i raznježujem se, kad najednom, koga vide moje oči? Glupana, razumije se.

Sjedi on na klupi, poza mu elegantna, prebacio nogu preko noge, do njega, na klupi, knjiga, a po parfemu zaudara na dvadeset koraka daljine. Smrad užasan. Uništava svu floru i faunu u krugu. Kosa mu nalizana, pola kile brilliantina ima na njoj, lice našminkano, jest, bogami, našminkano, a usta, eh, karmin, gospodo moja. Crvene se kao njuška u psa. Zinuo ja kao tele, pa buljim u njega, riječi mi ponestalo. A on me tobože ne prepoznaje. U daljinu gleda, filozofira valjda.

»Hej, stari druže«, viknuh, »je si li ti, bogati?«

»A vi ste«, odgovara, »nisam vas ni prepoznao.«

I gle, rska. A, duše mi, nikad nije rskao.

Ukiselih se nekako, pa pitam:

»Kako ste? Kako medicina?«

»Ne studiram medicinu. Glumačku školu sam svršio. Ja sam kinoglumac«, veli, a gleda me s visoka. Misli valjda: »Na koljena, smrtniče.«

Eh, glupane. Raspalio bih ga, odrapio ga najradje po zubalu, ali eto, škandal bi izazvao, a i putnica mi je sumnjive kvalitete.

I pita me:

»A vaše zanimanje?«

»Hohštapler«, odgovaram slavodobitno i odlazim.

A onda vidim, ide neka plavuša. Eh, kakva plavuša, majko moja. I onog Jakova iz Egipta bi zavela, a kamo ne mene. Uostalom, dobrovoljno bih se predao. A ona? Ravno prema ovome mome kinoglumcu, vrug ga odnio. I

kako se samo zaletila. Tek što mu nije odmah na koljena sjela. Skače ona oko njega, a on, eh, kao toreador se drži. Tek što ju je pozdravio. Pijevac prokleti. Jedva se i dignuo. A onda otišli u šetnju. A mrak je već padao, ljudi moji. Uh...

Izgrizla me zavist. Jer kažete i sami, ja intelektualac nekakav, i, recimo, pametna glava, pa tek što nekoj šiparici imponiram, a ovaj glupan našminkani, maškara neka i karneval jedan, pa ovako. Da se raspukneš od bijesa.

Pokvario mi čovjek veselje, gadne je sentimente u meni izazvao, životnu mi filozofiju skoro upropastio, pa onako ljut ostavih domovinu i otputovah.

I zaboravih na njega.

Medjutim sam dovršio studije, gospodin sam postao sa akademskom naobrazbom, i mjesto sam dobio, a plata mi lijepa. Ta znate. Hiljadudvijestotine dinara. Kad se na pare računa lijepa svotica izađe.

Živim ja dakle dobro. Pralja me tjera, da joj platim pranje rublja, najmodavac me prignjavio zbog stana, birtaš zbog hrane, a cigarete uzajmljuju kolege. Kaputaš, što kažu.

Kući, u Opatiju, ne idem. Sasvim sam upropastio šanse. Fizionomiju bih morao da mijenjam, bradu bih morao da pustim i uopće, slabo bih se proveo. Ali je zato domovinska ljubav još uvijek jednako jaka, pa čim sretnem nekoga iz domovine zapitkujem. Pa kako ovaj, pa kako onaj, je li ovaj konačno oženio onu ili je ostavio na cjedilu, da li se u toj i toj birtiji još uvijek toči takvo i takvo vino, no, znate već. Velika je to stvar, ta ljubav za rodjenu grudu.

I sretnem jednoga dana druga iz Opatije. I opet zapitkujem i ovo i ono, i eto, sjetim se na moga kinoglumca.

»E«, velim ja njemu, »kako onaj moj glupan, kinoglumac?«

»O«, odgovara drug, »sjajno mu ide.

Postao je profesor plesa, u lokalima pleše, zabave aranžira, grofice i barunice zabavlja, na najboljoj je nozi sa gornjih deset hiljada. More oidjela ima, ukratko, grof i grofovski sin. Nekad se neka babetina toliko zatreska u njega, da ga povede sobom, pa onda zinuje čovjek u Budimpešti, letuje u Napulju, jesenuje na Javi, djavo ga znao gdje. Slajno živi tipina jedna, bogovski.«

O, prokleti glupan. A ja, gospodo moja, derao klupe točno sedamnaest godina, pa eto, gledajte me. I tur mi pokrpan, i plata mi mala, a živim, eh, nikako. To, što se nekad ponapijem na tudji račun i s kakvom tamburašicom prosjeđim, s koljenima je diram, i to ti je sve. A on, glupan, što ni ekvator nije mogao da pronadje?

Čuli ste, molim lijepo.

Propast zapada, što rekla ona mudračina od Špenglera.

I. BOSTJANČIĆ: Opatijska madona

broćudan narod i premda većinom siromašan. Bila sam tu »doma«, kako oni to vele.

Kuće su im većinom jednokatnice zidane sve od čvrsta kamena. Koje li razlike od srijemskih prizemnica! Dolje konoba i štala, a gore kuhinja i sobe. Jako su mi se dopali oni lijepi »balidori« ili »balidoričići« ukrašeni cvijećem, po kojima se ulazi u kuhinje. Kuhinje su im velike, a ognjišta niska ali prostrana. Oko ognjišta klupe (t. zv. banke), nad ognjištem visi kotao na željeznom lancu. Plafona nema, već crne grede na kojima vise komadi slanin, pršuti i kile kukuruza. Oni za začim ne rabe mast, već slaninu. Pred mnogim kućama vidim t. zv. »pergole«, kojih u Srijemu nema, a koje su mi se neobično dopale. Pogostili su me izvrsnim domaćim pršutom, kukuruznim kruhom i vinom, a običaj je, da se gostu nude vino i orasi.

U Istri sam opazila mnogo starih ljudi od 80—90 godina, što me je upravo začudilo, čuvši kako oni oskudno žive. Meso je vrlo rijetka živežna namirnica na njihovim stolovima. Kod nas u Srijemu su ljudi od 50—60 godina već stari, a ja mislim baš zato, jer uživaju previše mesa. Istranin se hrani najviše »manestrama«, palentom, breskvama, te radićem i šalatom. Kokoš se kod njih kolje prigodom velikih blagdana ili kad u kući leži teški bolesnik. Još i danas dvojim o istinitosti pripovijedanja, da seljak nosi u Buzet na prodaju kokoš, da si za utrženi novac kupi bakalar...

Nezaboravni utisak ostavila je na mene barba-Zvanetova konoba. Sjedili smo na malim bačvicama oko veće bačve improvizirane kao stol. Na bačvi orasi, kruh, pršut i »bukaleta« dobrog istarskog refoška. Orahe tukli smo čekićima (batićima). Kad smo pojeli nekoliko oraha digne se barba Frane sa bukaletom prema meni i reče: »Zdravi bili gospo«. Obrise usta kao i bukaletu i ispije par gutljaja, a onda ponudi tek meni. Malo mi je čudno bilo, časa nema, no ja se snadih, obrisa bukaletu i pokušah vino, a onda se bukaleta redala redom. U konobi se nalazi orudje, bačve itd. Pomanjkanje prostora ispoljuje se i ovdje. Na gredama konobe vise grozdovi grožđa. Za djecu? Ne, za bolesnike. To se grožđe drži sve do Vazna (Uskrsa).

Hodajući po cestama i poljskim putevima sreća sam više seljaka, te me već izdaleka pozdravljaju, upuštajući se odmah u razgovor. Ne iz nekakve znatiželje, već iz dobroćudnosti i iskrenosti.

Velika je razlika između Srijema i Istre, ali zajednička im je gostoljubivost. Istarsko vino, voće i povrće slično je Srijemskom po težnosti i slatkoći. Samo Srijem nema onih slatkih smokava, mionirskih smrekava ni vazda zelenog lovora, ali uiti — bure.

Posjetila sam i gradić Buzet (Piquetum lat. piquens jest plodan), to je zbilja gradić jako siromašan prostorno. U njega se ulazi kroz dvojna vrata, i to kroz »Velika vrata« i »mala vrata«. On je okružen pravim gradskim bedemom. Ulice su uske kao u tvrdjavi, ali vrlo čiste. Povijest Buzeta je oskudna jer je u srednjem vijeku velik požar uništio sav gradski arhiv.

Oko starinske crkve Sv. Marije nalazi se lijep trg (plac), a mi u Srijemu velimo »pijaca«. Upozorena sam bila da je pločnik jednog dijela trga uklesan u živom kamenu. Zvonik je sagrađen izvan crkve.

Sa bedema grada lijep je pogled na bijela sela, kao da gledaš jata galebova, a ispod samog grada podižu se nova naselja.

Začudio me je da je ovdje izumrla narodna nošnja.

Ostavila sam tu lijepu kotlinu i nastavlila put u Trst. Onog jutra gusta je magla prekrila cijelu Buzetsku kotlinu.

Prispjevši na stanicu koja dominira tim krajem, obasjalo je sunce cio kraj, te sam ugledala krasan prizor. Podaninom more guste magle, a iz sredine te magle provirio je Buzet-gradić kao mali otočić u moru magle. — To su samo nabačeni nekoji utisci, a i prostor mi je ograničen, pa završavam premda u mojoj nutrinji ima još lijepih i nezaboravnih utisaka o dragom mi Istri.

R. V., Zagreb

PRVI PUT U ISTRI

Autor ovog članka je supruga jednog našeg Istranina. Rodom je iz Srijema, pa smo je zamolili da nam ona, kao Srijemica rodom i Istranka udalom, opiše svoje utiske o Istri, jer će naše čitatelje sigurno zanimati što misle o Istri i kako Istru osjećaju domaći ljudi. Kada bi nam i ostale gospodje rodom odavle, a udate za Istrane, opisale kojom zgodom svoje poglede na Istru, mi bi i to vrlo rado objavili.

Vlak juri po sjevernom dijelu Istre. Gledam sve sam krš, tu i tamo dolce okružene zidicama u obliku kruga ili elipse. Površina nekih dolaca nije veća od prostrane sobe. Na stanici Podgorje unišli su Čić i Čička. Gledam njihovu narodnu nošnju, koja je sva iz vune. Započinjem razgovor s njima. Iskreni su i dobroćudni. Pričaju da su im sinovi na radu u Americi, pa ih podpomažu šaljući im koji dolar. Čić i Čička putuju do Lupoglava, pa će onda pješice do Lanišća. Zovu me ti dobri ljudi da ih posjetim u Lanišću i da će mi dati dobrog sira... Od stanice Rakitovac prema Buzetu desno i lijevo same pećine i kamen. Pomislih, Bože od česa taj narod živi, a zadovoljan je. Raz-

mišljajući tako, najednom otvori mi se s desne strane divan izgled na Buzetsku kotlinu okruženu bregovima — u sredini koje se uzdiže brežuljak na kojemu se stisnuo gradić Buzet. Gledam očarana tu lijepu panoramu. Kažu mi u vagonu da takovog izgleda nema više na pruzi do Pule. Opraštam se sa Čićima, koji nemaju pojma o švapskom nazivu »milostiva« te me pozdravljaju sa »Bog gospa«, srećno bilo! Izlazim na stanici Buzet. Nad stanicom visoko stijenje (Krog). Koliko li ovdje kamenja, a ja da uzmognem u mom Srijemu razbiti orah, moram silaziti do potoka tražeći kamen. Kažu mi da je taj lanac stijena medja Čičarije t. j. bijele Istre i srednje Istre.

Sa stаницe se vozim u dolinu bijelom kamenitom cestom koja prolazi kroz t. zv. »Grižu«. Na vrlo oskudnim pašnjacima tu i tamo vidi se po koja kravica ili ovca praćena pastinom. Nakon dobrog sata vožnje kolima, eto me po prvi put na pragu istarskog doma. Moji novi rodaci dočekali me najsrdanije. Za nekoliko časaka moga boravka u njihovoj sredini nestalo je moje bojažljivosti, te sam se čutila među njima baš kao među svojim. Iskren i do-

J. P., Zagreb

NARODNOST IN ŠOLSTVO NA GORIŠKEM L.1848.

Burni dogodki širom Evrope leta 1848. so prinesli tudi primorskemu ljudstvu nekaj zaželenih pravic in svobod. Razne pridobitve te dobe so bile sicer le kratkotrajne, ali ta zgodovinska »pomlad narodov« je imela odločilen vpliv za ves naš nacionalni in kulturni preporod ob Jadranu. Že kratek pogled na razvoj »Slavjanskega društva v Terstu«, ustanovljenega v prvem ilirskem poletu dne 10. novembra 1848., torej skoro istočasno s »Slavjanskim bratnim društvom v Gorici«, pokazuje velike uspehe v njegovem delokrugu. Pod spretim vodstvom predsednika Jovana Vesela Koseskega, slovenskega književnika, ki je bil po poklicu c. kr. karmelanski svetnik, se je tržaško društvo kaj slovesno nastanilo v II. nadstropju palače Tergesteja, kjer se je kmalu razvilo do uveljavljenega središča vseh mestnih slovenskih krogov. Ob prizadevanju da razširi delovanje in cilje društva tudi izven svojega sedeža, je prišel podjetni odbor na srečno misel da se je poslužil tedanje tiskovne svobode in razposlal svojim zunanjim članom obširno tiskano poročilo pod naslovom »Dokaz o vpravljanju in delovanju Slavjanskega društva v Terstu od svojega začetka do konca februarja 1849«. In prav iz te tiskane društvene objave, ki je obsegla tudi razna kulturna in politična vprašanja one burne dobe,

je nastal v teku l. 1849. prvi naš primorski, slovensko-hrvatski časopis »Slavjanski Rodoljub«, ki je izhajal kot mesečnik, a je doživel le 6 števk.

Urejeval ga je carinski uradnik Ivan Cerer, ki je po odstopu Vesela prevzel tudi društveno predsedništvo. Toda že v je seni 1849. je umrl Cerer za kolero in ž njim je prenehal izhajati tudi »Slavjanski Rodoljub«.

Kljub težki izgubi najboljših mož ni preostalo vztrajno delo »Slavjanskega društva«.

Ker je že marca 1850. izdalo »Jadransko-slavjansko«, nov podučilni list v raznih ljudstvu koristnih reči, obširnejši mesečnik, v katerem so se vrstili različni slovenski in hrvatski članki novih piscev in članki globljega pomena. Urejeval ga je društveni predsednik prof. Simon Rudmaš z veliko skrbjo. Toda tudi ta list je moral prenehati s svojo 6. številko, ko je bil Rudmaš premeščen v Celovec in so strožje vladne mere čimdalje bolj ožirale vsakršno delovanje. Franc Jožef je pripravil svoj Bachov absolutizem, ki je kmalu vse zatre.

Nam pa preostaja vpogled v zanimive članke obeh prvih naših časopisov, v katerih se je največje praviljalo o šolskem kot najvažnejšem in najbolj perečem vprašanju vsakega zavednega naroda. V tem oziru je posebno poučen članek nekega L. P. v 5. številki »Jadranskega Slavjana« pod naslovom »Dokaz stanu ljudskih šol v goriški škofiji«. Pisec nam je ostal na žalost neznan, morda za vedno, obravnava pa tako pregledno prilike na Goriškem one dobe, da hočemo ta članek mestoma kar doslovno ponatisati in ga opremiti še s primernimi ugotovitvami.

Ker so bile šole takrat v rokah duhovščine, ki je imela obilo dobre volje za vzgojo mladine in smisla za njihov pouk v materinlem jeziku, je razumljivo, da je članek L. P. zajemal iz cerkvenih virov in se zato nanje naslanjal kakor sledi:

»DOKAZ STANU LJUDSKIH ŠOL V GORIŠKI ŠKOFIJI.

Goriška škofija je razdeljena v 15 dehanij, ki so tudi šolski kantoni.

Prebivalci so po narodu:	
zgol Italijani	
v Monfalkonskim kantonu	10.974 duš
Furlano-Italijani	
v Gradiškem kantonu	8.786 duš
v Karminskem kantonu	11.303 duš
v Viškem (Visco) kantonu	7.461 duš
v Fiumičelskim kantonu	13.747 duš
Slavjani	
v Šempeterski pri G. kantonu	9.231 duš
v Kanalskim kantonu	13.356 duš
v Tolminskim kantonu	19.871 duš
v Cerkljskim kantonu	8.014 duš
v Bolčiškem kantonu	14.684 duš
v Črniškem kantonu	2.217 duš
v Komenskim kantonu	15.506 duš
v Duinskem kantonu	7.929 duš

V Goriški dehaniji je le v Gorici nekoliko tisuč takih, ki le po furlansko ali italijansko govorijo; vsi drugi — do 19.000 duš, katerih okoli 10.000 zvenaj mesta ali po deželi prebiva — so Slavjani. V Lučinski kantonu so le tri srenje — Lučinski (1495), Sv. Lovrence (662) in Moša (786 duš) — v katerih se po furlansko govori, drugi prebivalci, ki jih je 9677, govorijo slovensko. — Tudi v Duinskem kantonu stanejo zgolj Slavjani, in le v Duinu je nekoliko, toda prav malo Italijanov.

Tu smemo članek goriškega pisca malce pretrgati, da si postavimo vprašanje, ali so njegovi podatki za l. 1848. res zanesljivi. Če njegove vsote, zaokrožene na 120.000 Slovencev in 57.000 Italijanov ter Furlanov v goriški škofiji, primerjamo z znanimi uradnimi podatki iste dobe za celo grofijo goriško-gradiščansko, katere je

Czoernig popravil na 128.000 Slovencev in 62.000 Furlanov ter Italijanov, vidimo, da se narodnostne številke nekam približujejo. Pri tem treba namreč od goriške grofije odšteti celo tomajsko dekanijo in nekaj župnijskih dolinskih dekanij, kolikor pač spada pod tržaško škofijo, t. j. preko 10.000 duš, zgolj Slovencev. Tako ostane po cerkveni statistiki goriškega pisca še razlika skoraj 5.000 duš Slovencev v prilog in ni dvoma, da so številke njegovega razmerja narodnosti pravilnejše, ker so v mešanih krajih domači župniki znali gotovo bolje razlikovati glede narodnostne pripadnosti župljanov nego vsi avstrijski uradni in večinoma tuji komisariji.

V tem pogledu dobivajo gornji podatki o narodnosti po cerkveni statistiki za l. 1848. večjo važnost za nas in vredno jih je primerjati s sedanjim stanjem. Na razpolago imamo cerkveno statistiko za l. 1929 za slovenski del Goriške z mestom Gorico vred v Barbalicevi knjižici »Vjerska sloboda« (Sv. Jeronim, Zagreb 1931.)

Po Barbalicevi statistiki izkazujejo dekanije l. 1929:

Št. Peter	17.779 Slovencev
Kanal	13.653 »
Tolmin	19.595 »
Cerkno	7.850 »
Bovec	6.269 »
Kobarid	6.720 »
Črniče	13.883 »
Komen	15.134 »
Devin	9.412 »
Ločnik	8.806 »
Biljana	7.312 »
Gorica	14.445 »
Solkan	14.451 »
Skupaj	155.309 Slovencev

V obsegu goriške škofije, od katere je bila odcepljena le škofijska župnija Davče (po Rapallu) znaša torej število Slovencev 155.309.

Iz tega sledi, da je ostalo slovensko prebivalstvo v Gorah in na goriškem Krasu v teku 80 let po številu nespremenjeno v kolikor ni celo nazadovalo v tolminskem, cerkljskem, komenskem in tudi bovškem cerkvenem okrožju, ki je sedaj razdeljen na bovški in kobaridski, a je le neznatno napredovalo v kanalskem in devinskem, torej je ves svoj prirastek oddalo drugam, dočim so ostali deli Goriške v boljšem zemljepisnem položaju svoje slovenske prebivalstvo podvojili. Podrobno razpravlja o tem zanimivem demografskem pojavu dr. L. Cermelj v reviji »Misel in delo« 1937, št. 8—10 in dalje.

Vrnimo se k članku »Jadranskega Slavjana«, ki prehaja na šolsko vprašanje:

»Konec šolskega leta 1848—49 je bilo v celji škofiji 112 šol — dve več ko v prejšnjem letu. Razdeljene so bile takole:

V čisto italijanskim Monfalkonskim kantonu je bilo 8 malih šol in 1 za dekleta; v furlansko-italijanskim kantonih, v gradiškem, karminskem, viškem in fiumičelskim je bilo zraven 1 poglavne šole 27 malih in 13 za dekleta;

v čisto slavjanskih kantonih, v šempeterskim, kanalskim, tolminskim, bolčiškem, črniškem, komenskim in duinskem 41 malih šol;

v lučinski kantonu je bilo v Slavjanskemu delu 7 šol, v furlansko-italijanskem delu so bile pa 4, med temi 1 za dekleta.

Goriški kanton je imel, in sicer v Gorici 2 poglavni šoli, 4 male šole, med katerimi 1 za judovske otroke, in 2 šoli za dekleta; na kmetih pa le 3, rečem tri, male šole.

Ko soštejemo, najdemo, da imajo Italijani 9, Furlani 45, Slavjani 51 šol. V Gorici se pa brez posebnega ozira na narodnost po nemško učijo.

Ako število šol številu prebivalcev primerjamo, najdemo dalje, da Italijani in Furlani — skupaj 55.214 duš — imajo skoraj na vsak tisuč prebivalcev 1 šolo. Le primero poravnati, je treba Slavjanom saj še 70 šol.

Kar pa mora vsakiga Slavjana v serce boleti, je to, da obstoječe šole — 51 jih je kakor smo rekli — niso tako razdeljene, da bi iz vsake res 2.353 Slavjanov korist imeti zamoglo. Gorica ima 9, Šempeter 4, Kanal 7, Tolmin 10, Cerklje 7, Bole 9, Černica 6, Komen 5, Duin 7 fara brez šol. V drugih farah obstoječe šole so le vasem

v prid, ki jih imajo, pa število njih prebivalcev je manjši.

Od 26.398 otrok jih je le 6.128 v šolo hodilo, 17.266 pa jih je bilo brez vsiga poduka. Med poslednjimi je bilo 4.100 otrok italijanskega in furlanskega rodu; vsi drugi otroci brez poduka — 13.166 jih je! — so slavjanske rodovine.

Članek razpravlja nato zelo obširno o raznih vzrokih, ki so ovirali med slovenskim prebivalstvom one dobe primeren razvoj šolstva na deželi in prihaja slednjič do zanimivih in značilnih zaključkov, ki jih prinašamo v celoti:

»V srenjah, kjer šol še ni, bo znanprej poduk in opominovanje duhovšine in kantonskih poglavarstev več izdal ko doslej. Ne sme se pozabiti, da dosedanje zatiranje srenj je dvojni nasledek imelo, prvič de ljudje niso skoraj nikjer nič svobodno skleniti mogli, in drugič de se je kmet radovoljno vsake prilike poprijel, prizadevanje vlade že v prvem začetku overati, ali ko je vendar kaj vpeljala, dobro seme že v kali zatreti. Odslej pa bodo prosti srenjčani, ki si bodo poglavarje svobodno sami volili, kmalo spoznali, de srenjske reči in njih oskerbnitvo niso več pod oblastjo gospodovanih uradnikov, de sklepi odbornikov so res volja srenje, de tedaj, ako šolo napraviti sklenejo, res srenja hoče, de naj se napravi. Nekoliko časa bo res še preteklo, prej ko si bo ljudstvo te samostojnosti prav svestno; kmalo pa se bo vendar spoznalo, de je srenjskim odbornikom koristni oskerbitvi srenjskih zadev nekolikiga izobraženja treba, de jih saj vsak pisarček za nos vodi. To bo ljudi pa tudi kmalo prepričalo, de je šole treba.

Nar težavniši reč je kar jezik vtiče. Ne le nar važniši materialni koristi se okrog njega verte, temuč jezik se tudi kakor zastava (bandero) za zedinjenje k vse drugim namenam rabi. Spisi, ki jih vsak dan v časnikih nar napetiših strank beremo, kažejo, koliko nespametniga se blodi, dokazati: de v tej ali onej srenji v tem ali unem kantonu, kjer narodi različnih jezikov prebivajo se mora — le s jednim kakor s gospodarjem, s unim pa kakor s pohlevnim beračem ravnati!

V goriški in gradiškanski knežiji stalaški in nemški jezik uzrok prepira. Kar laškega zadene, hočemo le to opomniti, de v Gorici, desiravno je med 11—12.000 prebivalci komaj 2.000 takih, ki le laško ali furlanski znajo, se terden namen kaže, laškemu jeziku prednost pridobiti in zagotoviti. Boj je le z nemškim jezikom kakor podučnim; slovenskiga se nadajajo v podložnosti držati, ko nemškiga zatarejo.

V južnim delu knežije se uči Slavjan rad in lahko po furlansko marnjati, ker mu je tega v zajemnim pajdaženju treba. Zatorej zanemari svoj lastni jezik, in slovenska šola se mu v njegovi srenji ne potreba na zdi. Slovenskiga, si misli, se otrok od matere nauči, in kolikanj koristno je, brati in pisati znati, tega ne spozna in ne vidi.

V severnim delu knežije — nekoliko v goriškem, sicer pa v tolminskim kantonu — se skoraj sploh želi, de naj se v šolah na kmetih tudi nemški jezik uči; in saj v večih krajih se poleg razlaganja šolskih reči ali predmetov v domačem jeziku res tudi nemško uči.

Kjer je to vpeljano, se mora ohraniti, in tudi drugod ne overati, kjer soseska šola s tem pogojem napraviti hoče. V krajih, kjer zadeve z bližnjo deželo znanost nemškiga jezika terjajo, bi bilo nespametno ga iz šole zapreti, zakaj to bi še terdovratniši protivnost zoper napravo šol obudilo.

Večidel nimajo srenje zastran objokanja vredniga pomanjkanja podučnih oseb še takih možov, ki bi bili za oskerbitev srenjskih zadev dovolj godni. To bo toliko časa terpelo, dokler šol ne bo. Moralji se bodo komisariji razpostaviti, de srenjsko premoženje in nar važniši koristi srenj precej od konca škode terpeli ne bodo.

Ti komisariji bodo morali tudi na vso moč skrbeti, da se ljudske šole sploh vpeljejo, de srenje berž ko bo mogoče na stopnjo pridejo, ki jim jo vstava določi. Ko na to pridejo, se ne bo več bati, de bi učilstvo nazaj šlo. Marveč bo čvrsto svetelo in veliko mogočno drevo postalo, ki bo narodu zlato sadje rodilo.

France Gorše: Mati z otrokom

IGO GRUDEN

DELAVKA TEREZA

Delavka Tereza, sredi tranzmisij v beg vreten in statev mre ti mladi sij, svet se tvoj pogreza, ko da gre v prepad. Daleč v polju breza ve za tvoj nemir: veje v mrak izteza k tebi vsak večer, delavka Tereza, v žalostno pomlad.

Videl sem te zunaj, šla si kot vojak: zrak je bil omamen kakor tvoj korak, duh je moj težak bil, ves potisnjen k tlom. Stopl za teboj sem, prišel k tebi v klet: gašperček in postelj, križ nad njo razpet, delavka Tereza, to je bil tvoj dom.

Tik pod stropom okno v bežnih sencah nog: ko si ga zastrla, bil sem tako ubog, pred teboj na svetu vsega zlega kriv. Z ulice sva čula krike žensk, otrok — in potem si usnula mi v objetju rok z dnevom, ki je ugasnil kraj predmestnih niiv.

Delavka Tereza, skozi težke dni misel nate nosim zdaj med vse ljudi, ž njo na pot mi svetim, kdor je v srcu slep.

Vsem bi rad zaklical k soncu razprostrt: Če je greh živeti, je življenje — smrt! Delavka Tereza, svet je tako lep...

DRAGO GERVAIS:

NA SKODIČE

Polne j' pasalo... Na skodiče nonič spi, Kvarner pred njim. Niš se ne čuje, i sve miruje, i nigder nkega ni.

Va kuhinje nona pijati pere, posal joj ne gre. Priša su već leta, sedandeseta, ne znaš ni kako ni kad.

A nkega ni da malo pomore... Sina je zelo more, hči se je oženila, a vnuki se negder tepu. Su sami ustali doma ov nonič i nona.

A kad nin budu zvoni zazvonili, pa ih iakini va kasele nosili, če njihu muku rastepst, če njihu starinu raznest... Ter zna se, kumpare Žvane, da najzad popel ustane...

Na skodiče nonič spi, Kvarner pred njim. Niš se ne čuje, i sve miruje, i nigder nkega ni...

SAŠA ŠANTEL: Most u Dragi

RU., Zagreb

Statistički prikaz stanovništva u Puljskoj i Riječkoj pokrajini

Istarski »baladur«

Ovaj je članak izradjen prema studiji dra Lave Cermelja, koja će izaći za Božić u reviji »Misel in delo«. Članak je izradjen prema rukopisu.

Naš neumorni javni kulturni radnik, profesor dr. Lavo Cermelj, objavljuje u nekoliko brojeva revije »Misel in delo« statistiku stanovništva onih zemalja, koje su pripale godinama 1920 i 1924 Italiji. Svoje podatke crpi iz najnovije službene statistike za 1936 god. sa svojim kritičkim osvrtom posebice za svaku pokrajinu.

Juljska Krajina je od aneksije do danas više puta mijenjala svoje političko upravne granice prema potrebama različitih režima. U prvim godinama poslije rata sačinjavale su Juljsku Krajinu tri autonomne pokrajine: Tršćanska, Gorička i Puljska. Malo prije dolaska fašizma na vlast udružile su se sve tri u jednu političko upravnu jedinicu: Juljsku Krajinu. S obzirom nato, da su u takvoj jedinici sačinjavali Hrvati i Slovenci većinu, pa bi prema tome mogli voditi glavnu riječ u pokrajinskom zastupstvu, bila je već u januaru 1923 god. podijeljena od fašističke vlade u tri dijela. Nastala je Tršćanska i Puljska pokrajina, a ostali dio bio je priključen Vidnu sa talijanskom većinom. Riječka pokrajina nastala je tek 1924 godine, kada je definitivno potpala pod Italiju. Sadašnja podjela Juljske Krajine na pet pokrajina datira od 1927 godine.

Odnijereni prostor ne dopušta da iznesemo statistiku stanovništva svih pet pokrajina, već ćemo se ograničiti samo na one pokrajine, u kojima pretežno žive Hrvati, to jest na Puljsku i Riječku pokrajinu, služeći se podacima iz članaka g. dra Cermelja.

Puljska pokrajina ne obuhvaća administrativne granice prediate pokrajine Istre. Kastav i otok Krk pripadaju Jugoslaviji, volosko-opatijski kotar ustupljen je Riječkoj pokrajini god. 1924, a god 1928 priključene su još općine Podgrad i Materija Rijeci. Još prije bio je jedan dio Koparskog kotara (Dolina) priključen Trstu.

Prema službenim podacima od 1936 g., mjeri današnja Puljska pokrajina 3717,34 km², sa 296.460 stanovnika u 41 općini, a Riječka 1118,81 km², sa 115.065 stanovnika u 13 općina. Relativna gustoća stanovništva iznosi u Puljskoj pokr. 80 na km², u Riječkoj 103. Razumije se, da je u gradovima veća gustoća od navedene, a u selima mnogo manja.

Od ukupnog stanovništva bilo je 1936 god. u Puljskoj pokrajini 149.932 muškog i 146.528 ženskog, a Riječkoj 57.860 muškog i 57.206 ženskog stanovništva; dakle na 1000 žena dolazi u puljskoj pokr. 1024 muškaraca, a u Riječkoj 1011. Ako pribrojimo k tome još mladiće koji su se nalazili u Abesiniji, omjer je za muške još povoljniji, naime u prvoj 1046:1000, u drugoj 1028:1000.

Ovakav omjer ide svakako na račun velikog broja prisutnih vojnika, kojih je bilo u 1936 god. u obadje pokrajine zajedno 20.702. Ako naprotiv odbijemo vojsku, dobijemo obrnuti omjer: na 1000 žena dolazi u Puljskoj pokrajini 911 muškaraca, u Riječkoj samo 835. To je razvidno i iz dijagrama, gdje se opaža jaki uzrast na muškoj strani za godišnjake 20 do 22; a ti godišnjaci se naziru na otluženju svog vojnog roka u pograničnim krajevima. Od domaćih mladića bilo ih je 1936 god. pod oružjem u Abesiniji 4240.

Velika je razlika u prirodnom porastu stanovništva između Riječke i Puljske pokrajine. Relativni broj poroda u Riječkoj pokrajini bio je uvijek manji nego u Puljskoj ali je i smrtnost u ovoj posljednjoj bila veća. Plodnost je bila u Puljskoj pokrajini velika ali u zadnjih nekoliko godina pokazuje osjetljivo opadanje, tako da se prirodni porast u 1936 godini od 7,5‰

približuje porastu u Riječkoj pokrajini od 7,2‰. Godine 1927 iznosio je godišnji porast u Puljskoj pokr. još uvijek 14,4‰, dok Riječka pokr. pokazuje u tom pogledu stacioniranje.

Prirodni porast ne pomaže mnogo k stvarnom povećanju broja stanovništva. U petgodišnjem razdoblju 1931-36 iznosio je prirodan porast u Puljskoj pokrajini svega 13.965 duša, a stvarno je bilo prisutnog stanovništva manje jer se očito u tom razdoblju više ljudi iselilo nego doselilo. Još značajnija je ta pojava, ako uzmemo u obzir legalan broj stanovnika. Taj broj se je u razdoblju 1931-36 po prirodnom porastu povećao za 14.148, po odbitku doseljenika od iseljenika stvarno umanjio za 22.606 osoba, tako da se je stanovništvo umanjilo od 302.980 u 1931 god. na 294.492 u 1936 god. Većina iseljenika su muškarci. Slično nam pokazuje Riječka pokrajina, samo što se je tu usprkos jakom iseljavanju povećao legalan broj stanovnika na račun većeg doseljavanja.

Opadanje broja stanovništva u Puljskoj pokrajini treba pripisati činjenici što su se garnizoni u Puljskoj pokr. znatno smanjili, dok su se naprotiv u Riječkoj povećali.

Razlika u legalnom broju stanovništva karakterizira nam kretanje autotonomnog hrvatskog i slovenskog stanovništva obih pokrajina. Za Riječku pokrajinu je značajan i velik broj prisutnih stranih državljana, kojih broj je iznosio u 1936 god. 7309, od toga 4140 Jugoslavena, koji stalno borave u zemlji. Godine 1931 bilo je u Riječkoj pokrajini 6136 jugoslavenskih državljana, pa ide prema tome dobar dio iseljenika na njihov račun.

Ako pogledamo strukturu prisutnog stanovništva u 1931 god., dolazimo do zaključka, da ne datira iseljavanje odnosno doseljavanje tek u zadnjem petgodišnjem razdoblju, već od prvih godina okupacije. U Pulji je bila te godine skoro jedna trećina stanovnika iz starih talijanskih provincija, a na Rijeci skoro jedna petina.

Slično je i u drugim gradovima. Sela su ostala pošteđena od doseljavanja. Od doseljenika iz starih provincija bilo je u Puljskoj pokrajini 1931 god. 19.308 muških i 4330 ženskih, u Riječkoj 10.826 muških i 2759 ženskih. Najviše prisutnog stanovništva iz starih provincija otpada na južnitalijanske krajeve, gdje je prirodni porast velik, mogućnosti zaposlenja male, osim toga sam režim favorizira njihovo doseljavanje u Juljsku Krajinu.

Ako uzmemo u obzir plodnost stanovništva po pojedinim općinama, nije za nas statistika tako porazna jer općine sa pre-

težnom većinom Hrvata i Slovenaca pokazuju veći prirodni porast nego one sa talijanskim stanovništvom. Osobito je velika razlika u prirodnom porastu između sela i gradova.

Gospodarske i političke prilike prisiljavaju ljude da traže zaradu u gradu, i još više u inozemstvu, jer po prirodi siromašna zemlja ne može prehraniti prekomjerno stanovništvo. Iz tog razloga su seoske općine već u predratno doba polako napredovale, a poslije rata uslijed opće i lokalne krize čak nazadovale zajedno sa gradovima. Na taj način pokazuje u Puljskoj pokrajini g. 1936 šest općina manje stanovništva nego 1869 god., a dvadeset općina manje nego kod popisa 1910 god. Samo jedna općina u Puljskoj pokr. pokazuje velik porast stanovništva, naime Labin. Svoj napredak ima zahvaliti obiljnim rudnicima ugljena.

Italija je siromašna ugljenom, pa zato u svojoj borbi za autarkijom obilato iskorišćuje labinski ugljenokop, čija je produkcija od 80.000 tona u 1921 god. poskočila na 900.000 tona u 1937 god. Srazmjerno tome povećao se i broj stanovništva, koje je većim dijelom zaposleno u toj industriji. Godine 1937 sagrađeno je novo naselje u rudokopnim revirima, imenom Arsla i postala samostalna općina.

U Puljskoj pokrajini je većina općina zemljoradničkog karaktera. Od ukupno 41 općine, u 34 je stanovništvo za više od 50% zaposleno u poljoprivredi.

Riječka pokrajina se ne razlikuje mnogo od Puljske. Dvije općine imaju danas manje stanovnika nego 1869 god. a 8 općina manje nego 1910 godine. Stanovništvo je zaposleno u poljoprivredi u 9 općina za više nego 50%.

K općem porastu stanovništva ne pomažu mnogo ni opsežni melioracioni radovi, gradjenje cesta i podupirani turizam. U Puljskoj pokrajini bilo je 1936 god. štaviše za čitavih 26.000 manje stanovnika nego 1910 god. a ni u Riječkoj nije mnogo bolje.

Zemlja je oskudna pa se ljudi u masama iseljavaju, ukoliko im je moguće naći u svijetu zarade, a mnogi od onih koji su ostali kod kuće, nisu više gospodari na svojoj zemlji već je obrađuju kao koloni. Na meliorirana zemljišta dolaze isključivo doseljenici iz unutrašnjosti države te tako povećavaju postotak tudjerodnog stanovništva. Sela sa čisto poljoprivrednom strukturom, koja su još od prije rata nastanjena Hrvatima i Slovencima očuvala su i do danas svoj narodni karakter.

Zbog jakog iseljavanja, osobito omladine osjeća se paralelno tome i jako opadanje poroda a prema tome i opadanje prirodnog porasta naraštaja.

NASELJA U ISTRI

Donosimo odlomak iz posljednje knjige prof. Nikole Žica »Istra« koja je izašla pred par mjeseci u Zagrebu u izdanjima biblioteke HRID. O toj knjizi smo već opširno pisali u našem listu, a i ostala štampa je vrlo pozitivno ocijenila to najnovije djelo neumornog istraživača i popularizatora Istre g. N. Žica.

Knjiga prikazuje stanje Istre do 1918 godine, pa tako i ovaj prvi odlomak iz poglavlja »Naselja« prikazuje stanje prije rata, ali to stanje je i sada skoro u cjelo sti isto.

Istra je podijeljena u 54 upravne općine. Osim volosko-opatijske (2 km²) mnoge su površinom velike, neke prevelike (buzetska 316 km², pazinska 287, kastavska 214, labinska 207 km²), a dvije (pulska 224 km² i cerska 336) zapremaju čitave sudske kotare. Brojem je stanovnika prva po redu pulska općina; za njom slijedi desetak općina sa preko 10.000 stanovnika, a posljednja je od svih krčka, kojoj se približuje drugih desetak s malo više od 2000 stanovnika; srednjih općina sa 6000 stanovni-

ka je mnogo. Uzroke tome, što su općine tako velike i površinom i pučanstvom, treba tražiti u upravnoj politici Rimljana, Mlečana i Talijana kroz sve vijekove. U Istri oduvijek robuje prostrana okolica maloj jezgri posebnih interesa. Prema tome je broj stanovnika u općini redovno daleko veći od broja stanovnika u njezinu središtu,¹⁾ a u nekim su općinama, naročito u istočnom dijelu pokrajine, i pojedina sela veća od njega.²⁾

U svemu imade 558 »naselja«. Prema

Ježenj, rodna kuća biskupa Dobrile

I. BOSTJANČIĆ: Motiv iz Veprinco

ukupnome broju istarskoga stanovništva stanuju u njima prosječno po 644 čovjeka. No ovaj broj ne pokazuje pravu središnju mjeru, jer se većina naselja (»mjest«, località, Ortschaft u publikacijama službenoga popisa) još dalje raspada na manje skupove i osamljene kuće. Kao što je naime često veoma različit broj stanovnika u porreznj općini i u njezinu glavnom naselju (Plomin 1663:362, Oprtalj 3371:498), tako se ni statistički pojam mjesta ne krije uvijek s geografskim (Pičan 2496:286, Zminj 5169:763). Ako se i ovo uzme u račun, onda ima nešto preko 3000 naselja različite veličine, tako da je prosječno u svakome nastanjeno jedva 129 ljudi. Ipak stanuje samo četvrtina Istrana u malim naseljima (koja imaju manje od 500 duša), u Goričkoj Gradiški više, u Kranjskoj i Koruškoj mnogo više. Dobra trećina živi u većim skupinama (500—2000 duša), a ovakova su naselja običnija i u Istri i u južnim zemljama. U Italiji se više zbililo u gradove: u njima su tri četvrtine svega stanovništva. U Istri se opaža ista težnja: 15 posto stanovnika se smjestilo u gradićima (2000—5000 duša), 11 posto u desetak gradova (5000—20.000) i konačno 10 posto u najvećem gradu, u Puli. Istra je dakle i po svojim naseljima prelazna zemlja od mediteranskih prilika na srednjeevropske, kakova je i po svojoj prirodi. Zbiljeni način gradnje ljudskih naselja pa rijetko i slabo obrađene plohe dosta plodnoga tla riečaju nas prilika u južnoj Evropi. Ipak su karakteristična svojstva modificirana prema fizičkoj prirodi zemlje i prema sjevernom smještaju pokrajine u smislu srednje Evrope, tako da ima i raspršenijih malih naselja, ali ne po cijeloj pokrajini i u jednakoj mjeri. U pojedinim kotarima je ovaj razmjer %:

	stanuje u naseljima koja imaju stanovnika		
	u kotaru	manje od 500	500—2000
koparskom	43.8	20.9	
porečkom	13.6	55.7	
pulskom	12.4	25.0	
pazinskom	17.2	58.8	
voloskom	39.9	55.2	
lošinjskom	31.3	37.6	
2000—5000 5000—20.000 preko 20.000			
	9.3	26.0	—
	30.7	—	—
	—	20.1	42.5
	24.0	—	—
	4.9	—	—
	12.8	18.3	—

Na kvarnerskim otocima je dakle najbolji razmjer, jer se broj stanovnika u malim, srednjim i većim naseljima gotovo izjednačuje. Na Cresu idu sva naselja osim grada istoga imena u prvu skupinu, a na Krku prevladuje druga skupina, dok na Lošnju imade samo Sv. Jakov manje od 500 stanovnika, a sva su ostala naselja jača. U voloskom kotaru prilike su srednjeevropske, a takove bi skoro bile i u pulskome — premda su Rovinj i Vodnjan u njemu talijanskoga tipa —, ali je sama Pula u posljednje vrijeme uzrokovala velike opreke, tako da naselja sa 2000—5000 duša naprosto nema. Ovakovih imade malo i koparski kotar, koji inače na cijeloj svojoj površini svima prednjači malim naseljima, a samo se uz more poredjalo nekoliko većih gradova. Srednja naselja u porečkom kotaru daju stan više nego polovini njegovih stanovnika, a manji dio živi rastrkano na polju u malim skupinama ili par primorskih gradića staroga stila, dok u pazinskom broji samo grad Pazin preko 2000 duša, a ostala su naselja ogromnim dijelom manja, gotovo onako malena kao s ove strane Učke.

NIKOLA ŽIC — ZAGREB

¹⁾ Dosta je spomenuti Osor (287:2245), Kastav (646:20.503) ili Buzet (516:16.957).

²⁾ Tako su Nerezine (1318) veće od Osora, Klana (1024) od Kastva, Lanišće (650) od Buzeta.

Prvi slikar iz seljačke Južne Istre

Josip Crnobori je priredio prvu izložbu slika

J. Crnobori: Autoportret

Kada je ono Motika pred četiri godine penadano iskočio među prve svojom prvom izložbom u salonu Urlich, napisao je bio Ante Bonifacić :

Istra ima opet jedno ime u kojem se afirmirala pred cijelim našim narodom svojom stvaralaškom snagom i osebnostu. Jedan savršeno istarski nastup: nastupiti s prvom izložbom tek iza što se navršiti trideseta. Trideset godina učiti, raditi i gledati. Sakriti segrtovanje i pomoćnikovanje nastupiti kao majstor.

Motiku je u Pazinu učio Šantel kako se kist, kaže Bonifacić. Motika je devetnaest osamnaeste crtao karabinjere u pazin-koj crkvi, a Crnobori je imao tada tek je-inaest godina. Ali ono što je rekao Bonifacić za Motiku pred četiri godine, to se može reći i za Crnobora.

Ne mislimo slikarski — već ono što Bonifacić kaže o istarskom nastupu. Jer upotrijebiti i slikarski ocjenjivati mogu stručnjaci. A mi bi htjeli da podvučemo ovo:

Ona naša najjužnija Istra, onaj mali izmedju Pule i Kamenjaka gdje su pred sto i pedesetak godina pristajale »gaete« leutici dalmatinskih Vlaha da se nasele opustjeloj zemlji, ta štura i gola istarska seljačka zemlja dala je poslije tri i pol stoljeća jednog slikara.

Dug je to put — taj razvitak od narodnog deseterca (koji je najčistiji i najduže čuvan ostao baš u mjestu odakle je Crnobori) do izložbe slika u jednom zagrebačkom salonu. Taj čisto hrvatski seljački kraj — kraj balkanski po dojučerašnjem folkloru, po dijalektu, po tradiciji i instinktima ljudi — taj krajnji rub autohtornog Balkana, komadić dalmatinskog Zadra, Ravnih Kotara i Bukovice — taj kraj uspijeva da se u stoljetnom razvitku afirmira kao dio narodnog centra i u kulturnom pogledu.

Mučan put za pojedinca i za generacije. Crnobori se probija kroz istarske internate (Karlovac, Zagreb) do Umjetničke akademije zahvaljujući svojoj ustrajnosti i žilavosti prve generacije. Jer roditelji su mu seljaci — djedovi stopostotni, a otac poluradnik, poluradnik — onako kao što su bili naši očevi posljednjih pedesetak godina u okolini Pule. A ti očevi naši, oni nisu mogli svoje nadnice nekvalificiranih arse-alskih radnika da daju za školovanje sina — i nisu znali kolika je to muka i kolik je trud sinu takvog siromaha s krajnje ta-čne narodne periferije dovršiti školu daleko od kuće i svojih. A ako je taj sin, sam mladac, uspio da u svojoj tridesetoj godini prikaže Zagrebu svoje znanje, svoju ustraj-nost i svoj talenat, tada je taj sin dao vi-še nego što se može očekivati.

S te tačke gledišta promatramo Crno-rovov uspjeh. A i još nešto treba naglasiti ovom prilikom. A to je ovo:

Kraj iz kojeg je Crnobori (Banjole, selak Premanture) to je najkrajnija ju-žn zapadna tačka hrvatskog narodnog teri-rija. Sam rub naše narodne granice. A baš u Crnoborovoj porodici je još svježa tradicija o buntovnom glagoljaškom fra-ncu Crnoboru koji da je imao »čarobne li-čine« i koji je sotonu iz nevere stjerao u »svoju« dražicu. O tim starim glagoljaškim »primama« smo kao djeca debatirali s osta-

lim mnogobrojnim Crnoborima, i kao djeca smo slušali narodni deseterac o Fatimi di-vojki i o Marku Kraljeviću. A sjećamo se još i nekog starca u crvenoj dalmatin-skoj kapici, a ti starci su nam pričali o onim starijima koji su nosili perčine i je-černe, ukrašene tokama. I koji su živjeli stoljećima na vratima grada Pule, a nisu znali ni riječi talijanski.

Eto — to je za nas, kao cjelinu, važno. To, da taj naš stari hrvatski i seljački kraj daje poslije stoljeća seljačkog života na krajnjoj tački narodne periferije jednog slikara, umjetnika, i da tog slikara prima narodni i kulturni centar kao svoga (jer drukčije ni ne može biti).

To je već politika. A Crnobori, kaže on, ne prati i ne voli politiku. I neće da na račun politike stiče neka priznanja. Ima pravo! Ali i mi, ostali, imamo pravo da nagla-simo i naglašujemo uvijek ponovno kako narodna zajednica ne može i ne smije da odbaci ni jedan svoj narodni dio, pa bio on i na krajnjoj narodnoj periferiji, jer ta na-rodna periferija ne zaboravlja i neće da

Ovaj prikaz Crnoborove izložbe napisao je jedan naš akademikar, drug Crnoborov iz Istarskog akadem-skog kluba. Htjeli smo da naši mladi pišu o našim mladima kako bi i na taj način manifestirali naše drugar-stvo i solidarnost u borbi — ne samo političkoj, već i životnoj borbi. Pri koncu treba naglasiti da je mnogo tih naših mladih posjetilo izložbu, ali — ali onih starijih naših koji bi i sliku mogli da kupe — njih nije bi-lo ni blizu. Toliko da se zna.

Crnobori Josip, »Arabe«, jedan od onih koji također mijša boju, izmiješao je i povješao svoje prve slike. Bez galame, tridesetak godina i tridesetak slika. U glavnom izložba!

Je li važno da se zna kako je živio dosada? Da li se to može uzeti kao fak-tor koji utječe na stvaranje ličnosti, koja stvara? Treba li odgovor? Čemu? Uostalom mi znamo! A slike vise!!!

Sasvim običan, prosti izbor. Pejzaži portreti i akti. Izradjeni pejzaži poka-zuju dobro modulirane izraze sastavlje-ne od zelenih, smeđih i pečenih tona-va. Gotovo na svakoj slici, kao što ih ima i u prirodi u izobilju. Ne baš pro-zirni zrak sa nikada posve zelenim lišćem i travom i grmljem i sa isto ta-ko neprozirnom vodom u barama ili ri-jekama vole Crnobora, a i on njih još više. Njegovo je biće mirno, a njegova voda teče izvanredno lako i tiho. Klizi. Vrlo malo tonova koji umaraju tek tu i tamo u tamnim predvečernjim zahva-tima. Ti pejzaži su nenametljivi i pri-jazni, nekultivirani, prirodni. Maksimir-ska bara u guštiku sa 2 panja jamačno je najbolja. Ta dva panja toliko su po-trebna koliko djetetu ruka. Milo, pri-jatno, ali nesigurno može da se sruši da ispadne ali panjevi vežu čvrsto. A tek

J. Crnobori: Gospodin J. G.

zaboravi gdje joj je matica i kuda, po svo-je jeziku, tradiciji i težnjama spada.

(t. p.)

da dobijemo utisak prostora, ta dva pa-nja napinju sliku da se dobije potpuno zorno osjećaj prostora i prozrake. Ta ipak je prostor medju najglavnijim težnjama u izrazu slikarstva.

U svijetlom sastavu Kleka odrazuje se nastojanje i mogućnost rješenja pro-blema prozrake i prostora sa velikim zahvatima, a običnim izrazom mekano oblikovanog tona. Topao utisak je po-zitivna oblika tih pejzaža, a hladan i neuvjerljiv onih par što predstavljaju predvečerje i sumrak. Možda se osjeća nedostatak pečenocrvenih tonova koji bi sigurno pojačali dojam žive prirode.

U portretima je također izražena težnja za mirom; hladna svijesnost, mirna sabranost, neizmjerena toplina iz-laze iz autoportreta. Mirnoća bez cini-zma, a s malo resignacije. Zašto baš s resignacijom? Zar ne bi bilo bolje s više cinizma? To je svakako lična nota ka-raktera. Uostalom to je potvrda ličnog sudjelovanja u stvaranju, a to je.... Uostalom dosta... šta još želite...? Da, tamo je i jedan zelen pas, zelen pas! Čujte! Zelen pas! Pa zašto ne? Šta se nas tiče boja. Vrlo važno! Pas pokazuje čud kada nagriže, ako ne, onda kada pogleda, a pas uvijek istinski i iskreno gleda, a ne kao... Jeste li primijetili taj pogled? Ako niste, žalim! Uostalom, to je psihologija pasa, a ovdje je izlo-žba slika, pa kakove to ima veze. Idite i vi, kritičari, do vrata!

Aktovi su... no što su... reci Ti Crnobori, kada već mi toliko pričamo. Ja sam iskren pa kažem toliko da su izraz težnji ne slikarskih, koliko ljud-skih. Prednost je očita pred težnjama pjesnika i drugih, kojima je maksimum obradbe »inspiracija«.

Teško je raditi meso da bude meso. On osjeća i radi oprezno ne smiono, ali

zato ljudskim osjećajem. To znači: Ra-dim tako da istaknem i nadjem ono li-jepo koje me najviše privlači i koje najviše volim, da bih mogao vidjeti i pokazati kakova bi trebala da budeš da bih ja mogao opet težiti više i više. Pretpostavljam da se to ne tiče muškog akta. Jasno — je li? Samo kod toga paziti da se riješi svaki suvišni pred-met dužnosti da sudjeluje pri donoše-nju umjetničkog izraza živog i ljudskog. Čemu rukavice na muškom portretu. Zar nije moguće sretnija kompozicija nego s rukavicama i sličnim predmeti-ma. Ja sam mislio...

Ljepota ženskog akta ili kao izraz prirodnog dara ili kao inspirativno sred-stvo nije nužno vezana na stereotipne artikle, jer je opasno da se ne sviđi. Umjetnički cilj je napor za pobijanje ovoga istoga što smo ovdje gore rekli. Smatram da ćeš kvalitativno dobiti kad izgubiš te prazne manire.

Publika je prilično zainteresovana i prati sa zanimanjem a i prosudjuje ovu izložbu. Nekoliko je slika prodano pa je i s te strane potvrđeno o kvalitativnom i kvantitativnom uspjehu ove prve iz-ložbe. Mi želimo da još jače afirmiraš svoj talenat slobodnim ljudskim vrije-dnostima, koliko na opći, toliko i na naš posebni napredak. S. D.

Prva izložba slika

Rikarda Debenjaka

Beogradsko »Vreme« donosi: Prije nekoliko dana otvorena je veoma skro-mno i u tišini jedna vrlo interesantna slikarska izložba. Mladi akademski sli-kar g. Rikard Debeljak izložio je u pro-storijama Udruženja Istra—Trst—Gori-ca 63 uspela rada.

U svojoj skromnosti doskorašnji djak Umjetničke škole u Beogradu išao je dotle da nikome nije ni javio da će otvoriti izložbu slika. Pa ipak, ma da je samo mali broj ljudi znao da je ova izložba otvorena, ma da se čak ni na kaplji kuće u ulici Jovana Ristića broj 29 ne može pročitati da se tu nalazi iz-ložba, g. Debeljak je imao do sada ve-liku posjetu: prijatelji njegovi, pozna-nici, pa čak i veliki broj vidjenih lič-nosti.

G. Debeljak, koji je bio pitomac Ko-la srpskih sestara, izložio je svoje slike da bi ih prodao i tako skupio malo no-vaca za put u inostranstvo. Ulaznice na izložbu ne naplaćuje, od Kola srpskih sestara dobio je kao prilog svega sto dinara, pa ipak je za ovo nekoliko dana zaradio 12.500 dinara. Publika je odu-ševljena njegovim radovima i kupuje ih.

G. Debeljak je izbjeglica iz Istre. — Sada je naš državljani, a u svome ra-du najviše se interesuje za kopije freski. Na žalost, njih nije izložio na ovoj svo-joj izložbi, jer ih je sve već prodao. — Medju uljima, akvarelama, pastelima i bakrorezima, koji se na izložbi mogu vi-djeti, g. Debenjak se predstavlja kao umjetnik profinjenih osjećaja, pun poleta i raznovrstan u umjetničkim izra-žajima.

Žene s otoka

Žene su naše smrvljene od vječnih trud-noća, uyele od rada, gladi i čestih krvarenja, raspete od dojenja, bolova, mrcvarenja, grizene od ljetnih žega i zimskih hlad-noća.

Svaka žena s otoka hropeće pod krstom, a sve zajedno resi oreol mučenica. Mladima su iskušenja iznakazila lica, starije padaju pod nekim fatalnim pr-stom.

Oči su nebo, ali bez sunca i mjeseca, kao na madonama holandskih slikara. Mlađe čekaju povratak izgubljenih mornara i kleče pod ikonom svoga domaćeg sveca.

Starije pale lumin za duše pokojnika, i kade tamjanom sve: dvorište, vrt, odaje, more pred selom, kamene puteve i staje, te nariču od jednog do drugog utornika.

IVO ŽIC-KLAČIĆ

IVAN BOSTJANČIĆ:

CESTARI

Va rana jutra pasaju ceston i reju na delo. Kvarti tuču. Saken kvarton se brže i brže trudne korake ceston vuču.

Tri sela su pasali, tri bregi i lica va rana jutra muče, doklen šume diše i na turne stara ura kvarti tuče.

Pasaju koraki i ni ih čut. Ča su šli, fermali se na Brgradu. Duboko do noći, na ceste tuć će trdi kamik, va batudu.

Miha Maleš:
Mati

PRISPEVKI NAŠIH ROJAKOV V LJUBLJANSKIH REVIJAH

MOČAN PRIMORSKI DOPRINOS SLOVENSKE KULTURI

France Bevk

Ljubljana, decembra 1937. — (Agis) — Spet je leto mimo nas. Prineslo nam je razne dogodke in med njimi nemalo takih, ki niso baš povoljno vplivali na našo emigracijo, zlasti na mlajše in na njihovo literarno udejstvovanje.

Ob koncu lanskega leta je bilo pričakovati več aktivnosti naših na slovenskem literarnem polju. Sicer moramo upoštevati, da je pregled, ki ga prinašamo, nepopoln, da so prispevki naših raztreseni po raznih publikacijah, kot koledarjih, zbirkah itd., vendar opazimo, da se krog sodelavcev med našimi krči in aktivnost popuša. Pred tremi leti, ko so se začeli oglašati po slovenskih revijah naši najmlajši, smo upali, da pojde v istem tempu naprej. Največ mladih se je takrat zbralo ob literarni reviji »Sodobnost«, ki jih je zaradi takratnih razmer posebno rada sprejela v svoj krog, in kjer so se polagoma upejali. Ti vsi se še danes oglašajo v »Sodobnosti«, sicer bolj poredkoma, razen Bogomil Faturja, ki je letos umolknil.

Nemalo leži krivde tudi v »Dom in Svetu«, kjer so priobčevali svoje prispevke naši najstarejši in znani pisatelji kot Ivan Pregelj, Bevk France, Lovrenčič, Joža in Velikonja Narte, pa tudi mlajši, Bogomil Fatur in Stanko Vuk. Te revije, ki bi imela letos praznovati pedesetletnico, je izšel samo en zvezek, in sicer prva in druga številka. Pa bodo vzroki tudi drugod in najrazličnejši. A naš namen ni, da bi to reševali, niti da bi ocenjevali in primerjali. Zbrati hočemo le imena naših rojakov in njih prispevkov v raznih mesečnih publikacijah, jih strniti v pregled, iz katerega naj bo razvidno, kolikšen del so prispevali letos v slovenske revije. Največ naših piscev je zbranih okrog »Sodobnosti«. Dasi najmlajša, izhaja redno vsak mesec, ima največ sodelavcev in bralcev največ nudi. — V »Ljubljanskem Zvonu« je sodelovalo malo naših z razmeroma manjšim številom prispevkov. Po številu so bili naši prav dobro zastopani pri mladinski literaturi v »Našem rodu«, sicer pa je imela skoro vsaka revija po nekaj sodelavcev iz naših vrst, kot sledi:

BEVK FRANCE, ki zavzema tudi letos mesto najplodovitejšega slovenskega pisatelja, ni več toliko prispeval v književne revije kot prejšnja leta in še lani. V edinem zvezku »Dom in Svetu« ki je letos izšel je objavil novelo »Bajtar Mihale«. Pri »Ljubljanskem Zvonu« letos ni sodeloval, pač pa je »Mladika« prinesla »Legendo o božji materi« in kratko legendo »Bogatina«. V »Mentorju« je objavil krajši članek »Ritem in rima«, v »Našem rodu« pa »Vrabeček s črno ovratnico«, »Drobno delo« in »Pastirica«. V prvih dveh letošnjih številkah »Priatelj« je priobčil nadaljevanje novele »V mestu gorijo luči«, ki jo je pričel objavljati v isti reviji že lani in črtico »Ubijalec Marko« ter »Posušeno ovetico«, a v »Ženi in domu« je v šesti številki priobčil črtico »Slovo«.

BARTOL dr. VLADIMIR stalni sodelavnik »Modre ptice« je v njeni sedmi številki priobčil novelo »Pozni zdravnik«.

BRNČIČ IVO spada med stalne sodelavce »Ljubljanskega Zvona« in je v njem letos priobčil nekaj odlomkov svoje nove drame »Med štirimi stenami«, dalje v dveh zaporednih zvezkih novelo »Smrt Jurija Možine«, v treh zaporednih zvezkih pa esej »Za Cankarjevo podoba«. Med književnimi poročili pa je pisal o Križevih »Balade Petrice Kempuh«.

BUDAL ANDREJ, ki je znan po svoji objektivni kritiki in temeljitosti poznavanju slovenskega jezika in literature sodeluje pri »Ljubljanskem Zvonu« kot kritik in poročevalec. V letošnjem »Ljubljanskem Zvonu« je priobčil nekaj misli »Ob italijansko-slovenskem slovarju«, dalje članek »Dela Otona Zupančiča« in poročilo »Iz Bevkove delavnice«.

CERKVENIK ANGELO je v mladinskem listu »Naš rod« priobčil črtico »Franckina jopa«.

CERMELJ dr. LAVO, ki sodeluje pri mesečni reviji »Misel in delo« in je tu tudi v uredniškem odboru, je priobčil letos v imenovani reviji »Poročila o prevratni dobi na Primorskem«, »Smernice manjšinske zaštite«, »Iz okupacijske dobe na Primorskem« ter v zadnjih številkah daljšo študijo »Julijska Krajina« s preglednimi tabelami. Poleg tega je v isto revijo prispeval še razna kulturna poročila kot o knjigi »Guerra diplomatica« od Aldovrandija Marescotti, »Josip Štefan«, »Ob tridesetletnici ustanovitve tržaškega akademskega društva« »Balkan«, ter »Kritične pripombe k obravnavam češke in nemške zgodovine« (od E. Lilleka).

FURLAN dr. BORIS je priobčil v »Sodobnosti« esej »Socialna filozofija Anatola Francea«, v »Slovenskem Pravniku« »Politični nazor T. G. Masaryka« in razna književna poročila.

GRADNIK dr. ALOJZ bivši sodelavnik »Ljubljanskega Zvona« je letos objavil v mesečni reviji »Umetnost« dve pesmi, in sicer »Poslednji gost« in »Kmet govori Bogu«.

GRAHOR IVO je priobčil v »Modri ptici« članek »Aleksander S. Puškina«.

GRUDEN dr. IGO spada med stalne sodelavce »Sodobnosti« in je edini od naših znanih pesnikov, ki se je stalno oglašal. V »Sodobnosti« je priobčil pesmi: »V spomin Tomža Bizilja«, »Kamniška elegija«, »Dekretirani narod«, »Delavka Terezka«, »Svoboda«, »Edvardu Kobek«, »Balada naših dni«, »Avtarkistom duha«, »Grlice«, »Narobe svete«, »Jutro na Savi«, »Papagajček Kikija«, »Leonidas«, »Ex oriente lux«, »Tiskovna svoboda« in tri sonete »Poslanica Dragiši Vasiću«.

HOČVARJEVA PAVLA, bivša urednica »Ženskega sveta« je letos v njem priobčila dva članka »Bežen pogled na rusko ženo« in »Ob štiridesetletnici prvega našega ženskega lista« tržaške »Slovenke«.

HUSOVA MARA je sodelavica »Mladike«, ki je letos prinašala v vseh dvanajstih številkah kot na prvih straneh povest »Živa plamenica«, prispevala pa je tudi črtico »Umetniški koncert«, v »Našem rodu« pa je priobčila črtico »Češnjak«.

KOZAK BOGDAN, ki se je prešnja leta vsak mesec oglašal v »Mladiki« s krajšimi spisi iz svojih zdravniških spominov na Goriško, se je letos le enkrat oglašil, in sicer v »Mladiki« in priobčil svoje spomine na Simona Gregorčiča pod naslovom »Goriški slavček«.

KOS ALBERT spada med sodelavce »Sodobnosti«, kjer je letos priobčil pod raznimi rubrikami svoje članke, ki se večina nanašajo na zunanjo politiko in dogodke v zvezi z njo, in sicer »Thomas Mann — izobčen«, »Po dveh letih iskanja« in »Za novo ustavo«.

KOSMAČ CIRIL, ki je v začetku letošnjega leta pokazal veliko delavnost, je naenkrat utihnil. V »Sodobnosti«, kjer si je pred dvema letoma ugledil pot v literaturo s svojim prvim delom, »Cerkovnik Martine«, je letos priobčil le daljšo novelo »Življenje in delo Venca Poviškaja«, ki je izšla v prvih štirih zvezkih.

Iz zapuščine **SREČKA KOSOVELA** je prinesel »Naš rod« dve mladinski pesmici, in sicer »Kje?« in »Dete na trati«.

KRAIGHER VITO, sodelavnik »Sodobnosti« se je letos oglašil tudi v »Ljubljanskem Zvonu«, kjer je priobčil tri članke, in sicer »Pomen delovnega prava v današnji dobi«, »Pravni pogledi na stavko« in »Slovenski kmečki puntik«. V »Sodobnosti« pa »Žena v industriji in obrti v Sloveniji«, »Usoda vajencev v današnjem družbenem sistemu« in »Slovenstvo in hitlerizem«.

KRAPŠ JOŽE se je oglašil v »Našem rodu« s kratkim prispevkom »Janez«.

KURET NIKO je priobčeval skoraj v vsaki številki letošnje »Mladike« pod rubriko »Dom in družina« kratke članke z navodili za otroške igre, in sicer: »Igraje za prvo leto«, »Potrebe in bistvo igranja«, »Otroške igranje«, »Igraje za otroke v tretjem in četrtem letu« in »Igraje za otroke v petem in šestem letu«.

LAH dr. IVAN je letos prispeval svoje članke v revijo »Misel in delo« in sicer ob knjigi dobrovoljcev »Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije« in »In memoriam T. G. Masaryka«.

LEGIŠA LINO se oglašal zadnji dve leti stalno v »Sodobnosti«, kjer navadno piše za rubriko »Kritika«. Letos je objavil poročilo o XIX zvezku Zbranih spisov Ivana Cankarja, dalje o XX zvezku Zbranih spisov Ivana Cankarja, o VIII zvezku Zbranih spisov F. S. Finžgarja, o II zvezku Zbranih spisov dr. Fr. Detela in o dr. I. Pregljevi knjžici »Osnovne črte iz književne teorije«, ki je izšla že lani.

LOVRENCIČ dr. JOŽA, ki je urednik dijaškega lista »Mentor« je v tem listu priobčil pesem »Himna III državne realne gimnazije v Ljubljani« ter v istem listu tudi člančič »Student v naši narodni epski pesmi«.

MAGAJNA dr. BOGOMIR je priobčil letos v »Mladiki« dve legendi, in sicer »Legenda o vremski Mariji« in »Legenda o Marti, kapitanu in barbarski Mariji« v »Modri ptici« pa v dveh zaporednih številkah novelo »Jerinova Lida«, dalje novelo »Fantazije na Ratifovcu« — najboljša Magajnova delo v tekočem letu in novelo »Maska«. Poleg tega v isti reviji pa še članek »V kraljevstvu meskalina«.

MACKOVSEK ing. JANKO je priobčil v četrti številki »Misli in dela« članek »O raznih mejah med Gospo Sveto in morjem«.

MESESNEL dr. FRANCE se je letos samo enkrat oglašil v »Sodobnosti« in je prispeval v rubriko »Gledališka kritika« članek »Oder bo treba pomesti«.

MUSERJEVA ERNA je priobčila v »Ženskem svetu« pesmice: »Soneta«, »Moja mati šiva«, »Življenje« in »Matja« v »Sodobnosti« pa »Ljubljana«.

NADLIŠEK - BARTOLOVA MARICA bivša urednica tržaške »Slovenke« je priobčila v »Ženskem svetu« članek »Ob spominu na Simona Gregorčiča«.

PIRJEVCA AVGUSTA srečamo letos samo enkrat v »Sodobnosti«, kjer je objavil svoj članek »En relisat Prešeren«.

PLEŠNICA PAVEL je priobčil v zadnjih dveh številkah »Ženskega sveta« spis: »Ob spominu na pozabljen pesnik«.

PREGELJ dr. IVAN se je letos en-

krat oglašil v »Našem rodu«, kjer je priobčil kratek spis »Razglednica«.

RIBIČIČ JOSIP prispeva svoja dela v »Naš rod«, ki mu je tudi urednik. Je letos priobčil: slikanice »Pravični klavž«, »Razgovor«, slikanice: »Dvanašter, palčkov-malčkov«, »Maškerek« in »Veselje na Dobravi«, nadalje kratke sestave »Mamina dušica« in slikanice »Jakec Pakec«. V mladinskem mesečniku »Razori« pa spis »Džungla«.

REJC MAKŠ je letos objavil v »Mladiki« daljši članek »Belgrad in njegovi ljudje«, v »Sodobnosti« pa pod rubriko »Politični obzorje« članek »Okoli svet«.

SAMEC JANKO je v »Mladiki« objavil dve pesmi, in sicer »Sinu« in »Znaja ura«.

SEJAVEC VENCESLAV je objavil »Mladiki« tri pesmi, in sicer »Izgubljen sine«, »Ukleti grade« in »Prvo poletje«.

SIMONITI dr. LOJZE je prispeval v »Čas« razpravo »Problem jetike v Sloveniji«.

SIROK ALBERT je objavil v »Našem rodu« pesmico »Obisk«.

SIROK KAREL je objavil v »Našem rodu« sestavek »Zlodej na svatbi«.

Pokojni **dr. TUMA HENRIK** je letos zastopal v »Sodobnosti« z odlično kom iz njegove knjige »Iz mojega življenja« z naslovom »Moja izpoved«.

UTVA je priobčila letos v »Našem rodu« dve pesmici, in sicer »Kje je moj zajček« in »Angelci trije«.

VELIKONJA NARTE je priobčil »Mentorju« dve krajši črtici: »O knjigi in »Napačna vrata«. V mesečniku »Vred« pa članek »Žena, družina in »Jeglič« ter »Mina Jegličeva, roj. Tome«.

VILFAN dr. JOŽA, znan že iz prejšnjih let kot stalni sodelavnik »Sodobnosti« se je letos oglašil v njej samo enkrat s članom »Kmečka avtarkija«.

VRČON dr. BRANKO spada med stalne sodelavce revije »Misel in delo«, kjer objavlja svoje članke in kratke članke, ki se navadno nanašajo na politične dogodke, in sicer: »Slovenija, Sredozemlje, Balkan«, »Notranji politični pregled«, »O povojnih konkarnitih«, »Evropa brez statutu«, »Notranji politični pregled«, »Statika in dinamika Podonavja«, »Igra akcij in reakcij na eseh mednarodne politike«, »Notranji pričevanja o Sovjetski Rusiji«, »Imperializem iz strahu«, »Notranji politični pregled«, »V pričakovanju reakcije« in »Masaryk in Hitler v Steedovem gledanju«.

VUK STANKO spada med sodelavce »Mladike«, kjer je priobčil svoje pesmice, in sicer: »Februar«, »Veter«, »Prosta«, v zadnji številki pa se je oglašil tudi s prozo, in sicer je priobčil »Šarsko legendo«.

WINKLER VENCESLAV je priobčil letošnji »Mladiki« novelo »Dva rodova«.

ZWITTER dr. FRAN je priobčil v treh zvezkih »Sodobnosti« razpravo »Koroško vprašanje« v »Ljubljanskem Zvonu« pa »Slovensko zgodovinarstvo v razpotju«.

ZIBERNA JOŠKO je priobčil v »Sodobnosti« daljši članek »K vprašanje naše zapadne narodnostne meje«.

To bi bil kratek pregled v glavni slovenskih mesečnih listih. Brez dvoma je kakšno ime po pomoti izostalo kot tudi možno, da je izostalo imenovanje kakega prispevka. Pripomniti moramo tudi, da zadnje številke »Sodobnosti« in »Ljubljanskega Zvona«, »Misli in dela« in »Našega roda« niso upoštevane, če niso izšle.

„Mladika“ o Bevkovem

ZGODOVINSKEM ROMANU „ČLOVEK PROTI ČLOVEKU“

Ljubljana, decembra 1937. (Agis) — Naš list je že prinesel poročilo o tretjem zvezku Bevkovih izbranih spisov, ki ga izdaja Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Recenzent družinskega mesečnika »Mladika« piše v 12. številki takole:

»Mladika« je obširno pisala o tej Bevkovi zgodovinski povesti, ko je izšla prvič pri Goriški Matici. Slogovno in jezikovno predelan prihaja ta zgodovinski roman na širše slovensko občinstvo. Povdaril bi na tej priliki misel, kako potrebna nam je ta rodna vzgoja na osnovi domače zgodovine. Naša narodna zavest je pogosto kaj slabše prav zaradi lažne misli, da nas preklesteno majhnosti spremlja skozi vse vekove in nimamo nikakšne preteklosti. Zato so nam rodovzgojnega stališča prav neprecenljive vrednosti knjige s slikami in zgodbami naše preteklosti, ker nam vlivajo zavest o moči našega roda, ki je prestala vekove. Zato samo, da imamo del iz slovenske preteklosti tako malo. S tega vidika so Bevkove zgodovinske povesti izredno zaželene ljudsko branje, saj so s tem narodovzgojni pomenom tudi napisane, posebno tiste, ki naj jim ob slikah iz preteklosti vlivajo poguma za sedanjost. Bevkove zgodovinske romane, na primer »Triglav«, »Kresna noč«, »Znamenja na nebu« v štirih knjigah, je roman »Človek proti človeku« najbolj enotno zgrajen literarno tudi najbolj. Narodovzgojna tendenca, zapletene zgodbe, prehitelost opaznih dogodkov, čustvenost in čudovitost opaznih, romantični ljudje, davna junastva, vse to in take lastnosti delajo Bevka za enega naših najboljših pripovednikov. Bevkove povedevalc in teh je med slovenskimi pisatelji malo. Bevkovi Zbrani spisi so dosedanjimi tremi zvezki prav želene ljudske knjige.«

AVGUST ČERNIGOJ: Otroci

KEES, Utrecht

EKONOMSKA POZADINA FLAMANSKOG PITANJA U BELGIJI

Prigodom svoga boravka u Zagrebu ovog ljeta interesirao se jedan holandski novinar i publicista za naše pitanje. Preko jednog zajedničkog prijatelja u Zagrebu poslali smo mu bili englesku knjigu dr. Lava Čermelja »Life and Death Struggle of a National Minority« i zamolili ga da bi nam za božićni broj našega lista poslao jedan prikaz o flamanskom pitanju u Belgiji, uvjereni, da će to naše čitatelje zanimati, budući da nas zanima svaka nacionalna borba, jer u svima tim borbama vidimo nešto slična s našim pitanjem, i iz svih tih borbi možemo izvući pouke za naš rad, pa odigravala se ta borba tako daleko kao što je to Belgija i u tako različitim prilikama i pod najrazličitijim uvjetima.

Ovaj članak gosp. Keesa, saradnika amsterdamskog »Het Volk« i »d'agblad« primili smo u holandskom jeziku preko tog zajedničkog prijatelja, inače našeg emigranta, koji nam je taj članak i preveo.

*

Kraljevina Belgija ima 30.441 km² (s kolonijama 2.470.364 km²) i 8.060.000 stanovnika (s kolonijama 21.575.000). Od toga je 60% Flamanaca, ostalo su Valonci. Industrijskog stanovništva ima 64%. Od 1814 do 1830 združena s Holandijom, a tada se te dvije države razdvajaju. Glavni grad Bruxelles (flamanski Brüssel). Flamanzi (Vlamingen) su poseban narod na sjeveru Belgije. Jezik im je srodan holandskom i sjeveronjemačkom. Imaju zasebnu književnost. Flamanzi se do 17. vijeka glavni zastupnici nizozemske literature, odonda se razvila zasebna književnost na sjeveru Nizozemske. Flamanzi se književnost preporoda nakon otcjepljenja Belgije od Holandije. Flamanzi književnici su poznati i van svoje zemlje (St. Streuvelsa »Sluga Jan« preveden je i na hrvatski). Imaju i svoju Flamsku akademiju (predsjednik je poznati flam. učitelj F. V. Toussaint van Boelaere). Slavno flamansko slikarstvo (Rubens, Van Dyck itd.). Za vrijeme rata je mnogo stradalo, jer su se velike bitke održavale u Flandriji. Naročito je stradao grad Yper (Ypres).

Flandrija u širem smislu riječi je cijeli kraj između obala Sjevernog mora. Selve i podbrda Artois, u Belgiji, Francuskoj i Holandiji. Iza 2½ km širokog pješćanog pruda je močvarna zemlja ispresijecana kanalima, na jugu je brežuljasta.

Postoji li zaista nacionalno pitanje u Belgiji, odnosno u Flandriji? Nekoji, među kojima se nalaze i marksisti, to ničeju. Jer nacionalno pitanje u Belgiji nema ništa zajedničkog s onim klasičnim nacionalnim potlačivanjem. Flamanzi su u Belgiji u većini. Belgija ima parlamentarni režim, pa svi Belgijanci (Valonci i Flamanzi) uživaju u teoriji sva i jednaka politička prava, a ekonomski nivo Valonije ne nalazi se mnogo više od ekonomskog nivoa Flandrije. Staviše, flamanski krajevi su posljednjih 15 godina napredovali ekonomski više od valonskih krajeva. Toga radi, dopuštaju nekog da u Flandriji postoji neko kulturno potlačivanje, ali, kažu, ekonomskog zapostavljanja Flandrije nema. Mi se ne slažemo s tim mišljenjem, jer

iako kulturno potlačivanje ide uvijek dalje od ekonomskog, ipak je kulturno stanje i kulturni razvoj uvijek posljedica i izraz ekonomskog stanja i razvoja. Gdje ne postoje ekonomski uvjeti, tamo nema ni kulturnog napretka.

U Belgiji postoji, zaista, jedan nacionalni flamanski pokret. Još od 1830, od stvaranja današnje Belgije, primjećuje se flamanski otpor protiv belgijske vlade. Taj otpor javlja se u toku vremena pod najraznolikijim formama, a s vremena na vrijeme poprima neočekivanu žestinu. Belgijanska država nije nikada bila u stanju da taj pokret zadrži.

Belgija i Holandija bile su poslije napoleonskih ratova spojene u jednu državu. Tadanje Velike Sile (Sveta Alijansa) stvorile su tu državu s namjerom da bude brana protiv Francuske (Pufferstaat). Ali već u početku primjećuje se u toj državi dualitet i antagonizam između Belgije i Holandije. Holandija je bila orijentirana prema kolonijama i zastupala je radi toga princip slobodne trgovine, dok je Belgija imala glavni interes u industrijalizaciji svoga područja, te joj je prema tome konvenirao protekcionizam da obrani i podigne svoju mladu industriju. Međutim, Holandija protestantska je vodila odlučujuću riječ u upravi zemljom, a to se osobito teško podnosilo u katoličkoj Belgiji. Nastaje ustanak u kojem Holandija pobjeđuje vojnički, ali na diplomatskom polju pobjeđuje Belgija, jer nakon mnogobrojnih intriga, Velike Sile su prisiljene da razdvoje Belgiju od Holandije i tako nastaju ponovno dvije države.

Samostalnost je pred mladu belgijsku državu stavila velike zadatke ekonomske prirode. Nemajući dovoljno živčnih namirnica, mlada belgijska država bila je prisiljena da dolazi do namirnica forsiranim izvozom industrijskih proizvoda. Na taj način se belgijska industrija razvijala pod nuždom pomanjkanja poljoprivrednih produkata. Za te produkte morala je izvoziti svoje industrijske proizvode. U flamanskom dijelu Belgije bila je jaka tekstilna industrija, razvijena poljoprivreda i jak promet šlepovima vodenim putem (kanali, rijeke, more), dok je valonski dio imao metale i ugljen. Na taj način su radi svoje teške industrije valonski krajevi imali već u početku veliku prednost i bolje uvjete, a i drugi razni faktori su tome pogodovali. Tako je primjenom parne snage u industriji okraj Henegouwen Luik postao jedan od najvažnijih u državi radi svojih bogatih nalaga ugljena. Ta nalazišta ugljena poslužila su kao baza teškoj industriji. Istina, i u belgijskom dijelu Flandrije nalazila se još prije tog preokreta jedna jako razvijena industrija — u cijelom svijetu poznata flamska tekstilna industrija — i ta tekstilna industrija imala je u Holandskoj i u Belgiji najjače tržište, pa su se radi toga krajevi u kojima je bila ta industrija (Gent) borili protiv podjele Belgije od Holandije.

Već u početku mlada belgijska država osjeća se radi tih ekonomskih antagonizama vrlo slaba u svojoj unutrašnjosti, pa nastoji umjetnim načinom povezati i slijediti što jače valonske i flamske pokra-

jine. Francuska je Belgiju pomagala u tome na sve moguće načine. Kroz dugi niz godina razni francuski funkcioneri djelovali su u tom pravcu u Belgiji. I tako se Flandrija, radi svojih kulturnih i ekonomskih interesa, nastojala čim više vezati sa sjeverom, to jest sa Holandijom.

Mlada belgijska država osjećala je već tada opasnost od upliva Holandije za svoje krhko jedinstvo, ali svakome je jasno

da je Belgija već unaprijed morala ići onim političkim putem koji joj je diktirao njezin industrijski razvoj, a razumljivo je da je takav izbor morao biti na štetu flamskih krajeva.

Na taj način je belgijska (flamanska) tekstilna industrija gubila tržište u Holandskoj Indiji. Belgija stvara s Francuskom trgovački ugovor koji je vrlo povoljan za valonsku tešku industriju, jer može svoje proizvode plasirati u Francuskoj, ali to je Belgija dobila jedino tako da je pristala na visoka ograničenja u uvozu tekstilnih proizvoda, koje su producirali flamski krajevi Belgije. Prema tome je jasno da se na štetu flamske tekstilne industrije pogodio razvoj valonske teške industrije. — Borba je trajala dugo, ali pobjeda je ostala na strani teške valonske industrije.

Još 1830 god. bila je tekstilna industrija u Belgiji najvažnija industrijska grana. Ali već u razdoblju između 1840—1850 flamska tekstilna industrija počinje naglo padati, a uzrok je bio i pronalazak mehaničkih vretena, što je tada izazvalo ogromnu krizu. Trebalo je flamsku tekstilnu industriju modernizirati. Te bi se bilo moglo efikasno učiniti jedino pomoću države, ali to se ne dešava. Država ne intervenira, a tek mnogo kasnije uspijeva flamska tekstilna industrija da se svojim vlastitim snagama oporavi i usposobi za konkurenciju.

Posljedicu te krize osjećaju Flamanzi još i danas u velikoj mjeri. Kroz cijelo trajanje toga procesa — krize i polaganog oporavljanja — flamski tekstilni radnici postaju velikim dijelom poljoprivredni proletarijat.

I žive kako mogu: ljeti kao seljaci, a zimi, po mogućnosti, kao tekstilni radnici. A kada bi godina bila nerodna, pojavljivala bi se i glad.

Ti ljudi — proletarizirani flamski seljaci ili poseljačeni radnici — morali su

tražiti rada izvan svoga radnog kraja. Taj posao su morali tražiti u Valoniji i to kao nekvalificirani radnici. Morali su uz nisku nadnicu raditi najteži posao. Ili su morali da idu kao sezonski poljoprivredni radnici u Francusku za vrijeme žetve i berbe. Na taj način se u Belgiji razvila ogromna rezervna armija proletariziranih seljaka — Flamanaca — kao rezervna armija belgijskog krupnog kapitala koji je bio u rukama Valonaca. Osim toga je propadanjem flamske tekstilne industrije, koju nije zamijenila nikakova druga industrija, nastao jak priliv poljoprivrednog radništva koje je oborilo nadnice u poljoprivredi, te na taj način oborilo i životni standart Flamanaca.

Još i danas ima valonska teška industrija veliku prednost pred flamskom. Sve do današnjega dana, kad se primjećuje osjetno osiromašenje ugljenih naslaga i u doba teške ekonomske borbe za tržišta, Belgija ostaje prema Flamanima isto onako tvrda kao i prije. Belgijska država, kao predstavnik valonskog kapitala, daje uvijek prednost teškoj valonskoj industriji i u toj borbi za tržišta pojačava se eksploatacija i primjenjuje se najsavršenija racionalizacija. Ali i tu je flamski radnik najjača žrtva, jer on kao nekvalificirani radnik mora da najviše žrtvuje za spas valonskoga kapitala. Belgijska trgovačka i radnička politika ide za održanjem niskih plaća, a time i za smanjenjem kupovne moći, pa je time opet najjače pogodjen flamski narod kao ekonomski najslabiji i kao proizvođač poljoprivrednih proizvoda. Međutim, proizvođači koje se mora uvoziti ostaju skupi, pa i na taj način su Flamanzi, kao ekonomski slabiji, u gorem položaju. Kvalificiranom radniku Valonije mogu ipak belgijski kapitalisti dati veću plaću, jer valonska industrija radi najviše za izvoz. Ali i u Flandriji su bolje kvalificirani radnici uglavnom Valonci. To nastaje zato što se država brine za školstvo u kojem se stiče više kvalifikacija,

ali te škole se podižu u industrijskim krajevima, dakle u Valoniji, te na taj način dolazimo do područja gdje ekonomski uslovi određuju direktno i kulturni razvitak.

Osim toga ima belgijska industrija interesa da u zemlji podržava stalno jedan dio neškolovanog i nekvalificiranog radništva. Tome cilju najbolje služi Flandrija, kao prekomjerno naseljena zemlja sa slabom razvijenom industrijom i potpuno zapuštenom poljoprivredom. Jer Flamanzi, koji nisu povučeni u industriju, rastrešeni su po selima kao poljoprivredni radnici ili obraduju mali komadić zemlje kao vlasnici ili zakupnici, ali uvijek podržavaju veze s rođacima koji rade kao industrijski radnici u Valoniji. Na taj način, u slučaju besposlice, ti flamski industrijski radnici vraćaju se svojim u Flandriju da dijele s njima njihovo siromaštvo, dok valonski radnici, kao čisti proletari, ostaju u tvornicama, te i na taj način uspijeva Belgija prebaciti socijalne nečade na Flamanice. A i prigodom svake krize otpuštaju se najprije flamski radnici, jer valonski poslodavci mnogo lakše mogu da otpuštaju Flamanice nego Valonce, jer Valonci su domaći.

Te privilegije na ekonomsko-socijalnom polju očituju se i na kulturnom,

jer na pr. četiri valonske provincije sa 2.589.000 stanovnika imaju 4.315 pučkih škola, dok četiri flamske sa 3.518.500 stanovnika imaju 3.015 pučkih škola.

Međutim je u posljednje vrijeme monopol valonske industrije jako ugrožen otkrićem bogatih nalazišta ugljena u Limburgu u Kempenu na flamskom području. Rudnici u Henegau, na valonskom području vrlo su iscrpljeni, pa iako novi rudnici u Kempenu rade sa starij materijalom, njihovo bogatstvo ipak prenosi težište prema sjeveru, a tome u prilog idu i novi pronalasci na polju kemije kao i nov način fabrikacije stakla. Više valonskih visokih pe-

ći već sada dobiva ugljen iz Limburga. Ekonomski značaj Flandrije raste, a značaj Valonije pada.

Nacionalno flamsko pitanje ostaje još uvijek usko povezano sa seljačkim pitanjem. U Flandriji postoji još uvijek 25—30 posto čistih seljaka, a svima njima je zajedničko to što nemaju dovoljno zemlje. Sasvim tim flamski seljaci nastavljaju intenzivnim gospodarenjem. Među njima je 1928 bilo 16 posto poljoprivrednih radnika bez zemlje koji su radili kod onih ostalih 84 posto. A ni ti posljednji nemaju dovoljno zemlje da uzdržavaju sebe i svoje obitelji. Sve su to maloposjednici.

Ogromna većina radi na posjedu od 2 ha, i baš ti MALOPOSJEDNICI I ZAKUPNICI SU NOSIOCI FLAMANSKOG NACIONALNOG PITANJA U BELGIJI.

Država podcijenjuje poljoprivredu, a u koliko daje premije za uzgoj pšenice, te premije ne mogu dobiti flamski maloposjednici, već veleposjednici iz Valonije koji obraduju polja na industrijskoj bazi. Flamski seljaci ne mogu da uzgajaju pšenicu za tržište, već se moraju ograničiti na proizvode za direktnu upotrebu.

Pri svima trgovinskim pregovorima sa drugim državama, belgijska država ima uvijek u vidu interese valonske teške industrije. Često se događa da belgijska država dozvoljava uvoz poljoprivrednih produkata koji konkuriraju domaćim flamskim, da dobije neke olakšice za industrijske, valonske, proizvode.

To je kratak prikaz ekonomskih uzroka flamskog nacionalnog pitanja u Belgiji. Tko hoće da se detaljnije bavi s tim pitanjem, može se poslužiti knjigom Jana Romeina »De Geschiedenis van Holland«, izdanje 1925. Posljednjih 200 stranica te knjige posvećeno je baš ovom pitanju kojega smo pokušali ocrtati u ovom kratkom članku.

VEČER

Pjevaju ptice
I vrabci na krovu
Ko da jedan drugoga
Slatko zovu —

U bližnoj šumici,
Pod dubi u hladu
Dva mali potočići
Pjevaju svoju pjesmicu mladu.

I pastirče malo
Još je u polju
Gdje obiru mu ovčice
Travicu bolju —

A umorni seljak
Domi se vraća
Gdje majka ga čeka
I vesela braća —

Al do malo i pastir
Ide k svojoj kući,
Bleje janje maleno
Za majkom skakući

Već sunce je utočilo
U more duboko
I noć se je spustila
Nad polje široko.

Pa sad sve spava
Mirno u tmini
Samo čukov turoban glas se čuje
U noćnoj tišini.

Ovu pjesmu smo primili izravno iz Istre. Spjevala ju je jedna djevojčica koja nije nikada išla u hrvatsku školu. Donosimo je točno onako kao što smo je primili, ne mijenjajući ni pravopis ni gramatičke oblike. — Ur.

KMETIČ:

BREZDOMEČ

Odkod se vprašam ter zdaj kam?
Kje mole je domovlje?
Plašno se oziram tu zdaj tam,
vse je kot grobovje.

Le naprej me tira pot
kot oblak nebes višave.
V tužnih mislih sveta zmot
blodim čez polja in nižave.

Polje, cvetke, temni gaj,
vse me nič ne miče.
Srce le koprni nazaj,
po svojem domu kliče.

A tuze poln je klic srca,
le bolest v njem se drami.
Oči polne so solza,
brezdovinci smo prodani.

Zaprta mi je pot nazaj,
zaprta je življenja sreča,
Zbogom, ti domači kralj!
Usojena me je le nesreča.

To pesem je spesnil preprost kmečki fant, ki mu je tekla zibalka v bližini rojstnega kraja Simona Gregorčiča. Sedaj je zaposlen kot delavec v večjem kraju na Gorenjskem.

I. P., Ljubljana

ROJAK DR. HENRIK TUMA

Dr. Henrik Tuma

Henrik Tuma: Iz mojega življenja. Strani 480. — Uredil in z dopolnitvijo opremil Dušan Kermavner. Izdala Naša založba v Ljubljani, Gregorčičeva ulica.

Ob smrti ljubljanskega advokata in slovecega alpinista dr. Tume smo se Slovenci spomnili, da je bistveni del naše moderne kulture združen s socializmom. Tudi primorski emigraciji je bil z njegovo smrtjo prizadet hud udarec, čeprav ni gojil ta delavni mož z nami neposrednega stika. Dokler je še živel, je bil tu človek, ki je pomenil nekoč roko slovenskega naroda v Primorju, zlasti na Goriškem in v Trstu, pa tudi vest slovenske meščanske politike. To je pomenil Tuma nekaj desetletij, do emigracije. Za celo slovensko skupnost pa je ostal še dalje svoje vrste vodnik, in sicer v pomenu, ki zopet posebno nas mora zanimati: Tuma je predstavnik slovenske jadranske politične smeri in kot takemu bo naš bodoči zgodovinar posvečal samostojno poglavje. Letos je izšla knjiga njegovih spominov, zlasti spominov na njegovo delavnost na Primorskem. Tuma sam jo je vestno pripravil.

»Že v začetku svojega političnega nastopanja sem mislil, da bom kdaj dajal javnosti račun o svojem delu, in sem zaradi tega skrbno hranil razne listine, zapisnike in liste. A skoraj ves moj bogati arhiv z ogromnim gradivom o družbenem, zadržanem in kulturnem delu na Goriškem je vzela vojna« — tako pravi v predgovoru. Hoče pa s svojo knjigo »dati vpogled v politično in socialno življenje na Slovenskem, posebno na Goriškem, kjer sem živel in dejstvoval najdalje«.

Kdo je bil ta naš mož, ki do zadnjega diha misli na svoj narod in na našo nesrečno deželo?

Tuma je bil po očetu Čeh, po materi Slovenec, rojen 9. julija 1858 v Krakovem na bregu Ljubljanice. Oče je bil dober čevljar in narodnjak, ki se je v še polnemški Ljubljani s ponosom priznaval za Slovana. Mati pa ni imela nobene smisla za narodnost, od zavednosti je pričakovala samo nesrečo, prepričana, da bodo Slovenci ob tako slabih lastnih olikancih, kolikor jih sploh imajo, ostali vedno samo kmetje. Tuma je svoje starše in takratno Ljubljano dobro opisal, enako tudi svoje mladostne spomine in družinske križe, po katerih lahko presodimo, da je bila to siromašna najemniška rodbina. Bilo mu je treba res izrednih sposobnosti in volje, da je iz teh razmer dosegel tako velik osebni napredek, se dočkal in postal vpliven javni delavec. Tembolj, ker mu šola sprva ni dišala in je bil najbolj srečen med počitnicami, na kmetih. Na vasi je tudi spoznal domačo ljudsko kulturo. Imel je dober posluh in sodeloval tudi pozneje v glasbenih društvih. Videti pa je tudi vse napake našega kmetiškega človeka in zaostanost gospodarstva, kar mu je oblikovalo program, ki ga je reševal pozneje kot sodnik in politik.

Henrik je bil šele v prvi gimnaziji, ko je začel očetov obrt pešati. Stisnila ga je politika, po naše zavednost. Pa tudi na sina je politični šum začel zelo zgodaj vplivati. Bila je doba velikih taborov in sokolskih izletov, nastopali so slavni govorniki z geslom: »Mi smo Slovenci in hočemo imeti svoje pravice!«

Razen petja je dijaka zanimala telovadba in pa leposlovna umetnost. Začel si je kupovati knjige in tudi sam pisal pesmi, obiskoval slovenske predstave v gledališču. Življenje dijakov pa je bilo tudi takrat zelo pisano, zahajali so v gostilne, kadili viržinke in nagajali neznošnim nemškimi profesorjem. A Tuma je kljub temu imel najraje nekega profesorja Heinricha, ki je bil trd Nemec in zelo sovražil Slovence. V šestem razredu so imeli dijaki že literarni klub in svoj list »Lipo«. Zaradi spora s katehetom in slabega reda je prestopil Tuma

na učiteljske, kjer je tudi dobil štipendijo in pričel s svojim zaslužkom od poučevanja že samostojno življenje. Razmere na novi šoli so bile seveda za pravo prvih slovenskih učiteljev še obupne, ker niti profesor za slovenščino ni znal slovenščine. Družabnost pa se je razvila med dijaki. Ob koncu te šole pa je odhajal Tuma z žalostno zavestjo, da so ga baš slovenski profesorji preganjali zaradi njegove »prostostrečnosti in upornosti«. Splošno je bila ta lastnost pri Tumi iskrenost, natančnost in robatost skupaj, ki jo je utegnil podedovati po materini strani. Bil je tudi zelo odločen in se zato po dveh pijanostih odrekal pijske. Da je bil smisel za abstinenco pri nas že takrat zelo potreben, je opazal Tuma lahko zlasti med visokošolci in inteligenco.

Kot učitelj je nastopil svojo prvo službo v Postojni, kjer je bil zelo prijazen sprejet. Tudi se je lepo uživel v kraju, toda po hudih bojih z oblastmi zaradi svojega republikanstva je izgubil službo, ker ni hotel prositi milosti. Kraj se mu je bil že prikupil, saj je bilo polno sprehodov in jam, povsod dosti prilike za naravoslovca ki rad zbira. Postojno so zavzemali vedno bolj nemškutarji, Tuma pa je bil slovenski agitator ter prišel zato v disciplinsko preiskavo. Iz službe ga je spravil nadzornik Johann Thuma, torej sorodnega imena, toda Nemec iz Češkega. Hoteli so mladega učitelja ukloniti seveda tudi s prijaznostjo, a je raje odpotoval domov. Oče je njegovo odločnost odobral. Kmalu nato je bogat trgovec Proglar povabil Tuma za domačega učitelja z lepo plačo in tako se je pričela doba Tumovega socialnega dviga. Pri hotelirju se je učil tujih jezikov in občevarja v fini družbi, potoval večkrat v Trst. Proglar je zelo zaslužen mož za slavo Postojnske jame in tujski promet.

V prostih dneh si je Tuma ogledoval Trst in Kras. Pokrajina ga je očarala! Tudi izobrazbo si je zelo spopolnil s pomočjo dragocene knjižnice, živel udobno. Vendar se je odločil, da napravi še maturo na gimnaziji in gre nato na visoke šole. Zaradi napornega naglega učenja in slabe hrane pa je že pred izpitom obolel. Tudi denar mu je pošel, dobil je pa malo službo na nemški meščanski protestantovski šoli in si spet opomogel. 1881. leta je v juliju napravil maturo. Za na Dunaj si je prihranil 100 goldinarjev, sto pa jih je dal materi shraniti. O počitnicah pa je mati morala porabiti ta denar za gospodinjstvo in tako je moral študent s 50 gold. posojila stopiti na Dunaj, na novo pot.

Tuma je želel študirati zgodovino in jezike, pa se je vendar odločil za pravniški oddelek, ker je hotel zraven prevzeti še kakšno službo, saj brez denarja ni mogel živeti. Začela se je pot

PO TUJIH SLUŽBAH,

kakor sam pripoveduje. Dajal je fran-

cosko konverzacijo mladi in stari gospodi, živel ob majhni plači, a se pri tem vendar uvel v dunajsko družabno življenje in kulturo. Zanimivo je bilo zanj tudi življenje med slovanskimi študenti, debatiral in delal v društvu »Slovenija«, znanem po pomenu za slovensko politično osamosvojitve. Saj je bila to doba Janka Kersnika, Šukljeta, Hribarja in Tavčarja kot ljubljanskih radikalov in elastikarjev. Bila je doba zveze s Hrvati, Čehi, Poljaki, Rusi. Ves čas se je Tuma zavestno že pripravil za vstop v javno politiko.

Za potrebnim zaslužkom pa je prišel najprej k nekemu grofu na Ogrsko kot domači učitelj in odleje je nehoti zašel v kroge najvišje avstrijske plemiške družbe. Bilo je to po svoje koristno za mladega Slovenca in je vplivalo nanj do smrti. Pozneje je bil v drugi službi še v Galiciji. Ob napornem študiju za državne izpite je spet oslabil in se nato kmalu vrnil domov.

Njegov brat Ferdinand, živeč na Dunaju, je bil medtem že znan delavski voditelj, socialist Mostove vrste. V znanem procesu proti ljubljanskim »krvavcem« pa je bil mladi mož pol leta zaprt v preiskavi. Pestra je bila tudi usoda njegove zdrave sestre Ane, ki je odšla v Ameriko in celo obogatela.

Za tretji izpit se je Tuma dolgo pripravil doma in obiskoval naše Alpe ter Koroško, mlad in pogumen, upajoč v veliko bodočnost. Po izpitu je iskal službe pri slovenskih advokatih v Ljubljani, pa je le moral vstopiti pri Nemcu pl. Wurzbachu, ker se je domačim gospodom zdel najbrže preveč samozavesten! Tuma opisuje vse takratne kandidate za poznejšo kariero v politiki, posebno natanko Tavčarja in Šušteršiča.

DOMAČA POLITIKA IN MORALA

sta Tuma že takrat navdajale za začudenjem. Videl je polno nezdravega v »deželi Danski«, se pridno udeleževal družabnega življenja v čitalnici, ko je slovenska gospoda še hrepnela po nemški odličnosti in oficirskih hlačah.

Hotel se je posvetiti javnemu političnemu delu, ki se mu je odpiralo zato se je odločil za Trst in že 1. 1887. je res nastopil

ZA PRIPRAVNIKA PRI DEŽELNEM SODIŠČU.

Našel je tam narodnostno obupne razmere. Saj so vladali popolnoma Italijani in Nemci. Slovensko se še ni uradovalo, a tudi sicer ni bilo pravice za slovensko ljudstvo, čeprav mu je bila z zakoni dana neka enakopravnost. Mnogi Slovenci so bili krivično obsojeni zaradi hujškanja proti avstrijski državi. Dogažale so se tudi druge zlorabe kar je Tuma pričel odločno napadati. Vmes je odšel še na Dunaj in dovršil končne izpite. Potem je bil dodeljen okrajnemu sodišču in z vso silo uvajal slovenske uradne spise, poučeval ljudi o njihovih pravicah in jih podpiral.

IGO GRUDEN

BALADA NAŠIH DNI

Obup in žalost — dva molčeca druga

sta mi v teh jesenskih dneh;

kdor sreča me, ne vidi, da smo v treh

zavešeni z oblaki v vetru z juga.

Od streh na ulice so sence legle:

kako brezupno žalosten je svet!

Nad njim otožnih ptic dvajset let —

iz megle slišim klice njih zategle.

Morda bom tudi jaz nekoč nad mestni

tožno klical v noč, iskal si smer

za drugom skozi žalostni večer

kot za človekom zdaj v dežju na cesti.

Posedam v krčmi, da ljudem se skrijem:

na Almerijo mislim vse te dni,

na Nanking in kako Šanghaj gori —

na mrtve narodov človeških pijem.

Z očmi velikimi, svetlo kot riba

pogleda včasih v vežo plah otrok,

osipljejo se rože mu iz rok,

ko bliže gre in ustnice pregiba.

Fantički iz predmestnih senc turobnih,

dekletca v letnih krilcih do kolen,

prezeblji, lačni, stisnjenih ramen —

kot v mojem je jesen v njih srcih drobnih.

Pogled nam vsem visi v prostoru praznem,

delim jim brez besed drobšč in kruh;

a v meni vse kriči: telo in duh,

ko iščem sled vesti v človeštvu blaznem.

Pijan se dvignem kot orkan s potresom,

razkrivam strop in streho do neba,

apokaliptični nestvor sveta

Boga izzivam proti krvosesom,

ki v Almeriji, Nankingu, Šanghaju

morili so otroke solnčnih mest,

lovim jih v pest in davim jih za vest

ob Jangceklangu in ob reki Taj.

Obup in žalost sa z menoj kot rablja

na straži nad človekovo vestjo:

pošastno gre zakriviljen nad zemljo

v oblakih mesec kot krvava sablja.

Leta 1888. je povabil v Trst mladega dr. Rybarža, poznejšega voditelja primorskih Slovencev. V hudem boju se je krepil slovenski Trst. Bilo je treba predvsem gospodarsko organizirati okolico, oživljati društva. Življenje v Trstu je ostalo Tumi v lepem spominu. Po sodniškem izpitu pa ni mogel dobiti službe pri tržaskih odvetnikih, samih Italijanih.

SLUŽBA SODNIKA V TOLMINU

Družabni občevalni jezik gospode je bil tudi v Tolminu večinoma italijanski, cziroma furlanski in nemški. Tuma je pričel tudi tu svoj boj in vedel so že naprej, da je hud Slovenec. Vse nedelje so ga videli v visokih planinah. Razer njega in pred njim pa je bil tu že advokat dr. Stanič odločen narodnjak in družba se je prebujala, kakor že enkrat pod vodstvom dr. Lavriča. Za glavarja je bil Winkler, poznejši dobri ljubljanski deželni glavar, ki je uvajal slovensko uradovanje.

Drugo službo sodnika je nastopil Tuma 1894. v Gorici in prevzel oddelk za levi breg Soče. Italijani so se takoj pritožili proti njemu in mu hoteli zavreči slovensko uradovanje s slovenskimi strankami, češ da je italijanscina starodavna na tem sodišču. Tu jim pa ni več pomagalo. Poučeval je ljudi tudi o njih pravicah, pričel boj proti oderuhom. A končno so mu pravde odvzeli, ker je bil premoderen. V Ljubljano je prišel na obisk z ženo prav ob velikem potresu.

Leta 1895. je Andrej Gabršček povabil dr. Tuma, naj kandidira za deželnega poslanca. Rabili so ga kot jurista za vodstvo stranke in v deželnem odboru.

TUMOVO POLITIČNO DELOVANJE

je bilo zelo učinkovito. Žal pa je zahteval tudi od vodstva zelo dosti, preveč, da bi ne čutili prvaki njegove delavnosti kot konkurenco. To je tudi privedlo pozneje do razkola med njimi, ker niso nikdar hoteli imeti jasnega programa, kakor pravi on. Začel je bil z velikim veseljem. A kmalu je opazil, da se le preveč kadi vodstvu in premalo dela. Politične razmere pa so bile zelo zamotane. Tako je postal med voditelji kmalu dr. Tuma najbolj osovražena oseba. Napadali so ga od vseh strani. On pa je bil glavni organizator, pri društvih, posojilnicah, v šolstvu, v stranki, v planinstvu. A najvažnejše je bilo njegovo delo v deželnem odboru. Tu so se obdržali Italijani na oblasti le zaradi razkola med Slovenci. Tuma je z malimi presledki redno deloval kot politik. Prav nesolidnost strankinih voditeljev pa ga je vedla na levo in je postal socialist.

Svojo idejno preobnovo je opisal dr. Tuma nadrobno v spominih. Študiral je bil sociologijo vedno z veseljem, upoznaval ob Masarykovem vplivu tudi pri nas potrebo delavske stranke in jo poskušal organizirati. Dotlej so bili vidni samo začetki. Inteligenca je šla po kratki dobi simpatij na desno, delavci in Tuma so ostali in tako je dobil ta marljiv vodja po svoji preselitvi v Trst kmalu v stranki na Primorskem odločilen vpliv. Bil je tudi izvoljen v deželni izvrševalni odbor zdaj za to stranko. Pričel je delati za marksistično vzgojo ljudstva, pri čemer so mu pomagali samouki: Regent, Petek, Golouh. Da je to poseben del slovenskega gibanja, se vidi iz moči primorskega dela stranke ob koncu vojne, ko je trebil ob ljubljansko, dunajsko in italijansko vodstvo socialističnih strank, ki jim je Tuma očital oportunistično in nesposobnost. Ker pa slovenski proletarijat še ni bil dovolj močan, se tudi veliko Tumovo delo ne za socializem in ne za deželo oziroma za Slovence ni moglo obnesti v tako kratkem času. Svetovna vojna je vrgla iz tira tudi socialno demokracijo, čeprav se je prvi hip zdelo, da bodo te stranke zmagale v vseh evropskih državah. O tem je poskušal dati dr. Tuma svojo razlago, posebno v obračunu z vlogo drugega voditelja stranke, Antona Kristana, kateri je znal držati ves aparat slovenskega socializma krepko v svoji roki ter celo raje videl, da organizacija sploh razpade ko da bi zapustila njegovo smer.

POLITIK EVROPSKEGA FORMATA

je bil dr. Tuma. Mnogo je storil za slovensko ljudstvo. Toda v bistvu ni hotel veljati za politika, temveč je hotel biti učitelj ljudstva, kar je prav njegova osebna skrivnost in se zdi v primeri z veljavo, ki jo je imel celo v italijanski socialistični stranki, nedosledna. Da je iskati razlage za to v njegovem značaju, dokazuje tudi knjiga njegovih spominov. Bil je značaj, pri tem delaven in strog kar ni prijal komodnih ljudem ne tu ne tam. Sam pa je mislil vedno na koristi ljudstva, ki je v vojni mnogo trpel. Da se je žrtvoval do konca, vidimo v njegovih velikih poskusih, da bi se delavstvo v svojih društvih najprej izobraževalo, in sicer splošno. Zato je bil tudi po preselitvi v Ljubljano še v starih letih enako marljiv in pripravljen za skupno delo. Bil je nekaj let tudi predsednik Osrednjega odbora prosvetne zveze Svobode. Slovensko delavstvo ga bo ohranilo v najboljšem spominu. Čeprav iz njegove knjige ni viden ves delovni načrt, pa bodo vendar Slovenci lahko še dolgo s pridom črpali v zakladnici njegovih misli. A bilo bi dovolj že to, da si naš izobraževalec vzame za zgled Tuma kot posebjeno voljo, pridnost in poštenost, zaradi katerih bo živelu njegovo ime med najidealnejšimi zastopniki ljudske pravde.

LINO LEGIŠA, Ljubljana

Slovenska beseda iz Južne Amerike

Na splošno nam je malo znano, kako žive naši v južni Ameriki. Kakor za druge raztresene ude tako tudi zanje ne kažemo tistega zanimanja, ki bi ga moral imeti narod, ki se zaveda svojega položaja. O Slovencih v Argentini zve človek komaj včasih nekaj novic iz Slovenca, kamor poroča duhovnik Hladnik, in nekaj malega smo bili opozorjeni nanje, ko je bil v Buenos Airesu pesnik Pavel Golia ob priliki kongresa Penklubov. Zanje se sicer briga tukaj banovinski izseljenski urad, tam doli novi slovenski poslanik dr. Izidor Cankar, nekaj izobražencev, redkih duhovnikov, a v glavnem so prepuščeni svoji skrbi in organizaciji. To ni lahka stvar, če pomislimo, da so naši ljudje raztreseni po raznih krajih, da so si n. pr. v samem Buenos Airesu daleč narazen, zaradi česar jim je zbiranje in društveno delovanje precej obteženo. Zlasti pa je nerodno, da ni med njimi skoraj nobenega od tu poslanega izobraženca, ki bi imel čas in sposobnost, organizirati jih, preskrbeti jim duhovnega užitka in jih tako ohranjati v slovenski skupnosti.

Ze nekaj let imam zvezo s strničem, ki živi tam doli, in iz njegovih poročil sem spoznal, kako so naši ljudje kljub takim razmeram izredno delavni, in tudi, kako jim primanjkuje knjig, iger, s katerimi bi pritegnili čim več slovenskih ljudi. Po taki poti sem prišel tudi do mesečne revije Nijva, ki jo izdaja menda najmočnejše slovensko društvo v Buenos Airesu: Ljudski oder. S tem poskusom, ki je moral biti na vsak način zelo tvegan, so začeli letos z junijem. Iz nekaj števil, ki sem jih dobil doslej v roke sem videl, da je list obenem glasilo društva Ivan Cankar v Saavedri, da pa se oglašajo v njem tudi iz Cordobe (Iskra) in urugvajskega Montevidea, kjer je zdaj Slovenski krožek, ki je spravil prej ločene Slovence k čemur je mnogo pripomogel duhovnik D. Doktorič, ki je pred nedavnim prišel doli. Ta društva so bolj levo usmerjena, vendar pa kažejo veliko prizadevanje za enotnost med nasprotnima taboroma, ki naj bi jo dosegli z ustanovitvijo Zveze slovenskih kulturnih društev.

Zanimivo je, da nastopa Ljudski oder skupno s pevskim društvom Unione operaia friulana.

da so n. pr. o priliki sijajne uprizoritve Jurčičevega Desetega brata peli o junaštvu španskega naroda. Prav tako je zanimiva izjava ob bazoviški obletnici: »Edino sredstvo, edina pot, katere se vedno bolj utira, je združitev slovenskog in italijanskega delovnega ljudstva v borbi proti obstoječemu fašističnemu režimu.« To levičarstvo torej ni kulturno bojno, če izvenzamno obravnavanje slovenske zgodovine, kjer nekdo tendenčno materialistično razlaga našo preteklost.

Po vsem videzu pisanja so sodelavci v glavnem preprosti ljudje: trgovci, obrtniki, delavci, ki so si pridobili že v domovini v društvenem delovanju precej spretnosti v izražanju, tudi sobarice, ki se oglašajo v posebnem ženskem oddelku. Od takih človek pač ne more pričakovati izbranega izraza, ki bi se oziral na jezikovno pravilnost. Zlasti ne, če jim manjka urednik, ki bi znal neurejeno pisanje spraviti v primerno obliko. Zato je seveda večkrat prav pošteno lomijo v tistem značilnem primorskem načinu, ki včasih nima nobenega pravega slovničnega sledstva, v katerem so n. neroden način pomešani stari književni izrazi, ki jih danes skoraj več ne srečamo. Se bolj klnljivo je, kako so ti ljudje, ki si včasih služijo kruh v nezdruhljivih močvirnih delavskih okrajih, v tuji okolici pozabili na naš pravopis in pišejo na priložnost z malo skoraj vse, tudi lastna imena. Tako močan je zgled španske pisave, ki jih od vseli strani obdaja! In vendar ta zadeva ni tako huda.

Duh, zavest, ki veje v njihovih vrstah, sta zavedno slovenska!

Ti ljudje čutijo, da treba tega duha obdržati in ga zbuhati tudi pri tistih, ki ga nimajo. Tako piše neki Anton Mozetič našim fantom in dekletom: »pri slovenskih prireditvah sta večkrat slovenski fant in dekle govorila špansko, kod da naše mile slovenske govorice se sramujejo govoriti med seboj. Ali mogoče se vam zdi bolj kulturne argentinski jezik, kod pa naš slovenski? Ali nimamo tudi mi naše zgodovine in kulture?« Mnogo jih je tudi ki se celo izdajajo tujcem, da so austriaci, italijani ali celo nemci.

Kaj pomeni tem ljudem slovenska beseda, ki jo slišijo z odra, pove posebno letošnja prireditev Ljudskega odra, ki je ob svoji dvajsetletnici uprizoril Jurčičevega Desetega brata v Delakovi priredbi. Slika, ki so jo priobčili v 4. št. Nijve, kaže lepo veliko dvorano, vso zasedeno; sami naši delavski obrazi dekleta otroci in vmes primorske matere, ki tudi tam doli že na zunan ne morejo zatajiti svoje domovine. Udeleženec in ocenjevalec piše, kako je bila igra in sploh veselica nad vse ugodno sprejeta, in zanimivo je tudi, kar piše, kakšni občutki so ga obhajali po koncu zabave: »Ob štirih urah jutraj je bilo treba zapustiti dvorano. Videli sem s prijatelji na vogalu ulice naše ljudi, ki so čakali prometna sredstva, da se popeljejo na svoje domove k potrebnemu počitku. Skupine naših ljudi so bile po trideset in še večje,

ko so govorili v našem jeziku. Rekel sem prijatelju: »vidiš, zdi se mi, da se nahajam v Ljubljani in ne v Buenos Airesu«, ker na vsih vogalih ulic daleč od okoli smo slišali samo našo govorico.

Vidi se, da so naši ljudje podjetni in že zaradi tega bi jih ne smeli tako zanemarjati, ker kažejo toliko življenjske moči in zavednosti.

O njihovi podjetnosti pričajo tudi oglasi v Nijvi. Tu oglašja na priložnost šest slovenskih trgovin, šest krojačnic, pet restavracij, dva hotela s kavarno in restavracijo, od katerih je eden celo letoviški, avtopodjetje, čevljarnica, brivnica, slikarsko podjetje, kovaški mojster in tudi babica.

Naši ljudje se torej niso zapustili in zapustiti jih ne smemo tudi mi!

Braća u Sjevernoj Americi nas ne zaboravljaju

Iz Sjeverne Amerike smo primili 11 dolara u fond našeg lista i dva pisma koja ovdje objavljujemo. Braća iz Sjeverne Amerike ne zaboravljaju našu Istru, niti naš list »Istru« i nastavljaju lijepim rodoljubnim tradicijama kojima su se oduvijek odlikovali naši iseljenici u borbi za svoju domovinu, a naročito za one akcije koje su najvažnije u našoj narodnoobrambenoj borbi.

Braća u New Yorku i našoj marnoj i dragoj povjerenici gospodici Mary Vidošić najljepše zahvaljujemo na pismima i na prilogu.

ČLANOVI JUGOSLAVENSKOG SOKOLA U NEW YORKU, DARUJU »ISTRI« 11 DOLARA

New-York, decembra 1937. — Na poziv društvenog tajnika brata Rumca Jugoslavenski Sokol u New Yorku održao je svoju mjesečnu redovnu sjednicu u kući brata Rumca u nedjelju 14. o. m., kojoj je pretsjedao društveni starosta Ivan Mladineo.

Na toj sjednici između ostalog bilo je zaključeno, da se prihod koji spada Jug. Sokolu, prigodom proslave dana Ujedinjenja, koju uzajamno priređuje 18 društava dne 5. decembra daruje u fond Jugoslovenske škole u New Yorku, od koje je učiteljica naša sestra Mary Vidošić.

Nakon sjednice kućedomaćica pogostila nas je svakovrsnim jelom, koje je bilo vrlo ukusno, a koje je trebalo zaliti i dobrom kapljicom, koje je bilo na pretek. U toj atmosferi razvilo se najljepše raspoloženje među članovima i njihovim obitelji, koje su također bile pozvane. Palo je tu raznih govora i zdravica. Sve do kasno u noć odjekivala je kuća Jugoslovenskom i Istarskom pjesmom.

Na prijedlog jednog člana slijedeća braća darovala su za list »Istra« po jedan dolar: I. Mladineo, E. Rumac, Josip Markov, Jakov Markov, H. Justitz, J. Erceg, N. Udor, L. Čop, R. Franić, S. Dominis i S. Kamalić.

Zao nam je bilo što nam se naša vrsna blagajnica sestra Mary Vidošić nije mogla pridružiti, zbog nahlade.

Sa ove gozbe našeg brata Istranina odnesli smo svojim kućama najljepši utisak, kojeg nećemo naskoro zaboraviti.

Domaćini i domaćici najljepša hvala na pogozbi. S. K.

New York, decembra 1937. — Kad mi je brat Stanley Kamalić, vodja Jugosl. Sokola u New Yorku, predao novac da ga pošaljem upravi lista »Istra« u Zagreb, i razložio kako su na spomenutoj redovitoj mjesečnoj sjednici Jugosl. Sokola, održanoj u kući vrljednog tajnika, brata Ernesta Rumca (kojoj ja, nažalost, nijesam mogla prisustvovati zbog neraspoloženja), došli na tu misao, da se sjete našeg lista »Istra«, ja sam od veselja skoro proplakala, pak se eto od srca zahvaljujem braći Sokolima na njihovom lijepom i hvalevrijednom gestu, kojeg će, bez dvojbe, uvelike cijeniti i naša »Istra«, koja se teško bori za svoj opstanak.

Brat Ernest Rumac je Istranin iz naše veelebe Opatije, Stanley Kamalić Istranin iz našeg veelebnog Lusinja, Vjekoslav Čop je Istranin iz naše Rijeke, brat Jozo Markov je iako rođen u Dalmaciji, uzgojen u Opatiji, gdje se je upoznao i sklopio prijateljstvo sa našim Rumcem.

Svi ostali Sokoli sinovi kršne nam i drevne Dalmacije.

MARY VIDOŠIĆ
blagajnica »Jug. Sokola«
u New Yorku

PRVIČ NA GORIŠKEM

IZ DNEVNICA

Slovenska zemlja, nikdar združena v zavesti, kaj šele v dejavnosti. Zlata zemlja, da bi jo poljubljali od Trsta do Monoštra, vsak kamen in vsako cvelico posebej. V križu evropskega severa—juga in vzhoda—zapada, so si Slovenci poiskali domačijo in poprosili pisano zemljo sončnega juga in visokih gora, naj jih preživlja.

Na Doberdobu sem bil pobral kamen in ga položil na svojo mizo, naj bi me vedno spominjal na potovanje

Iz gimnazijskih let se spominjam, da smo splošno smatrali manifestacije za Primorje, — čeprav smo se jih vsi udeleževali — za nekako umetno vdrževano sentimentalnost; velja to predvsem za one, ki niso nikdar prestopili naše zapadne meje.

Med generali, prošti in direktorji ni Slovencev tam doli. Res ne! Ko pa se dvigneš ponoči iz kavarne, ko si že sil osladne muzike, te preseneti iz kota

iztegnjena žuljava desnica starke v črncem — ta je Slovenka. Brez dvoma. Tudi delavci, kmetje in berači so Slovenci. Za to, da Slovenci ne nosijo frakov in bleščečih uniform, skrbi isti prav tako kakor za lepe ceste.

Tudi »mali« v hotelu je Slovenec: bled in truden od dela že pri dvajstih letih. Ob razgledu na morje teka med mizami in prenaša priganjaštvo »plačilnega«. Ko sem ga vprašal, če se kaj koplje, pravi da ni časa, ker »se mora mnogo delati«. Drugi vzklikajo po ulicah in se lahko kopajo po mili volji.

Fantje v Vipavski dolini so takrat po dolgem času zopet peli slovensko. »Veste, najlepše od tega kar nam ostane so poletni večeri, ko se zberemo in zapojemo. Posebno ono: Buči, buči morje Adrijaško, imamo radi. Ko sem stopil v gostilno na grižljaj pršuta, sem čul na pragu: »ga bom tako po glavi

TINE KOS: Delavec

VRLINOV-VIŽINADA

GOSPA OD BOŽJEG POLJA

Pred zoru več su pune ceste puka — Istarske ceste nekad bučne.

Puk tiho hodočasti

K Gospi od Božjeg polja duše mučne

Teške su ceste istarske i puti — Puk hodočasti — bol u srcu nosi... Oluje, koje nad njim huje, strpljivo vjekovima snosi.

Koraci su sve teži — bol u srcu gušeć klancima uzdišući kroči, i k Gospi od Božjeg polja umoran isplakane diže oči.

I tako vjekovima hodočasti — mučnije nikad nego sada. I ako ga sudbina kruta bije, još vjeruje i još se nada...

BADNJAK

Kako je blažen mir po naših seleh! Ne čuješ ni glasa, al saka kuća

je živeja — Se već se škuri, a na kućah su okna se svetleja.

Se već se škuri — se je tiho. Samo grane se gibajo od vetrića. Čuj! — Daleko preko bregi hitajo iz pušak na slavo Božića.

Badnjak gori na ognjištu. Još malo — i malo ki će doma ostat. Božićna će zvona razvonit, i staro i mlado na polnoćnico zvat.

tiga prokletega Laha...

Še so tam Slovenci in bodo ostali vse dotlej, dokler se bomo smatrali za sinove ene zemlje neglede na umetne meje. V težkih dneh današnje mednarodne politike smo drug drugemu potrebni bolj kot kedaj poprej, če se hočemo ohraniti. Tistim pa, ki dvomi v te Slovence pa povem, da tam ni čutiti tiste kronične obolevnosti hlapčevanja, ki jo tod toliko nosimo po ustih.

Ta zemlja je tipično slovenska. Le z njenim sodelovanjem moremo pričakovati slovenske nacionalne umetnosti, sanacijo slovenskega gospodarstva in odločne slovenske politike. Naša nacionalna zavest je po krivdi večnih laži ki zvane v eno in to je da se sami živeti ne moremo, popolnoma na tleh. Dobro premišljena laž, s katero so vztrajno jo ponavljajoč zmečali hrbtenice in zmešali glave našemu ljudstvu prodajalci našega imetja in svobode. Ta reč z lastnim preživljanjem je prav taka kot ona z umetnikovim talentom. Kdo uspe brez truda in zavestne volje? In če je to porok za uspeh, kaj je potem sploh talent? In kaj smo mi preizkušali vztrajno in zavestno s slovensko zemljo? Nam vse to enostavno ni prav, ker absolutno nismo nacionalno zavedni kot so, in so vedno manj radi naše malomarnosti Slovenci onstran meja. Kaj storimo za propagando po svetu? Mar evropski popotnik ve, da se vozi že od Trsta sem po slovenski zemlji? Kako sprejemamo rojake, ki prihajajo k nam na obisk?

Nel Mi se vozimo v Postumio, Trieste in Abbazio po marele in vino. Hudo je to.

Malim narodom ki so toliko pretrpeli pod ognjem imperialističnih vojn, preti danes nova še bolj vztrajna nevarnost.

Slej ko prej bo prišel za to čas, ko se bo treba odločiti, ali naj še ostanemo v zgodovini, ali naj dopustimo, da nas zbrisejo iz nje. TEP.

KSENIIJA PRUNKOVA:

»BARČICA PO MORJU PLAVA«

Ljubljana, decembra 1937. (Agis) Ženska sekcija krajevnega odbora »J. S.« v Ljubljani je izdala lepo, originalno slikanico: »Barčica po morju plava«, ki jo je naslikala in opremila s primernimi pesmicami naša rojakinja prof. Ksenija Prunkova. Vsi ljubljanski dnevniki so prinesli tozadevno kritiko in se o izvirni in domači knjigi, namenjeni najmlajšim, vsi pohvalno izražajo.

DRUGOVIMA IZ ISTRE.

Van ki ste z prika prognani,
Van su oči veselja slipi.
I Vaši spomini magare su i lipi,
Van su sejeno tužni dani.

Jive Kanela

O PRAVDI

III

Nikad nije dovoljno ponoviti: da nijedno stvarno zlo ne dolazi ni od Boga, ni od prirode; da u prirodi i njenom životu nema ni laži, ni nasilja, ni nepravde; da sve, što je od Boga stvoreno i što priroda od sebe daje, jeste dobro i ima svoj plemeniti cilj. Sva stvarna zla, od kojih trpe čovečanstvo, njegova dobra, priroda i životinje, dolaze isključivo od zle volje zlih, sebičnih, nekarakternih ljudi. Ti zločinci, (zvali se oni društveni trutovi, pijavice, pauzi ili polipi; le-njivci, hohštaptleri, nitkovi ili podlaci; zele-naši, kockari, zločinci ili tirani), jedini su davoli pod Bogom. Jedini pakao u vasioni, to je nemirna, crna, otrovana savest nekarakternih ljudi. Jedini pakleni vulkan, sa katastrofalnim posledicama po čovečanstvo i njegova dobra, računajući tu i bilje i životinje, to su nezajazljivi apetiti, bolesne ambicije i dičljive strasti zlih, sebičnih, nekarakternih ljudi. I jedina večna smrt, koja postoji, to je sramna smrt, koju je Providence odredilo za zla dela nekaraktera: za njihova laži, njihova nasilja i njihove nepravde.

Kako je teška uvrda i nepravda za mravu, pčelu, sokola, lava, tigra i svaku drugu životinju, kad se zlom čoveku u pogrdnom smislu kaže: »Životinjo jedna!«. Ima li užasnijeg prizora od onoga, kad tigar, to oličenje divljine, snage i hrabrosti, sa božanskom nežnošću miluje svoje mlade? Uzvišen prizor, zaista, ravan veličanstvenom radanju sunca. A zao, sebičan, nekarakteran čovek? Nema svetinje, koju on nije u stanju da oskrnavi i zgazi, zata se ona porodica, otadžbina, pravo, dužnost, sloboda, pravda, istina ili ma kakvo drugo. Doista, u vasioni ima samo jedan rod zlih i opasnih životinja, zlih i opasnih bogova i vragova, a taj je: đavolski rod zlih, sebičnih, nekarakternih ljudi. Od njih dolaze sva zla, sve štete i sve laži, tiranije i nepravde.

.

Istina, sloboda i pravda, tri su sastavna dela jedne harmonične celine, tri su organa jednog jedinstvenog organizma. I kao što se sunce ne da zamisliti ni bez svetlosti, ni bez energije, ni bez toplote, tako se ni kulturni život čovečanstva ne da zamisliti bez uzajamne, koordinirane srazmerne i simetrične vladavine istine, slobode i pravde. Onde, gde istina ne može da sja punim sjajem svojim, tamo nema ni istine ni pravde. Onde, gde nema slobode, tamo nema ni istine ni pravde. Onde, gde nema pravde, tamo nema ni istine ni slobode. Istina je svetlost slobode, sloboda je energija pravde, pravda je toplota istine i slobode. Istina je seme, sloboda je voćka, a pravda plod njihov. Bez semena, kako da se dode do bilja? Bez bilja, kako da se dode do ploda? A bez ploda, kako da se dode do semena? Istina, sloboda i pravda, tri su organa jednog jedinstvenog organizma, koji je smrću ma koga od ta tri organa ceo osuđen na smrt, isto onako, kao što je i ceo ljudski organizam osuđen na primarnu smrt prestankom funkcionisanja bilo mozga, bilo srca, bilo pluća. Zaista, bez harmonične i uzajamne vladavine istine, slobode i pravde, kao mozga, srca i pluća društvenog organizma, nema ni kulturnog života. Prestanak funkcionisanja ma koga od ta tri organa, neizbežno povlači za sobom vladavinu opšteg mraka, haosa i anarhije, ili vladavinu laži, tiranije i nepravde, što u stvari znači jedno te isto.

.

Da bi čovečanstvo moglo da ostvari »Carstvo Božije na zemlji«, da bi ono moglo da dočeka Novo Doba i da u njemu živi istinski kulturnim životom, slobodno i smireno, bez katastrofalnih potresa, saglasno sa uravnoteženim i smirenim životom zemlje u trećem periodu njenog novog veka, ono neizbežno mora da odgovori sledećim uslovima, koje mu kategorički diktuje zakon života:

1) Da ljudsku pravdu saobrazu sa božanskom pravdom, što znači: da svačije dobro delo i uopšte svačije savesno vršenje dužnosti pravedno nagrađuje srazmernom protuprednošću, zajedno sa zakonitim interesom; a svačiji istup, prestup i zločin, računajući tu i svačiji propust savesnog vršenja dužnosti, da pravično, bez pristranosti i bez milosrđa, kažnjava, na račun krivca, punim obeštećenjem oštećene strane, dosuđujući ovoj i zakoniti interes za pretrpljeno zlo i pretrpljenu štetu.

2) Da odbaci kao preživelu devizu francuske revolucije: »Bratstvo, jednakost i sloboda« i da je zameni sa devizom: »Istina, sloboda i pravda za sve i svakoga, bez obzira na plemo, narodnost, zemlju, rasu, jezik, boju kože i veru.« A Engelsov i Marksov apel iz Manifesta od 1848: »Proleterij sviju zemalja, ujedinite se!« da odbaci kao skučen, partizanski, partikularistički i lažan i zameni ga sa širokogrudim i opštim apelom: »Karakterij sviju zemalja, ujedinite se, (u cilju da biste sabili rogove u glavu svima nekarakterima sveta i držali ih na uzdi kao jedine neprijatelje i zločince čovečanstva i njegovih dobara).«

3) Da, u saglasnosti sa ustavom vasiona, ustavom svojim predvidi: da pravni osnov svake vlasti vuče svoj koren iz dobre volje većine karakternih članova odnosno ljudske zajednice i da se svaka vlast upravlja po formuli: »Ukoliko su vaše nečije vršene dužnosti i primljene odgovornosti, utoliko veća mora da su im i prava«

Kad ti uslovi budu ispunjeni i u celosti provedeni, »Carstvo Božije« doći će na zemlju samo od sebe.

DR. IVO MOGOROVIĆ

IVO JARDAS, Zagreb

ZLATO V ROŠCEH

Pred čuda let, kad je još bila gusta šuma od Snežnika se do Reki, bila j' pul Marčelji samo jena kuća Antona Dolčan-kinaga, a zvali su jih, po barbe Antone, Antunovi.

To su bili premožni ljudi. Imeli su čuda posesa okol domi, va gore i v Reke; na Stranjne, na Brajde, va Dolce i Pod Murvicami. Kad je cesar Josip II zapri klostri i ježovitari zignal, kupil je barba Anton Brgridi i Dragu za sen kloštron. I danas se tamo zove Marčeljeva Draga; par let je tamo bil »Monte Karlo«.

V Reke su imali veliki gamazini i više palac a to j' se v Reke šestil barba Matok, i pop Ive. Zvali su ga pop, aš je bil nekuliko let va črnoj škole, pak kad je bilo trebe promašit pobegal je van, aš su rečki ježovitari oteli da mladu mašu maši latinski. On je bil trdi glagoljšak pak ni otel leg je znel kolarin.

Ive j' imel jenu staru črnu knjigu va koj je našal pisano, da j' v Rošceh va jenoj konobe, — a takoveh konob al iam je po našeh krajeh dosta — dvanaist karatel zlata. Va knjige j' našal zapisane i tri besedi ke j' trebe zgovoriti pak će se koturata na konobe sama otpret.

On ni otel poč ti beči iskat, aš za se jih ni potreboval, bratia su pak bila sa va rede. On je otel da saki dela i skribi. Imel je i jenega barbu, Ivića, ma ga ni jako volel zato aš je Ivić bil neakav muškardin i žbaracin pak je najvolel onako na laginje živet a to popa Ivetu ni pijažalo.

Barba Ivić je bil onako malo štraubo, a saku stvar se j' valje navadil ako j' lih jedanput čul. On je zapametil i one tri besedi ke bi otprle koturatu od konobi va ko je v Rošceh zlata. To j' povedal barbe Matetu Švirstu, pak su dokončali zlato zet. Zeli su saki jenu posejnu vreću i šli su v Rošca.

Oni su valje našli koturatu, pak lih da j' barba Ivić zgovoril one tri besedi koturata se j' sama otprla. Za v jamu j' bilo dvanaist skalini. Zlamenali su se i šli su nutar. Valje su našli dvanaist bačav zlata.

Kad su oteli s cekini vreće napuniti pri-tekal je jedan Malik va črljenen klobučić. V ruke j' nosil jenu kožu i rekal njim je: — »To zlato ja čuvan. Vi morete ti beči si zet, al mi morate prvo na ovoj kože križ storiti da ste kuntenti ča će se pripetit, ako zlato zamete.«

I. Mate Švirst, je bil neakav vrtiprah još jače leg barba Ivić, pital je Malika: — »A ča bi se to moglo pripetit?« — »Ja«, rekal je Malik, »kad cekini van zinesete, vodu ču z ove iam pustiti, aš je takov tištament. Voda će sunut van i napunit će Kosov Dol. Kad bude Kosov dol pun, rinut će voda z njega van, potopit će dvanaist sel, i se va more nest. Sad storite od manje. Ako van ni žal da se tulika sela potope, zamete zlato kuliko čete.«

Oni nisu bili kakovi su danas ljudi, ki ne bi gledali magari ako će se pol sveta potopiti i podavit samo da oni do beči pridu. Ivić i Mate nisu niš promišljali samo su se pogledali, zlamenali i brzo pobegli s praznemi vrećami van. Malik je za njemi zapri koturatu, pak je ni već nijedan videl. Staremu Brniću da su više puti ovce z nogami va zlato provreslo od koturati zadevale kad su po Rošceh pasle. On je čul saki put kad je kolonbar zazvonil, ma mu ga ni bilo dano videt.

Manei na misal prišlo da bi dobro v Rošceh beči znet i ovuda ljuden dela otpret.

Zvane Ronigov mi j' rekal: — Počekaj, ja na lot igran, pak ako nekuliko milijuni dobin, ovuda ču sake sorti dela otpret, a tebe ču za proa stavit. — To j' lepo od njega da ne bi ni va običine prijatela pozabil. To j' čovek i prijatelj a ne onisti ki od starega prijatela beži kad se zapomore, a se od straha da ga ne bi beči pital.

Mane j' teško čekat dokle Ronigov na lot dobi a težakon ovuda još teže, aš već više let pohajaju po sela, do lahta privrneni, radi bi lih kramp zgrabit i za se moći delat, da imaju kade.

Gren na Rošca Malika iskat. Morda već na tulika leta tištament ne valja. Morda bi mi Malik zlata dal a sel ne bi potopil.

Na vrhe san se vrtel kod nekada Kule Gromički. Sakuda se vide. »Bele kućice črljeni krovčići«. Vidi se na tri strani kunfin, i na kunfine banderi. Svet je uvde kod va jenen mišnjake. Nemore semo ni tamo, još ni va neki starinski svoji posesi.

Gledan na se strani. Bura sledić drži pak je čut s Klane muziku »Giovinezze« sope. Kad je muzika prestala čul san Rečinu kako jako šumi i kuntro moru se valja.

Da pride od tega, da Ronigov na lot dobi, al da se ja z malikon nekako naravnat, znat ča bil storil.

Rečina šumi. Kuliko milijuni spudi vodi ž nje va more čez leto steče. A ovde malo manj sako leto, sa ljudska muka propade, aš se od silne suši fin prime.

Kosov dol pod Rošci bil zvoltal i storil velik depožitinu za vodu. Na vrh Rečinske Rebril al na vrh Lončeve Griži stavil bin jenu velu punpinu, ka bi z Rečinu vodu punpala i po trunbah va Kosov Dol gonila.

Onput bin pobral po seleh si težaki. Stavil bin malomanj puli more težaka pul

težaka. Oni bi kamene kopali i dan i noć na Sušake more zasipali, placu delali paladu, gamazini i palaci zidali i Deltu prenovitali. Na se strani bi podelali cesti i tuneli, kako prek žice naši susedi. Si bregi se do kunfina bi raskrčili i ponjih jabuka, črešnje krušvi i sake sorti žiri nasadili. Onput bi z one vele šternini, va Kosoven dole, sa sela napojili i su žejnu zemlju natopili. Tuliki ljudi bi čuda storiili ma bi pak i čuda pojili. Zato šan šal Malika iskat i za tu stvar ču ga vajme Božje zlato pital.

Po Rošceh san konatil i Malika zval onaka kako me j' navadil Ive Kravar, još kad san nekada ovuda, a i tamo za kunfin preko žice, va današnjen imperije, kravi pasal. Malik je valje pri-tekal. »Ja znan«, rekal je. »Ča si ti sam sobun petinal i kunšiljal, kad si vlihl na vrhe sedel. Pod šmrkun san stal ma ti se nisam pokazal dokle nisi one besedi zgovaral. Ovo zlato v Rošceh se već ne more zet. Takov je tištament. Legu prit ča vreme kad će se i v Rošceh zlato znimat.«

»Ča bi sada storil, pital san Malika?« — »Ja bin«, rekal je Malik, »Kastavci navadil kako bi do beči ča lagje prišli. Znan kade j' trinajst karatel. Samo jedan polovnik z jenega karatela bi bilo dosta za sa ona dela ka si nabrojil. Ov svet bi komać malo oživel aš sada su Kastavščinu ženske z bremenih hrane. — »Ta ja se dobro znan«, rekal sam Maliku, »samo ti mane reci kako bi se do teh beči prišlo. — »Ča j' koristi«, rekal je Malik, »ljudi ne bi poslušali. Oni puslušaju Mraka. — »Kakovega Mraka?«, pital san ja. »Mraka«, rekal je Malik. »Mrak se po noće šmulja po seleh, pak ljuden obećuje sad ovo sad ono i reče njim da ne smeju nijemu verovat ki njim po dneve ča poveda leg samo njemu ki se podmuće šmulja v' noći. On njim govori da će benj delo bit. Samo da j' trebe čekat, aš se ču j' huje to da j' bolje. Ljudi su već štufti toga čekanja ma Mraka ne moru odagnat, prijel se jih je kot čičak. Sako malo pride po drugen posle. Jedanrut v noći pobira kaparu za putnice za va Perzu jedanput jeno jedanput drugo, i nikad ljudi na mire ne pustil.«

»Ja to pravo ne razumen« rekal san Maliku. »Nekada j' Mrak kada god kega zel, ma ga j' pustil. — »Ovisti drži«, rekal je Malik. »on će bit kriv da te drugi so zlato razet z oneh trinajst karatel a naši ljudi te kasno prit i ostat spraznemi vrećami.«

»Sunce se gori Učki lovi«, rekal je Malik, »mane j' poč aš ja ne tapan po noće kot Mrak.«

Malik je zginul a ja san ustal sam. Na more su već barki svetile. Deca su kanta-la i kravi s paši doma guala. Va selo san šal po pute, kuda su bili Francuzi počeli cestu delat još onput kad je Napoleon za vreme Ilirije ovuda vladal. Da su baren uvde ostali dokle su cestu finili.

Na Viškovec Brege j' Zdrava Marija zvonila, a tete Joška j' na skode konpir i fažol za večeru studila. Z reznjci i bil zasmočen, al je lepo dišel.

JUBILEJ dra NIKOLE ANDRIĆA I ISTRA

Zagreb, dec. 1937. Dne 5. decembra o. g. proslavio je jedan od najistaknutijih hrvatskih kulturnih radnika, dr. Nikola Andrić, svoje četverostruke jubileje: 70-godišnjicu života, 50-godišnjicu književnoga rada, 30-godišnjicu osnutka Hrvatskoga kazališta u Osijeku, koje je on stvorio, te 25-godišnjicu Zabavne biblioteke, koju je on pokrenuo, a izdaje je i uređuje još i danas.

Tko je dr. Nikola Andrić nije potrebno ovdje iznositi. Njegov rad na kulturnom polju, kao prvog intendanta novog zagrebačkog kazališta, kao filologa, statiste i književnika, tako je stran i raznolik, da ga se ni u glavnim potezima ne bi moglo u kratko prikazati. A povrh toga tako je poznat svakome kulturnom čovjeku kod nas, da bi to zaista bilo suvišno.

Nas Istrane zadužio je dr. Andrić, objelodanivši u svojoj glasovitoj zbirci hrvatskih narodnih pjesama, što ju je svojedobno izdala Matica Hrvatska, lijep broj hrvatskih narodnih pjesama iz Istre, koje su, temeljitije od ma kakovih drugih rasprava, dokazale nepobitno hrvatstvo Istre.

Prijatelji i štovatelji dra Nikole Andrića, a tih je ogroman broj, proslavili su njegov jubilej naročito svečano. U foyeru Narodnog kazališta sakupili su se toga dana, u nedjelju 5 decembra, predstavnici svih kulturnih društava i ustanova i svi svečarevi prijatelji, može se reći sva elita hrvatske kulture, i čestitali mu.

Prisutna su bila oba njegova sina, koji su obojica visoki časnici naše ratne mornarice, gradski načelnik zagrebački, predstavnici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Matice Hrvatske, Hrv. sveučilišta, intendant kazališta zagrebačkog i osječkog, poljski konzul i ogroman broj drugih najistaknutijih kulturnih i javnih radnika. Istoga dana

na večer bio je u hotelu Esplanade priredjen banket, na kojem je prisustvovalo do 70 odličnika, najreprezentativnijih ličnosti našega javnoga života.

Na banketu je palo više zdravica, no za nas je naročito važna zdravica predstavnika istarskih Hrvata.

To je naime bila sjajna prilika, da se pred skupom tolikih odličnika, pred elitom hrvatskih kulturnih i javnih radnika podvuče i osvijetli neke činjenice, koje ovdješnja javnost pomalo zaboravlja.

Predstavnik hrvatskih književnika iz Istre rekao je:

»Iskreno da vam priznam: ja se danas u ovom probranom skupu najodličnijih predstavnika hrvatskoga kulturnoga života, u ovom bokoru elite hrvatskoga duha, osjećam prosto izgubljenim, nevidljivim atomom. A s druge strane opet ne mogu srcu odoljeti, a da se i ja ne oglašim i da danas Vama — dični gospodine svečaru — koji ste najreprezentativnija ličnost hrvatskoga duha, ne čestitam u ime jenaoga maloga i od vas svih, gospodo, zaboravljena i napuštenoga kraja.

Nekako osjećam, da bi u ovoj velikoj slavi, koja je možda i protiv Vaše volje, poprimila karakter jedne opće narodne kulturne proslave, nastala osjetljiva praznina, kad joj se ne bi svojim čestitkama pridružila i Istra naša, koja je u hrvatskoj lijepoj knjizi ostavila vidan i neizbrisiv trag, ispisavši toliko lijepih i svjetlih stranica njezinih.

Ona Istra, koja je u hrvatskoj književnosti prva progovorila narodnim jezikom, koja je dala prve pisane glagolske spomenike, koja je rodila Frankopane proćućene liricare, koja je dala Matiju Vlačića-Frankovića, Pavla Vergerija, Stjepana Konzula Istranina i cijelu plejadu pisaca u doba reformacije, koja je dala jednoga Glavinčića, jednoga Kumićića, Cara, Katalinića, a rekao bih skoro i Nazara, te cijeli niz drugih marnih radnika na hrvatskoj kulturnoj njivi...

Ja Vas, na svoju veliku žalost, ne pozdravljam danas u ime tih velikih i svjetlih imena, nego Vas pozdravljam kao jedan od posljednjih Mohikanaca, jedan od posljednjih hrvatskih književnika iz Istre.

Jer, gospodo, hrvatska je lijepa knjiga u Istri danas na umoru. Bog sam znade, koliko i koliki sjajni talenti će dolje propasti, koliki će blistavi dragulji biti dolje zabačeni i zakopani, umjesto da u punom svom sjaju bljesnu na hrvatskom književnom horizontu.

Mi, današnji hrvatski književnici iz Istre, kao u nekom samrtnom grču, više ni ne pišemo književnim jezikom svih Hrvata, zvonom šokavštinom, već se instinktivno vraćamo jeziku, u kom su nas majke naše na ispijenim grudima svojim uspavljivale... Vraćamo se domaćoj ikavskoj čakavštini, tom najoriginalnijem, i najautohtonijem jezičnom izražavanju svih Hrvata...

Kažu, naime, da svaki čovjek, kad je na samrti, zazivlje majku samo u svom materinjem jeziku. Tako i mi. To je naš labudji pjev. I čakavštine se hvatamo, da se održimo na životu. Mi i sami osjećamo da umiremo. Da izgiba hrvatska Istra i da hrvatske književnosti istarske nikada više neće biti...

Nekada je bilo već prešlo u tradiciju Matice Hrvatske, da svake godine medju svojim izdanjima objelodani po jednu knjigu iz Istre. Danas je Istra umuknula, a šuti i Matica Hrvatska...

Glasovi nas posljednjih istarskih književnika tek su neka potmula brujanja davno zaboravljenih akorda, koji su sve tiši i tiši, i koji će uskoro sasvim zamrjeti...

Nijedan hrvatski kraj nije ishodom svjetskoga rata doživio teže tragedije nego li Istra naša, nijedan narod nije ishodom svjetskoga rata teže pogodjen nego što je pogodjen hrvatski narod u Istri, koji mora danas bespomoćan, od svih ostavljen, gledati posvemašnje rasulo svih svojih krvlju i znojem stoljećima sticanih i izgrađivanih duševnih i materijalnih dobara...

Gospodine svečaru! Kad ste ono prije skoro tri decenija skupljali i uvrštavali u svoju zbirku hrvatskih narodnih pjesama i prastare hrvatske narodne pjesme iz Istre, Vi jamačno ni izdaleka niste slutili, da će Vas danas, prigodom ovog vašeg svečanog jubileja, pozdravljati jedan njezin predstavnik, ne poklikom triumfatora, punog mladenačke snage i svježine, pred kojim je sjajna prošlost i divna vizija ljepše i sretnije budućnosti, nego da će Vas pozdravljati poklikom rimskoga gladijatora...

Ne zamjerite, svijetla gospodo, ne zamjerite mnogo poštovani gospodine svečaru, što Vas u ime one nesretne Istre, koja izgiba na pravdi Boga, u ime umiruće istarske književnosti hrvatske, u ovaj dan slavlja i radost Vaše moram pozdraviti, pozdravom teškim i strašnim:

»Ave Caesar... zdravo svečaru... morituri Te salutant...«

(Nastavak na 15 str.)

NAŠA EMIGRACIJA

Pitanje naše omladine

Članak u »Istri« od 3. decembra »Emigrantski podmladak« ponukao me je da i ja dobronamjerno o tome kažem nekoliko riječi. Stvar naše omladine je zaista jedan problem, koji nije tako lak ni tako jednostavan riješiti, ali o kome treba povesti ozbiljnog računa! Jednom sam na pr. razgovarao s jednom malom djevojčicom starom osam ili devet godina, rođenom u emigraciji. Na pitanje šta je ona, odgovorila mi je (pogledavši me najprije začudjeno, jer se nije nadala ovakvom pitanju):

— Pa! Istranka sam! Moj otac i moja mama su Istrani.

— A jesi li tamo bila?

— Nisam.

— A koga imaš tamo?

— Nonu i deda i strica i barbe, itd.

Ali sam bio i u emigrantskoj kući, u kojoj su djeca malo, ili ništa, znala da su Istrani i kakva im je dužnost. Čak i rođak, svršeni student, o Istri tako malo voli da govori, kao da ga se baš ništa ne tiče. Navo sam samo ove primjere, koji jasno pokazuju da svi emigrantski roditelji ne posvećuju jednako pažnju u tom pogledu svojoj djeci i da ih ne odgajaju nimalo u tom duhu otudjivosti se i sami prije vremena Istri i prilagodivši se novoj sredini i novom načinu života! To je šteta, koja bi za našu stvar mogla biti od presudnog značaja. Svaki roditelj svijestan emigrant trebao bi da svojoj djeci u svakoj zgodi i prilici govori o Istri i u njih usadjuje ljubav do Istre. I kad bi svaki roditelj samo 5 minuta dnevno razgovarao sa svojom djecom o Istri i to i s onim najmanjima usadio bi im ljubav do Istre! To bi bilo najmanimalnije što je dužnost svakog emigranta roditelja. Ne bi smjelo biti naše kuće u kojoj djeca ne bi čitala makar »Malog Istranina«. Značaj štampe je toliko velik da bi se o njoj moralo i napose govoriti! Ako za odrasle vrijedi da je štampa sedma ruka, onda u još jačoj mjeri vrijedi to i za štampu malog svijeta, svijeta koji se za naše prilike zove »emigrantska djeca«. Medjutim gdje su sve oni drugi faktori, koji tako jako uplivlju na odgoj odrasle omladine? Naša omladina živi danas pod vrlo raznolikim okolnostima i raznim uplivima. Sredina u kojoj živi neosporno vrlo jako utiče na cjelokupan život naše omladine. I razumije se sklonu da je prima i dobro i loše od sredine u kojoj živi. U glavnom u ambijentu, kome ne može biti jednako jaka ni ljubav, ni osjećanje do našeg zavičaja, kao nama samima. Oni, koji su pod povoljnijim materijalnim uslovima rođeni, čine lakše i prije zaboravili Istru od onih, koji su zaplate na sve načine, a takvih i ima dosta. U centru gdje se odgajaju u zajednici istarski emigranti morao bi da vlada eminentno istarski duh, jer na koncu ti se omladinci u svrhu Istre, da joj posvete sav svoj život i svu svoju budućnost i odgajaju, a baš tu u takvoj sredini postoji najveća mogućnost, da se tome i posvećuje najveća pažnja, a tu pažnju mogu u prvom redu posvećivati Istrani sami, a ne drugi u svojstvu činovnika. Tu bi bilo potrebno da i naš Savez kaže odlučnu riječ! Ako se ti omladinci i odgoje u najbolje i najčestitije ljude i karaktere, oni su za star Istru izdubljani, ako iz takve sredine izadju nedovoljno nadofeni svim onim, što je u uskoj vezi sa Istrom!

— am —

KONCESIJA MANJINAMA U ITALIJI

»Slovenec« javlja iz Rima: »U vezi s nastalim odnosima između Italije i Jugoslavije kruže također vijesti, da će se uskoro potpisati ugovor o kulturnoj suradnji Italije i Jugoslavije. U tom ugovoru bit će važan pasus, koji će uređiti pitanje kulturnog sudjelovanja jugoslavenske manjine u Italiji«. Londonški »Times« objavljuje posebnu vijest, koju prenosi i pariški »Tempo«, a u kojoj se veli: »Slovenska i hrvatska manjina dobit će nekakva prava glede zasebne poduke u njihovom jeziku, zatim glede knjiga i književnih izdanja.

KONFINIRANCI PUSTENI

Dnevni listovi javljaju: Povodom posjeta jugoslavenskog ministra predsjednika i ministra vanjskih poslova dra Stojadinovića, naredio je ministar predsjednik Mussolini da se puste na slobodu posljednji politički zatočenici iz Julijske Krajine. Prema tome od danas više nema ni jednog političkog zatočenika iz slavenskih krajeva Italije.

JUBILEJ dra NIKOLE ANDRIĆA I ISTRA

(Nastavak sa 14 strane)

Ali, iako smo već mi, s velikom narodnog stabla otkinuta grana, osuđeni da svenemo i umremo, neka nam živi, i ču se i cvate veliko narodno deblo, od kojeg smo crpili toliko zdravih sokova, neka nam buja, širi se i razgranjuje stablo, čiji ste vi najizrazitiji predstavnik ne samo duševne, nego i fizičke njegove snage...

Taj govor predstavnika Istre, izrečen a mnogo snage i osjećaja, učinio je na sve prisutne najdublji utisak. I bio je uzrok, da se je te večeri o Istri našoj mnogo govorilo i interesiralo se za današnje prilike u njoj...

E. R.

SLOV. IN HRV. KNJIŽNE PUBLIKACIJE V JUL. KRAJINI

V letu, ki se pravkar zaključuje, so se izdale v Julijski Krajini sledeče slovenske in hrvatske knjižne publikacije.

GORIŠKA MATICA

je izdala kot redne publikacije:

1. Koledar za leto 1938,
2. France Bevk »Ubogi zlodej«, povest,
3. Grazia Deledda »Sardinske novele«, prevlel Ivo Dren.

4. »Lažnivega barona Münchhausena čudovita potovanja po suhem in po morju«, poslovenil Nande Vrbanjakov,

5. Jakob Trnovec »Dobro, bolje, najbolje«, poučen spis iz tehnike.

kot izredni publikaciji:

6. France Bevk »Srebrniki« povest, in
7. Josip Ribičič »Mihec in Jakec«, zabavna knjižica s podobami.

V književni družini »LUČI«

8. Poljudno-znanstveni zbornik »Luč«. X. snopič,

9. Bogo Vremec »Le hrepenenja«, novele, in

10. »Poljski pripovedniki«, novele, v prevodu Iva Lesjaka.

V »BIBLIOTEKI ZA POUK IN ZABAVO«

11. XX. zvezek: Sergij Mantuan »Hiša«, in drugi spisi,

12. XXI. zvezek: P. Voranc »Boj na požiralniku«, in drugi spisi.

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA JE IZDALA:

1. »Besede«,
2. »Molimo«, molitvenik,
3. »Zvezda«,
4. »Prigode gospoda Kozamurnika« in
5. »Molitvena ura«.

ZALOŽBA »SIGMA«

v Gorici je izdala:

1. »Črna orhideja«, in
2. »Pratika za leto 1938«.

DRUŽBA SV. MOHORJA ZA ISTRO JE IZDALA:

1. »Zabavnik«,
2. »Zapisnik 1938« in
3. »Knez sa Tahitija«.

Dalje so izšle še tele knjige:
Dr. A. Pavlica »Nedeljsko branje« II. zvezek, V samozaložbi.

Gabršček »Moje molitve«, Nauk in molitve.

»Vedež« 1938 v založbi Štoka v Trstu. Celotno so izdali leta 1937. 25 knjig v skupni nakladi okoli 100.000 izvodov.

RECITACIJSKI VEČER NAŠIH KNJIŽEVNIKOV

Ljubljana, 10. dec. 1937. (Agis). — V Ljubljani se je vršila 9. t. m. v dvorani Delavske Zbornice važna kulturna prireditve, kateri moramo posvetiti nekoliko več prostora. Naše društvo »Tabor« v Ljubljani je namreč priredilo tega dne recitacijski večer skupine naših literatov, ki je uspel nad vse pričakovanje. V Ljubljani je mnogo kulturnih prireditev in vse imajo svoj več ali manj stalen krog rednih obiskovalcev, a vendar lahko s mirno vestjo trdimo, da že dolgo časa ni privabila nobena kulturna prireditve v Ljubljani toliko ljudi, in tudi ni že dolgo nobena prireditve odjeknila v tako širokem krogu. Res je, da so napolnili dvorano v veliki večini naši rojaki, a kljub temu lahko trdimo, da je bil odziv domačinov na malo kateri naši prireditvi tako velik kakor na tej. Dalo bi se iz tega nujno sklepati,

da bi brez dvoma le na ta način in s takim delom mnogo lažje prišli do tega, da bi polagoma naš problem živo in stvarno predočili najširšim slovenskim krogom.

To posebno, jer je v zadnjem času popolnoma brez vsakršnega odmeva zamrlo vsakršno naše drugo delovanje. Seveda ne sme iti nikjer do pretiravanja.

Dvorana Delavske zbornice je bila kot smo ugotovili, nabit polna. Kmalu po napovedani uri, je otvoril večer predsednik društva Božič Lado, s kratkim govorom, v katerem je povdaril, da naša javnost rada pozablja na brate iste krvi in jezika onkraj meja; da o njim, kakor tudi o onih, ki so morali zapustiti ožjo domovino, ne vodimo skoraj nobene evidence v kulturnem in nacionalnem življenju in le od časa do časa vsaj čujemo imena posameznikov v kroniki zločinov, kakor da sončna in prelestna zemlja ni rodila tudi velikih sinov našega naroda. Njegov govor je rodil velik aplavz. Kljub temu pa se mi zdi vredno opozoriti na navidez, malenkostno stvar, namreč na dejstvo, da bi se moralo, vsaj na takih večerih nekoliko paziti na izgovarjavo (»dejajne« in slično).

Kot prvi od sedmih pisateljev, oz. pesnikov, je nastopil prof. dr. Ivan Pregelj, ki je danes znan kot eden najboljših slovenskih pisateljev. Prebral je dva odlomka iz povesti »Petr Markovič« ter novelo »Thalita kumi«. Žal kot recitator, vsled šibkega organa, ni mogel pokazati onih značilnosti in posebnosti, ki jih sicer njegova dela vsebujejo. Toda že dejstvo, da je nastopil na tej prireditvi, je dovoljno in daje večeru izreden pomen.

Janko Samec je kot drugi recitiral svoje pesmi: »Tržaške pesmi«, »Blagovest slovenstva«, »Krik našega stoletja« in »Pozdrav z juga«. Lahke pesmice, vsem razumljive, podajane poleg tega z izredno živahnostjo, doživestostjo ter z izredno močnim in prijaznim glasom, so izzvale pri občinstvu velik aplavz. Zlasti zadnja, izredno aktualna pesem »Pozdravljen«, ki jo je moral na splošno željo občinstva še dodati, ni mogla pomiriti občinstva. K izrednemu uspehu moramo rojaku Samcu samo čestitati.

Naslednji recitator je bil Josip Ribičič, znan mladinski pisatelj. S svojo hčerko je čital paralelo »Božič dveh«, ki predstavlja na eni strani praznovanje Božiča v bogati meščanski hiši ter na drugi strani praznovanje v majhni predmestni delavski bajti. Delo je bilo zelo zanimivo in živahno podano. Kljub temu pa bi morda za ta večer lahko izpustil drugo polovico, ki zaključuje povestico skoro pravilčno in nekoliko »nedanašnje«, čeprav gotovo vsi pohvalno.

NE OSTANI

BEZ KALENDARA »SOČA«!

ne moremo odrekati delu, ki je namenjeno predvsem otrokom, tudi v svoji popolni obliki važnega vzgojnega pomena. Kot drugo je prečital sam pisatelj satiro »Brezposelnik«, ki je izredno duhovita in aktualna, a ji je težko moči priznati tudi literarno vrednost. Radi aktualnosti obeh del pa je pisatelj žel odobravanja.

Stane Kosovel je recitiral več svojih pesmi, ki so izredno razumske in težke, neglede na to, da jih je podajal nekoliko premrtvo. Misli so izredno kratke, verzi in kitice sekani. Razumljivo je torej, da se ni mogel približati tako kot ostali ljudem. A žel je zasluženo pohvalo.

Naš znani Bogomir Magajna je prečital dve noveli iz svojih sarajevskih dni in sicer: »Hapijo« in »Preprogo«. Z njimi se je razodel samega sebe in skoro ni mogel izbrati kaj drugega, kar bi ga bolj jasno slikalo. Topla erotika, romantika in lirika preveva vse njegove vrste. Vse to je še prenešeno v orijentalno živahnost, ljubezensko strast, da se popolnoma sklada z njim in njegovim delom. Njegovo podajanje, mirno in z globokim glasom, je prihajalo, kakor iz kakšnega zamreženega orijentalnega harema in kljub temu, da so poslušalci tako nenadoma prešli iz strogo razumske Kosovelove poezije v Magajnovo romantiko, je po drugi se je moral ponovno pokazati na drugi. noveli, žel tudi on ogromen uspeh, da se je moral ponovno pokazati na odru.

Dr. Vladimir Bartol pa je nastopil prvič pred našo publiko z delom, ki je v popolnem nasprotju z ostalimi. Prečital je svojo novelo »Deklica s košarico«, novela, ki je zgrajena na znanstveni metodi in na psihoanalitičnih študijah. Novela, ki je bila sem pa tja mogoče malo pretežka, je tipičen primer njegovega literarnega dela. Tudi on je žel aplavz in želel bi, da bi še ponovno nastopil pred našo publiko in se ji tako približal.

Zadnji recitator tega večera je bil naš znani pesnik dr. Igo Gruden. Recitiral je nekaj najnovejših pesmi, tako »Tomaža Bizilja«, »Delavko Terezo«, »Perico«, in »Balado naših dne«. Pesmi, ki jih je podajal, so vse izredno aktualne, vzete iz današnjih dni in so, razumljivo, pri občinstvu dosegle popolno razumevanje. Pri Igu Grudnu opažamo zadnje čase jasen preobrat k socialni pesmi. Z mirno vestjo lahko trdimo, da je bil njegov nastop in da so bile njegove pesmi, poleg izredno doživljajega podajanja, med najboljšimi recitiranimi deli tega večera.

Nastopiti bi moral tudi Ciril Kosmač, ki pa je radi obolevosti izostal, kar je med publiko vzbudilo vidno razočaranje. Upamo pa, da ga bomo slišali na enem prihodnjih večerov, ki jih namestimo društvo še prirediti.

Kot smo ugotovili že v začetku, je ta večer, ki je bil prirejen z nekakim planim korakom, popolnoma in v vsem uspel. V bodoče bi želeli da se ti večeri še vrše, a da se daje med posameznimi grupami nekoliko večja povezanost, čeprav so često kontrasti, radi jasnejših razlik, med posameznimi nastopajočimi včasih tudi potrebni. S tem bi, ako bi se razširilo program kasneje tudi na eseje in ostale naše kulturne delavce, zelo poživilo, v zadnjem času skoro popolnoma zamrlo delovanje. Predvsem pa povezanost med nami samimi in domačini.

Povdariti moramo še, da so o večeru poročali vsi slovenski dnevni listi brez izjeme, kar sicer ni običaj. In to vsi pohvalno.

NAŠ KALENDAR »SOČA«

STOJI 8 DINARA!

I. BOSTJANČIČ: Mornar

KARIKATURA

Dva bulječa oka,
što gutažu svijet,
i velika usta,
od uha do uha,
na velikoj glavi,
ko četvrtasti panj,
na bikovskom vratu,
a osrednjem tijelu
s dva vinuta stupa kroza nj,
prikazuje čovu
užarenog mozga,
što htjeo bi svladat'
tristvom sav svijet,
uništiti slobodu,
ugušiti pravdu
i siliti istinu da mora mrijet,
a svakog, ko njega
neće da sluša
ili vlastitom glavom
misli se ufa,
samo da može,
što ne daž Bože,
mahom bi satro!
A znate li zašto,
rad' čeg' ne bi prašto?
Oh, samo zato,
obično blato —
»pro egoismo sacro!«
LJUBO LUZINSKI.

SODELOVANJE IN ODLIČEN USPEH NAŠIH ROJAKOV NA NOVINARSKEM KONCERTU V LJUBLJANI

Ljubljana, decembra 1937. (Agis) Na novinarskem koncertu v Ljubljani, ki se vrši vsako leto na praznik Zedinjenja in ki spada med najelitnije vsakoletne ljubljanske prireditve, so nastopili tudi naši rojaki, ki so izvajali pravzaprav glavne točke programa. Kot prvo naj navedemo članico ljubljanske opere Ksenijo Vidolovo, ki je zapela dvoje opernih arij iz »Gorenjskega slavčka« in »Rusalka«, ter z odlično izvedbo osvojila publiko in žela odobravanje. Na tem koncertu je prvič nastopil pred ljubljansko publiko klarinetist Karl Kocjančič iz Trsta. Ob spremljevanju godbe glasbenega društva »Sloge« je izvajal koncertno fantazijo za klarinet solo italijanskoga komponista Manente-ja. Svoj program je uspešno izvedel, čeprav je skladba tehnično zelo teška, tako da jo celo v Italiji le redki umetniki na tem glasbilo izvršajo v svoje programe. Z velikim zanimanjem je občinstvo sledilo izvajanje naše rojakinje mlade violinistke, komaj 9-letne učenke ljubljanskega konservatorija Jelke Staničeve, ki je zaigrala »Solzo« od Musorskega in Boccherini-jev »Menuet«. S svojim nastopom je pokazala, da je velik talent in da bo z vstrajnim delom in po isti poti uspeha iz ne vrstila umetnica, na katero bomo lahko ponosni. Naj pri tem pripomnimo, da je bila najmlajša solistka med nastopajočimi na tem večeru. Na koncertu je sodeloval tudi naš že znani pevovodja g. Venturini, pod katerega vodstvom je moški zbor pevskega društva »Sava« zapel troje lepih pesmi z odličnim uspehom, ki so publiko navdušile.

Na tem koncertnem večeru, ki je bil kakor vedno nad vse dobro obiskan po najodličnejši publiko in zastopnikih vseh ljubljanskih oblastev, so želi naši umetniki nedvomno zelo lep uspeh. Tudi ljubljanski dnevnik so o njih prinesli laskave pohvale.

NAŠI UMETNIKI IN ZNANSTVENIKI SE ODLIKUJEJO

Ljubljana, decembra 1937. (Agis) Pod gornjim naslovom je predzadnja številka našega lista prinesla predvsem imena naših rojakov, ki so bili odlikovani in nagrajeni ob priliki prvega mariborskega umetnostnega tedna. Po pomoti pa je izpadlo ime književnika Radoja Reharja ki je bil nagraden s 1.000 din. za besedilo koračnice jadranskih letalcev.

DUKIČEV JUBILEJ U AMERICI

Povodom književne 50-godišnjice i 70-godišnjice života Ante Dukića osvrnuli su se na njegove radove i odnosne prijevode tjednik »Jugoslavenski Glasnik« u Chicagu i mesečnik »Jugoslaven« u Detroitu

DROBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— **Barkovlje.** — (Agis) — Na barkovljanski cesti pod Greto se je pripetil velik avtomobilski karambol, ki pa k sreči ni zahteval človeških žrtev. Obležal je hudo poškodovana le konj, ki je bil vprežen v voz Franceta Guština iz Sv. Ivana, ki ga je avto podrl na tla, poleg tega sta bila tudi Guštinov vož in tovorni avto precej poškodovana. Tramvajski voz, ki je v istem hipu privozil mimo, pa je bil iztirjen tako, da je zadel ob kamenito ograjo tržaške proste luke in so se strla vsa stekla na njegovih oknih. 15 potnikom, ki so bili v tramvajskem vozu se ni nič hudega pripetilo, doživeli so le nekaj strahu.

— **Gorica.** — (Agis) — V goriški pokrajini je v zadnjih dneh vložilo že mnogo ženinov predpisane prošnje za posojila po 1.000 do 3.000 lir. Posebni odbor, ki je bil v ta namen imenovan je odobril 37 prošenj in prosilec priznal 50.500 lir posojil. Zavrnjenih je bilo le nekaj prošelj.

— **Gorica.** — (Agis) — Goriško sodišče je obsodilo 33-letnega Gabriela Mastna iz Gorice na 3 mesece in 15 dni zapore ter 2.000 lir denarne kazni. Masten je bil obsojen v kontumaciji zaradi bega čez mejo, in sicer v Avstrijo.

— **Gorica.** — (Agis) — Goriški policijski organi so po nalogu goriškega podestata zaprli in zapečatili mesnico Ivana Legiša na Tommasejevem trgu v Gorici, ker je na skrivaj zaklal telička: mesnico so mu zaprli za dobo devetih tednov.

— **Gorica.** — (Agis) — Goriški pokrajinski tujsko-prometni svet je bil razpuščen. Vodstvo ustanove je prevzel izredni vladni komisar. Vzroki nagle spremembe niso znani.

— **Gorica.** — (Agis) — Na mirnem letališču pri Gorici so na svečan način proslavili praznik Marije iz Loreta, ki je zaščitnica italijanskih vojni letalcev. Svečanosti je prisostvoval duca d'Aosta. Mašo je na prostem bral goriški nadškof Margotti, ki je imel nagovor v katerem je pozdravil novega podkralja Abesinije. Med revno mirensko prebivalstvo je bilo ob tej priliki razdeljenih 300 zavetkov z živili, ki jih je darovala oseba letališča.

— **Iđrija.** — (Agis) — V gozdu blizu obmejne vasi Ledine nad Iđrijo so finančni stražniki našli na nekega neznanca, ki je, ko so ga pozvali, naj se ustavi, oddal nje več strelav zaporedoma. Eden izmed stražnikov je bil nevarno ranjen tako, da so ga morali takoj prepeljati v bolnico, neznanec pa je izginil v temno noč.

— **Iđrija.** — (Agis) — Iđrijčane je močno razburil nenadni vpoklic nekaterih rezervnih podčastnikov. Zanimivo je, da so dobili vpoklic le oni, ki pripadajo raznim specializiranim oddelkom vojske, kakor na primer teškemu topništvu, radio-telegrafiji, itd. Vzrok vpoklica ni znan.

— **Gorica.** — (Agis) — V goriško bolnico je bil pripeljan 17-letni Roman Mrklja iz Sv. Križa pri Ajdovščini. Fant je padel z drevesa, si zlomil hrbtenico ter dobil tudi na glavi težke poškodbe.

— **Novaki.** — (Agis) — Šolska družba Italia Redenta je nanovo otvorila šolo v Podprevcu pri Novakih na Cerkljanskem. V šolo se je vpisalo 25 otrok in so s poukom že pričeli.

— **Opatje selo.** — (Agis) — V seniku posestnika Franca Pahorja je v noči od 16. na 17. t. m. nastal požar, ki je uničil senik, nekaj poljskega orodja in prav velike količine sena. Gospodar, ki je nameraval prebiti noč v svojem seniku, se je rešil v zadnjem trenutku. Škoda znaša 5.000 lir.

— **Postojna.** — (Agis) — Dosedanji ravnatelj postojnske gimnazije prof. Marino je bil imenovan za nadzornika italijanskih šol v tujini, na njegovo dosedanje mesto pa je bil imenovan odv. prof. Bonafede Recupera iz Siracuse na Siciliji.

— **Schretle pri Cerklju.** — (Agis) — Tu je umrl župnik Jože Ivančič, tih in skromen duhovnik, ki je bil med ljudstvom zelo priljubljen.

„UMETNOST“

V Ljubljani izhaja že drugo leto edinstvena revija, kakršne menda ni na Balkanu, ki nosi naslov »Umetnost«. V njej priobčujejo slovenski umetniki, predvsem likovni, svoje pismene sestavke, in poročila, zlasti o raznih dogodkih iz likovne umetnosti. Predvsem pa je revija posvečena objavljanju reprodukcij del slovenskih umetnikov. Revija je izredno bogata na ilustracije in predstavlja tako enega najbolj primerljivih načinov, kako približati umetnost našemu ljudstvu. Kot sodelniki revije sodelujejo stalno tudi številni naši umetniki, katerih ne bomo vseh naštevati. Narocna se na naslov: UPRAVA UMETNOSTI, LJUBLJANA, POD TURNOM ŠT. 5 IN ZNAŠA NAROČNINA 40.— DIN, NA UMETNIŠKEM PAPIRJU PA 60.— DIN LETNO. REVIO VSEM NASIM ROJAKOM, KI SE ZANIMAJO ZA LIKOVNO UMETNOST NAJTOPLEJE PRIPOROČAMO.

V zvezi s tem bi na kratko omenili obširno poročilo, ki ga prinaša ta revija o razstavi jugoslovanske moderne umetnosti v rimski galeriji in ki ga je napisal italijan Natalio Mola. V njej ugotavlja, da je bila ta razstava umetniški dogodek prvega reda. Kritiki trdi, da je razstava s svojimi močnimi kvalitativnimi deli in zelo visokim umetniškim nivojem v celoti pokazala kako se je duh jugoslovanskih umetnikov na polju plastične in figurativne umetnosti, po težkih iskanjih in platične revolucionarnega izraza, spreobrnil v resno uravnoteženost, iz katere so v vseh časih vrele na dan resnična umetniška dela. Razstava je imela v Rimu zelo velik uspeh.

S TEM JE BILA Z NAŠE STRANI POKAZANA, POLEG TRIUMFALNEGA OBIŠKA LJUBLJANSKE OPERE, PRAVA POT IN PRAVI NAČIN, KAKO NAJ SE UTRAJA POT K SPORAZUMU MED DVE-MI SOSEDNIMI DRŽAVAMI. POPOLNOMA V NASPROTJU Z GOSTOVANJEM IN POLOMOM MILANSKE »SCALE« IN FAMOZNE REVIE »TERMINI«. Mnogo del naših umetnikov, tako ga. Kosa,

ČERMAK: Premantura u južnoj Istri

— **Mesto Milan je imenovalo za častne občane** maršale Badoglija, de Bona in Grazianija, milansko vseučilišče pa jih je proglasilo za častne doktorje. (Agis)

— **Trst.** — (Agis) — Tržaški mestni svet je sklenil povečati sedanje magistratno poslopje, ki je bilo zgrajeno pred 61 leti, a sprito razvoja mesta postaja čim bolj tesno. Za prvi prizidek, ki ga bodo gradili na levem krilu dosedanjega poslopja je proračunanih 2.500.000 lir, a je računati, da bodo dosegli stroški 3 milijone. Sredstva za te izdatke bodo črpali iz 7 milijonskega posojila, ki ga je tržaška občina najela pri »Assicurazioni Generali«.

— **Trst.** — (Agis) — Za naslednika odstavljene predsednika tržaškega pokrajinskega upravnega sveta so imenovali odv. nika in podpredsednika tržaške mestne hranilnice Edmunda Oberti-ja di Valnera, znanež je iz predvojnne dobe kot irendentističnega prvaka, ki je po rodu Dalmatincec.

— **Trst.** — (Agis) — Mussolini je v novembru sprejel vseh pet prefektov iz Julijske Krajine v posebni audijenci. Temu sprejemu pripisujejo poseben pomen.

— **Trst.** — (Agis) — Znano je, da so občine prevzele od podporne ustanove fašistovske stranke vse skrbstvo za reveže, razen počitniških kolonij, ki jih bodo odslej upravljale posamezne organizacije preosnovane »Liktorske mladine«. V smislu teh sprememb so bili v tržaški pokrajini imenovani prvi občinski odbori za reveže, in sicer v Vremah, St. Petru na Krasu in Slavinu. V Vremah sta bila v ta odbor imenovana poleg drugih tudi Avgust in Stanislav Dekleva, v St. Petru na Krasu Matija Abram in France Rebec, v Slavinu pa Edward Dolenc, France Škrli in Ivan Vadnal.

— **Trst.** — (Agis) — Italijanski uradni list je objavil dekret o likvidaciji istrskega zavoda za zemljiški kredit, ki ima svoj sedež v Poreču. Državni inspektorat za varčevanje in kredit bo sedaj imenoval poseben komisarij in nadzorni odbor za izvedbo likvidacije tega zavoda.

— **Trst.** — (Agis) — Tržaška ženska fašistična organizacija šteje že okrog 11.000 članic — tako je namreč razvidno iz poročil zadnjega zasedanja širšega odbora te organizacije. Pričakujejo pa, da se bo to število v doglednem času še povečalo, ker se pravkar razvija široka akcija, da se vse ženske, ki se na novo zaposlijo zlasti pri večjih podjetjih, že ob nastopu službe včlanijo v organizacijo. Posebno veliko propagandno akcijo razvijajo med delavkami, pa tudi med kmečkimi ženami v bližnji tržaški okolici.

PODUPRITE AKCIJU ZA POVEČANJE LISTA

Za božični broj primili smo toliko materiala da nam je nemogoče vse objaviti. Kada bi imali list barem na šest strana, sve te priloge mogli bi objaviti postepeno, pa bi tako list postao mnogo bolji, a bolje bi vršio i svoju ulogu, jer bi se u njemu mogli objavljivati duži literarni, historijski itd. članci o nama, našoj zemlji i našem pitanju.

Mnogi naši emigranti, i mnoga društva, uvidjeli su tu potrebu, a među njima i Primorsko akademsko starešinstvo u Ljubljani koje nam je poslalo ovo pismo:

Da podupre akciju »Za šest strani«, je podpisano Primorsko akademsko starešinstvo na svojem članskom sestanku od 17. novembra t. l. sklenilo, da plaća celotno naročnino za pet izvodov »Istre«, ki naj jih konzorcij pošilja emigrantom, ki bi stalno čitali naš list, a se ne morejo nanj naročiti. Prednost naj bi se dala skupinam emigrantov, ki živijo v krajih, kjer ni nobene naše organizacije.

Nastojmo u novoj 1938 godini postignuti ono što nismo postignuli do sada.

Dajmo se na posao za naš list, potražimo nove pretplatnike, sakupljajmo oglase.

Plaćajmo uredno pretplatu, potražimo nove pretplatnike, sakupljajmo oglase.

Ugledajmo se u Primorsko akademsko starešinstvo u Ljubljani, a i u neka društva, među kojima stoji na prvom mjestu sušačka »Istra«.

Svi u borbu za povećanje našeg jedinog lista.

DRAGO GERVAIS:

STARI MLADIĆ

Kaneta,
jaketa,
garoful,
ščapić,
i koračić kot vrapčić, —
gotov je stari mladić.

MALE VESTI

V Addis Abebi je bil pred kratkim imenovan abuna Abraham za poglavarja koptске cerkve. Ob tej priliki se je vršila tudi svečanost, pri kateri je maršal Graziani potrdil imenovanje in poudarjal, da je to prvi slučaj, ko koptska cerkev prostovoljno izbira svojega poglavarja, kajti prej ga je vsakokrat imenoval patrijarh v Aleksandriji. Izrazil je tudi svoje zadovoljstvo nad dejstvom, da je koptska cerkev postala nacionalna cerkev abesinskega ljudstva. — (Agis)

— V Italiji so ponovno pričeli z zbiranjem dragih kovin, le da tokrat ne javno in odprto, pač pa skušajo posamezni funkcionarji raznih ustanov ob prilikah vplivati na posameznike, da bi darovali državi zlate in druge izdelke. (Agis)

— V Abesiniji je bilo baje postreljenih cca 300 granadirjev zaradi obdolžitve, da so krivi izropanja municijskih skladišč. Vojaški, dodeženi temu polku, doma iz Julijske Krajine, so bili odslovljeni, ostale Italijane toga polka pa so poslali neznan kam. — (Agis)

— Italijanski uradni list je objavil dekret s katerim je povišano število organov »publiche sicurezze« za 1.000 mož. (Agis)

— Radi vedno večjega pomanjkanja železa v Italiji dnevno vršijo tatvine železnih in drugih kovinskih predmetov in izdelkov. V Milanu so tokom neke noči izginili iz vrat raznih starih hiš ročaji in gumbi iz bron in drugo. V periferiji Milana pa so odnesli električne žice za več tisoč lir, v pokrajini pa celo za 40.000 lir kakor tudi kompletne transformatorske naprave tako, da je neka vas zaradi tega ostala brez električne luči. — (Agis)

Naknadnih 183 milijonov lir je bilo pred kratkim odobrenih za nove gradnje edinic italijanske vojne mornarice. (Agis)

— V vezi z odloki italijanske vlade za gospodarsko osamosvojitev studirajo strokovnjaki, kako bi zamenjali bakerne žice, ki služijo pri tramvajski progi, za prenos električne energije, s katero drugo kovino. Tako so bili na idejo, da baker, ki ga Italija sploh nima in ga mora za težke vsote uvažati, zamenjati s cenanim aluminijem, ki ga sama producira. Pred kratkim so se vršili v Milanu že tozadevni poskusi, toda uspeh je bil negativen. — (Agis)

— V Milanu gradijo v sredini mesta podzemno stavbo, namenjeno za gledališče, ki bo opremljeno s 1.000 sedeži. (Agis)

V Genovi se je 1.200 milčnikov uprlo, ko so zvedeli, da jih nameravajo poslati v Španijo. — (Agis)

— Davkoplačevalci v Milanu so dobili z davčnim predpisom za leto 1938 obvestilo za plačilo zneska 10.—, ne da bi jim bilo pojasnjeno, v kakšne namene bo ta znesek porabljen. — (Agis)

— 50 stotink tedensko mora plačati vsak delavec v Italiji za zimsko pomoč, v isto svrhu mora plačati vsak davkoplačevalec mesečno 50 stotink od vsakega stanovanjskega prostora, lastniki lokalov pa isti znesek za vsako izložbeno okno. — (Agis)

— V Milanu so oblasti konfirirale 24 delavcev, obdolženih, da so podpirali družino nekega tovariša, ki je pobegnil v inozemstvo. — (Agis)

— V Speciji je bil aretiran višji mornariški oficir, ker se ni odzval pozivu da sodeluje pri operacijah neke podmornice. — (Agis)

— Kruh iz mešane moke, ali kot ga v Italiji splošno imenujejo »pane dell'impero«, so določili v Milanu ceno, in stane danes od 1.80 do 2.05 lire za kg. Mešanici krušne moke dodajajo 10 odstotkov koruzne, ali pa 5 odstotkov koruzne in 5 odstotkov riževe ali pa 5 odstotkov koruzne in 5 odstotkov bobove ali moke iz sličnih pridelkov. — (Agis)

MUŠKARCI!

Za liječenje spolne nemoći seksualne impotencije za spolnu malsalost, te za pojačanje spolne funkcije pokušajte originalne hormonske

VI-HA-GE PILULE

Dobivaju se u svim apotekama

30 pilula Din 84, 100 pilula Din 217

Pouzećem diskretno razasijlje

MR. M. GAVRANČIĆ, APOTEKAR,

ZAGREB

Glavni depot:

FARM. KEM. LABORATORIJ VIT

VIT, ZAGREB, LANGOV TRG 11

(Ogl. reg. S. br. 26856-37)

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA ZAŠTO MORA SVAKI EMIGRANT BITI PRETPLATNIK „ISTRE“

Iz društva „Istra“ u Zagrebu

KOMEMORACIJA NADBISKUPA Dra BAUERA

Na plenarnoj sjednici upravnog i nadzornog odbora održanoj 9. decembra u društvenim prostorijama prije prelaza na dnevni red komemoriranja je smrt zagrebačkog nadbiskupa i hrvatskog metropolitita dra Antuna Bauera. Iznesene su njegove zasluge na nacionalnom i crkvenom polju prije rata, za vrijeme rata pod tuđinom kao i njegovo javno djelovanje poslije rata. Njegova skrb za svoj narod i narodne interese nije bila ograničena samo na njegovu biskupiju već i na pripadnike cijelog naroda. Svoju ljubav prema našem narodu u Istri iskazao je godine 1931 kada je na Jospovo pozvao svoje župnike, a kao pretsjednik biskupskih konferencija sve biskupije u Jugoslaviji da održe molitve za ublaženje patnja naših ljudi u Istri. — Tim svojim činom mnogo je zadržao nas Istre te ćemo mu sačuvati trajnu uspomenu. Ime nadbiskupa dra Bauera ostat će za uvijek zaoblježeno u povijesti borbe za nacionalno održanje našeg naroda u Istri. — Slava mu!

Na pogreb pokojnog nadbiskupa Bauera bila je određena delegacija, koja je sa predsjednikom na čelu sudjelovala u pogrebim svečanostima u skupini kulturnih društava, naporedo sa delegacijom Jugoslavenske matice.

ČLANSKI SASTANAK

U nedjelju 12. o. m. održan je članski sastanak društva „Istra“ u dvorani „Doma mladih“. Društveni odbornik Debeve kao društveni delegat na kongresu Saveza u St. Brodu podao je izvještaj o radu i zaključcima kongresa. Iza detaljnog izvještaja slijedila je ožbiljna diskusija, u kojoj je uzelo učešća više članova. Ovi su izrazili sugestije zagrebačkim članovima direktno i upoznavali buduće delegacije za kongres na potrebu intenzivnog rada kongresa. Članstvo je upozoreno također na pitanje sticanja državljanstva obzirom na odredbe financeljskog zakona za godinu 1937-38 u pogledu oprosta od taksa. Raspravljalo se i o drugim pitanjima u vezi sa društvom. Interesima društvenih članova i emigranata uopće. Sastanak je bio prilično dobro posjećen i na njemu je došlo do izražaja ineresiranost članova za društveni i savezni rad.

IZ OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA „ISTRA“

Pozivamo članove omladinske sekcije „Istra“ i ostale istarske omladinu na čakanju koja se priredjuje u režiji neuposlenih učitelja u Zagrebu. Čakanja će se održati na drugi dan Božića (šestfajno), 26. o. m. u prostorijama Hrvatskog učiteljskog doma, prizemno desno. Početak čakanje je u 16 sati. Svira odličan jazz.

IZ KNJIZNE OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA „ISTRA“

Umoljavaju se članovi Omladinske sekcije društva „Istra“, koji imaju posudjene knjige iz knjižnice da što prije vrate radi preuredjenja knjižnice. Radi preuredjenja knjižnice knjige se ne izdavaju.

IZ ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA

Istarskom akademskom klubu darovali su: Filipa Deutschla sinovi 300 kg gorivog drva i trgovina Stimac i Drndarski 3 plahite. Plemenitim darovateljima najljepše zahvaljuje — Odbor.

PROSVETNO I PODPORNO DRUŠTVO „TABOR“ V KAMNIKU

Skoraj neverjetno a reslično je dejstvo, da obhajamo za letošnjim božićnim večerom dvajsetletno našega izgnanstva in zatiranja naših domov.

Tudi naši tam imajo za seboj z letošnjimi božićnimi prazniki polnih — črnih — dvajset let težkih muk in duševnega trpljenja. Ta žalostna dejstva naj nas vse prešinejo in nas vzbudijo k polni zavesti in to posebno one naše rojake, kateri so morali zapustiti prisljence svoj rodnj kraj in ki jim ni dana več možnost, da ga zopet kedaj svobodno obiščejo, da je naša skupna — obvezna — dolžnost, da tu v svoji novi in svobodni domovini storimo prav vse, kar bi lahko služilo našim emigr. ciljem in olajšavo našim teptanim in zaslužjenim svojem onkraj naših meja.

S temi čuvstvi in z bratskim pozivom k čimvečjemu in požrtvovalnemu delovanju za naš emigrantski pokret in uresničenje naših skupnih opravičenih želja, želimo vsem našim dragim svojcem in rojakom tam preko našemu skupnemu članu in in simpatizerjem našega emigrantskega Tabora, kakor tudi vsem bratskim edincim in sorojakom srečni, zdravi Božić in Novo 1938. — ODBOR.

Vesti iz Celja

PREDAVANJE Dra DEKLEVE V CELJU
Celje, dev. 1937. Kakor je že „Istra“ poročala se je vršil dne 24. oktobra t. l. v Celju idejni tečaj, na katerem je bil najavljen kot govornik poleg rojaka Pahorja tudi velik borec za naš pokret dr. Jože Dekleva. Ker pa je bil slednji dne 24. oktobra zadržan v Ljubljani pri otvoritvi prvega emigrantskega doma je njegovo predavanje odpalo. Da pa društvo „Soča“ ustreže splošni želji svojega članstva kakor na prvem predavanju udeleženi delegatov bratskih društev „Orjema“ Trbovlje in Laško je povabilo rojaka dra. Dekleva za 28. novembra v Celje, da poda svoj za idejni tečaj nepovečan referat. Predavatelj je za svoje res lepo p. dano in skrbno sestavljeno predavanje žel aplavz zbranih poslušavcev. Zai pa da tega predavanja ni slišalo mnogo naših rojakov in rojakinj zato bi bilo želeli, da „Propagandni odsek“ prekrbi da bi se to predavanje razmnožilo in dalo na razpolago vsem društvom, da ga predčita na sestanku svojemu članstvu odnosno naj ga v odlomkih prinaša „Istra“. Po predavanju se je vnela živahna debata in na vsa staviljena vprašanja je odgovarjal rojak Dekleva.

Po debati je sprigovoril par besed rojak Rakovšek in popisal borbo „Istre“ za šest strani in pozval navzoče naj se v čim večjem številu naroče na list in ga točno plačujejo. Udeležba na sedanjem predavanju je bila poljna, kot na zadnjem predavanju. Predavanje je posetil poleg drugih tudi za naše pravice zaslužni društveni častni član Dr. Emilijan Lilek.

Želeli bi bilo, da bi društvo „Soča“ tudi v bodoče skrbela za taka predavanja na katerih se bodo sestajala k skupnem sodelovanju tri društva tako „Orjema“ Trbovlje, Laško in „Soča“. Največja zahvala in pohvala, da je to predavanje tako lepo uspelo pa gre rojaku Dr. Deklevi iz Ljubljane. — ač.

ROJAKI, ROJAKINJE!

Spomnite se vedno in povsod svojega edinega glasila, kateri Vas edino obvešča o dogodkih v Vaši prejšnji domovini. Darujte za tiskovni sklad „Istre“. Rojaki ne oklevajte, zavežite se, da s tem bo moreče razširiti list na 6 strani. In ponosil boste lahko, ker boste med tistimi, ki so prionomogli k razmahu našega edinega glasila. To je eno, drugo na je plačujte redno naročnino, kajti list je odvisen od požrtvovalnosti čitateljev, letor ne plačujejo točno lista naj ve, da bo nosil greh na svoji duši, ker je z neplačevanjem naročnine list ugonabljal in naposled tudi ugonovil. Mar Vas ne bo sram pred našimi bližnjimi, ko bodo spraševali kje je vzrok, da je list propadel. Ne pričakuj, da te list desetkrat opozori na Tvojo dolžnost to stane in kaj ima list od tega če te desetkrat pozove mislimi, da nič.

Vsaka druga emigrantska skrb bolj za svoj list kot ml. 70.000 tisoč nas je pa ne moremo vzdržati niti enega glasila. Rojaki rojakinje 1. januar naj bo dan, ko bomo krenili na nova pota k točnemu plačevanju naročnine in k širjenju našega glasila. Vsak mora do 1. aprila 1938 poravnati naročnino zase in preiskrbiti vsaj enega novega naročnika. To so moje želje ob vstopu v novo leto 1938. — ač.

SAŽALNICA „ORJEMA“ U N. SADU PO VODOM SMRTI NADBISKUPA BAUERA

„Orjema“ iz Novog Sada poslao je nadbiskupu dru. A. Stepinicu ovu sažalnicu: „Organizacija jugoslovenskih emigranata iz Istre, Trsta, Gorice i Zadra „ORJEM“ u Novom Sadu, saznajući za tužnu vijest o smrti smrti hrvatskog metropolitita Preuzvišenog Nadbiskupa zagrebačkog gospodina dra Antuna Bauera, hita da Vam u ime svoje Uprave i cijelokupnog članstva izrazi svoje iskrene i najdublje sauešće. U Velikom pokolniku je izgubio naš potlačen narod u Istri svoj najvećeg zaštitnika, a mi, Istarski emigranti, nememo nikada zaboraviti njegovu očinsku brigu za svoj potlačen narod, kada je pred nekoliko godina, na dan Svetog Josipa naredio svima Crkvama diljem naše Domovine, da održe molitve za spasenje i oslobođenje naše braće pod tuđim jarmom. Velikom Pokolniku, vrlom rodoljubu neka je u ime svih nas hvala i vječita slava, a Njegov blagi duh neka bdije nad nama i nad neoslobođenim braćom.

SRETNE BOŽIĆNE BLAGDANE I NOVU GODINU ŽELE ČITATELJIMA

Uredništvo i uprava
Zagreb—Ljubljana.

Jer je to JEDINI LIST koji štiti interese emigranata.
Jer je to JEDINI LIST, koji izvješćuje javnost o stanju našega naroda u Italiji.

Jer je to JEDINI LIST, koji informira o društvenom životu emigranata.
Jer je to JEDINI LIST, koji prati i sistematski registrira vanjskopolitičke događaje koji su u vezi s nama.

Jer je to JEDINI LIST, koji sistematski registrira sve kulturne pojave u vezi s nama i sav kulturni rad naših u emigraciji i onih u Julijskoj Krajini.
ZATO MORA SVAKI EMIGRANT BITI PRETPLATNIK „ISTRE“!
SVAKI EMIGRANT MORA BITI PROPAGATOR „ISTRE“!

PRIJAVA PRETPLATE

Naši čitatelji mogu pretplatiti svoje prijatelje na naš list popunivši ovu prijavu. Prijavu odrezati i poslati našoj upravi. — Novi pretplatnik:
Ime i prezime
Adresa
Pretplatio se od do mjeseci
Šaljem pretplatu za
putem cek. računa Pošt. šted. broj 36.780
Potpis:

„ISTARSKO VEČE“ U ZEMUNU

Zemun, dec. 1937. Udruženje Jugoslavena iz Istre, Trsta, Gorice i Zadra u Zemunu priredilo je 11. decembra o. g. u velikoj dvorani doma „Kralja Aleksandra I.“ u Zemunu vrlo uspješnu zabavu „Istarsko veče“ sa koncertnim dijelom, tombolom i plesom, uz sudjelovanje Hrvatskog pjevačkog društva „Tomislav“ i Jugoslavenskog Akademskog pjevačkog društva.

U dupkom punoj dvorani naš poznati nacionalni radnik i književnik g. Milan Marjanović, šef centralnog presbira u penziji, održao je vrlo slikovito predavanje o Istri, koje je građanstvo saslušalo sa velikom pažnjom, a u kojem je govornik vrlo lijepo ocrtao historijskim redom historiju Istre od najdavnijih vremena i seobe Slovena na ovamo, te kulturni ekonomski i prosvjetni razvitak našega naroda i njegova stradanja. — Na kraju govora govornik je bio pozdravljen dugackim aplauzom. Jugoslavensko akademsko pjevačko društvo i Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“ otpjevali su po dvije pjesme gromko pozdravljene od strane građanstva.

Naš Istarski narodni „Balun“ u narodnim nošnjama izazvao je u sali urnebesno pjeskavanje i klicanje, tako da je morao biti ponovljen poslije čega je i opet nastalo dugotrajno pjeskanje.

Recitatori pjesama „Soča“ od Simona Gregorčića i „Mojoj Istri“ od Rikarda Katalinčuća Jeretova bili su također gromko pozdravljeni. Prilično bogata tombola razgrajena je za trenutak. Poslije programa nastao je ples, te je cijelo veče proteklo u znaku svečanog raspoloženja, veselja i pjevanja. Zabava je trajala do 4 sata jutro.

Za ovako sjajan uspjeh ove naše priredbe u prvom redu zahvaljujemo građanstvu grada Zemuna, koje u svakoj prilici pokazuje duboku ljubav za našu porobljenu braću, zatim gospodinu Milanu Marjanoviću vrijednom sinu našega naroda. Najtoplije se zahvaljujemo Jugoslavenskom akademskom pjevačkom društvu i Hrvatskom pjevačkom društvu „Tomislav“, koja su na ovoj priredbi svojim sudjelovanjem izvolila počastiti. Specijalno se zahvaljujemo „Rotarij Klubu“ iz Beograda, koji je kao dobrovoljni prilog darovao 200 dinara, apotekaru g. Ivkoviću iz Zemuna, koji je darovao 90 dinara i svima ostalima plemenitim darovateljima.

Zahvaljujemo se u isto vrijeme i Udruženju „Istra, Trst, Gorica“ iz Beograda, koje je uložilo mnogo truda za izvedbu „Baluna“ i za nabavku narodne nošnje.

NOVI ODBOR KLUBA JUG. AKADEMIKOV IZ TRSTA, GORICE I ISTRE V LJUBLJANI
Ljubljana dec. 1937. Na XIV. rednom obćnem zboru, ki se je vršil 18. t. m. bil je izvoljen sledeći odbor:

Predsednik Šavli Oskar, cand. phil., podpredsednik Simčič Gabrijel, cand. phil., tajnik I. Čermelj Samo, stud. tehn., tajnik II. Engelman Miran, stud. tehn., blagajnik Pavlovič Meri, cand. phil., gospodar Filipčič Bojmir, stud. tehn., knjižničar Benič Mavra, stud. iur., brez portreja Možina Dušan, stud. med., Lemut Janez, cand. phil., revizoriji Turk Rado, cand. iur., Obad Miro, absol. iur., Bačić Boris, cand. phil.

NABAVITE SI KALENDAR „SOČA“!

SREČNE BOŽIĆNE PRAZNIKE IN NOVO LETO ŽELITA ČITATELJEM

Uredništvo in uprava
Zagreb—Ljubljana

FOND „ISTRE“

N. N. — Sušak		Din	20.—
N. N. — Sušak		"	20.—
D. N. — Sušak		"	10.—
N. N. — Sušak		"	100.—
U prošlom broju objavljeno		"	41.595,60

Ukupno Din 41.745,60
„ZA ROJAKA RUDARJA“
M. F. — Ljubljana Din 100.—

IZ UPRAVE

Povjereništvo za naš list preuzeo je za Split i okolice gospodin Petar Zubin — Split, Rokova 18.

Molimo sve pretplatnike iz Splita i okolice da izvole gornje uzeti do znanja te da se u svim stvarima lista obraćaju na pomenutog gospodina.

Slijedeći broj našega lista izlazi 7. januara.

Mnogo priloga nismo mogli objaviti. Nekoji su kasno stigli, nekoje smo morali izostaviti radi pomanjkanja prostora, a neke iz drugih razloga.

Molimo saradnike da to uvažue.

PRIMJER

G. S. D. Alexander, industrijalac iz Zagreba, poslao nam je kao svoj božićni prilog 500.— dinara u fond našega lista.

Gospodinu S. D. Alexanderu najljepše zahvaljujemo!

Ugledali se i drugi naši prijatelji u ovaj lijep primjer.

TEOKAROVIĆ JE USPIO DA STVORI

PO KAKVOĆI I FINOĆI ŠTOFOVE KOJI SU POTPUNO JEDNAKI ENGLISKIM!

Kada bi za osnivanje i vodjenje tvornice finih vunelih tkanina bio dovoljan samo kapital imali bi u našoj državi nekoliko takvih industrija, jer bi se za njih našlo dovoljno kapitala.

Ali kod proizvodnje vunelih tkanina, naročito štofova za muška odijela i kapute, kapital igra podređenu ulogu. Na prvo mjesto dolaze sprema i iskustvo bez kojih je osnivanje i vodjenje jedne takve industrije posve isključeno, odnosno osuđeno na propast.

Zato nije nimalo neobično što u našoj državi imamo svega jednu vodeću tvornicu vunelih tkanina, koja se može staviti u red inostranih fabrikata, a koje su doskora isključivo opskrbljivale naše tržište finim štofovima. Industrija vunelih tkanina

VLADA TEOKAROVIĆ I KOMP. U PARACINU

je pionir naše tekstilne industrije. Dvije generacije Teokarovića zanosile su se idejom stvaranja moderne, svjetskog mjerila tvornice, koja će uvoz finih štofova za muška odijela i kapute učiniti izlišnim. Koliko je trebalo prebroditi raznih poteškoća svake vrste ne ćemo istraživati, jer je to već stvar prošlosti. Sadašnjost i stvarnost je međutim ova:

Najmodernija industrija vunelih tkanina u našoj državi, po svom programu rada, obimu i po uredjaju, to je zacijelo **TEOKAROVIĆEVA TVORNICI.**

Kao najpouzdanije mjerilo i najbolji dokaz služe proizvodi ove tvornice svi po redu, a naročito štofovi, koji su kruna Teokarovićeve produkcije. I naj-

veći optimista teško je mogao vjerovati, da je, kraj današnjeg stanja naše industrijalizacije, moguće stvoriti kod nas tkaninu, koja ima sve (naglašujem: sve!) odlike najboljeg engleskog štofa. Međutim što su mnogi nemajući iskustva besplodno i bezuspješno pokušavali, stvorio je Teokarović:

ŠTOF, KOJI UJEDINJUJE SVE KVALITATIVNE I ESTETSKE OSOBINE NAJBOLJEG ENGLSKOG ŠTOFA, A ČIJA JE CIJENA PRISTUPAČNA SVAKOME. Ni vlasnicima ni upravljačima **INDUSTRIJE VUNELIH TKANINA VLADA TEOKAROVIĆ I KOMP. U PARACINU,**

ne bi uspjelo stvoriti tako visoku kakvoću svojih proizvoda — ma kolikim kapitalom raspolagali! — da nisu ve-

liki dio svog života proveli po najčuvjenijim tvornicama u tekstilnim središtima Engleske, Belgije i Francuske, gdje su akumulirana stogodišnja iskustva tekstilne produkcije. Tek tako osposobljeni primjenom lične prakse i iskustva bili su u stanju stvoriti štof, kojim se danas pravom mogu ponositi. Međutim iako su postigli ono za čime su težili oni danas još većim marom i budnijom pažnjom prate englesku produkciju štofova te idu u korak s njom, a negdje čak i prednjače.

U skladu sa kakvoćom proizvoda je i organizacija poslovanja i savršen red, koji vlada u tvornici, koja — smještena u odlično njegovanom parku — ne ostavlja utisak zadimljene i tmurne tvorničke zgrade, već otmjenog hotela velikih razmjera.

GRADJEVNO PODUZEĆE

Boren**EMILI**

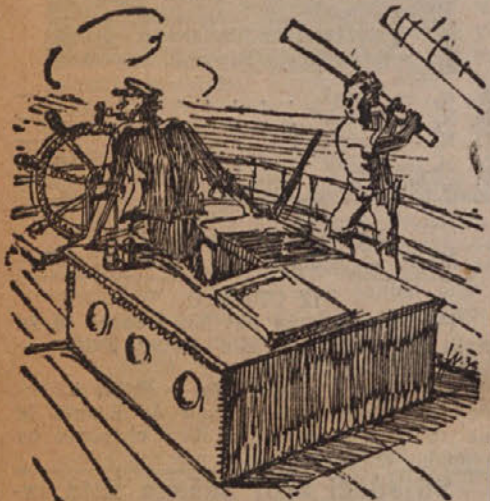
OVL. GRADITELJ

Sušak

NAJLJEPŠI OMLADINSKI ROMAN JE

**„BRATOVŠTINA
SINJEGA GALEBA“**

I NAJPRIKLADNIJI JE DAR OMLADINI.

U tom romanu su opisane pustoševine šestorice dječaka s jednog dalmatinskog otoka. Roman je visoke umjetničke vrijednosti. Napisao ga je slovenski pisac Tone Seliškar, a na hrvatski ga je preveo Tone Peruško. Ilustracije u tekstu su od Alberta Sirka, a naslovna strana u bojama od Ive Režeka. Tvrdio je ukoričen, a stoji u knjižarama 25 din. Ko ga naruči poštom preko naše uprave mora poslati još 1.50 din za poštanske troškove.

PRIMORKA, strogo zanesljiva, do 32 let stara, ki je nekoliko vajena gostilne in navadne kuhe, se išče. Ponudbe pod »Strogo zanesljiva« na upravo »Istre«, Ljubljana, Erjavčeva cesta 4a.

MATE ŠCURIĆBRIJAČ
SUŠAK

Novo preuredjena radnja

SLOVENCEM V ZAGREBU SE
PRI-POROČA DOMAĆE SLOVENSKO
PODJETJE**„BRUNSWICK“**Pariški Modelsalon, Ilica 54,
I. kat, ZAGREBIzdeluje po meri in najmodernej-
ših modelih tvrdke »Brunswick« —
Paris vso moško in žensko gardero-
bo po sledećih cenah:fazona moške obleke Din 350.—,
suknje Din 300.—, damskih plašćev
(model) Din 200.—, popravila od
Din 80.— dalje, obraćanje obleke ali
suknje Din 250.—Naročnike v provinciji na željo po-
setimo z vzorci, vsa naročila iz pro-
vincije za obraćanje in modeliranje
oblek izvršujemo z obratno pošto.**JOSIP SMERDEL**TRGOVINA DELIKATESA I AUTO-
MATSKI BUFFET**SUŠAK**

TELEFON BROJ 85.

KONAC JE GODINE!

NE ZABORAVITE PRETPLATU!

SJETITE SE FONDA!

U BORBU ZA NAŠU ISTRU!

**DŽEPNI KALENDAR IZBJEGLICA IZ
ISTRE, TRSTA I GORIČKE****ZA G. 1938)) SOČA ((ZA G. 1938**

Izdanje Saveza jugoslovenskih emigrantskih udruženja. Naklada konsorcija lista »Istra«
u Zagrebu.
Cijena 8.— dinara, sa poštarninom 8.50. Uvezan u platno. Mnoge korisne upute za
emigrante.
Naručuje se u upravi našega lista u Zagrebu i u podupravi u Ljubljani. — Dobije
se i kod emigrantskih udruženja.

OKTAVIJAN ŠEPIĆ

Mesnica i prodaja suhomesnate robe

SUŠAK

Telefon br. 369

Mikulčić i Kulaš**SUŠAK**TRGOVINA MIRODIJA, BOJA I
LAKOVA PARFUMERIJA**RAJMUND KOVAČIĆ**

Trgovina mješovite robe

LUKEŽI

Telefon br. 24

KNJIŽARA I PAPIRNICI

„NARODNO PROSVJEĆIVANJE“**SUŠAK**

ISTARSKA ULICA 1

Povjereništvo knjiga »Vodnikove
Družbe« i pisacih strojeva »Mer-
cedes«.

POKUĆTVO**RUDOLF SOTLAR****SUŠAK, Istarska br. 5**

Najmodernije, najsolidnije i naj-
jeftinije. — Veliki promet, mala
zarada omogućuje najsolidniju
podvorbu.

SLAVAN RIBARIĆ

Galanterija, pletenine, nogavice, čipke, parfumerija, papir i t. d.

MARIBOR

GLAVNI TRG 14 (ROTOVŽ)

SOLIDNA POSTREŽBA!**NIZKE CENE!****ALBERT VICEL, MARIBOR**TRGOVINA Z KUHINJSKO POSO-
DO, PORCELANOM IN STEKLOM**MIRKO TURATO**AGENTURNO - KOMISIONALNI
POSAD ŽITARICA I MASTI**SUŠAK**

Ružičeva 23

Telefon 36

TRGOVINA I PARFUMERIJA

„IBIS“**SUŠAK**

TRG KRALJA ALEKSANDRA 2.

Sapunara**„Rečina“**

Ing. Konrad Mohović

Sušak**„RESTAURACIJA“****„JANJE“**

ZAGREB, Nikolićeva ul. 7

Telefon 61-27

Preporuča svoju odličnu ko-
štu i prvorazredna vina.
PRIMAJU SE ABONENTI!

Ludvik Bratoš

sladoledarna i slastičarna

Sušak

Tyrševa ulica 13

Galović Juraj**SUŠAK**

TELEFON 196 Brzjav: SVEVOĆE

Uvoz, izvoz južnog suhog i svje-
žeg voća i zemaljskih proizvoda.

Pavlo Vrbljanac

Soboslikarska radionica

SUŠAK

Šet. Prest. Petra br. 16.

Sve za udobnost Vašeg doma!

Tonit načelu posvećen je čitavi III. kat naša robne kuće!

Bo 32 Ofomani, od tvrdog bukovog drveta, počam od

Din

480.-

Bo 38 Ukrasni jastuci, u raznim bojama i sa različitim ukrasima, komad počam od

Din

65.-

Bo 33 Ofomani-kauči, modernih oblika, presvučeni modernim tkaninama počam od

Din

840.-

Bo 39 Garniture za spavaće sobe, sag sa dva prestirača, počam od

Din

260.-

Bo 34 Ofomani-kauči, sa policom i okruglim jastukom za ukras, presvučeni tkaninama najmodernijih boja i uzoraka, počam od

Din

1.050.-

Bo 40 Sagovi za štrapač, moderne boje i uzorci, u svim veličinama, počam od

Din

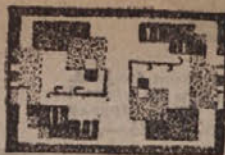
180.-

Bo 35 Moderan kauč, sa ormaricom i okruglim ukrasnim jastukom, prvorazredna izrada, u raznim oblicima, počam od

Din

1.950.-

Bo 41 Sagovi, od bukla, veline i pliša, u veličini 200x300 cm, počam od

Din

650.-

u veličini 250x350 cm, počam od

Din

1.000.-

Bo 36 Ofomani pokrivači, u raznim modernim bojama i uzorcima, komad počam od

Din

240.-

Bo 42 Zastori, gotovi, u velikom izboru i po najnižim cijenama.

Bo 43 Tkanine, za zavjese i pokućstvo, u svim bojama, u velikom izboru.

Bo 37 Ofomani pokrivači od pliša, u raznim bojama i uzorcima, komad počam od

Din

480.-

Robna kuća

Kastner & Ofler

Zagreb

Ilica 4 i 6

Razgledajte našu bogatu izložbu božićnih darova ili zatražite naš besplatni božićni katalog.

TRANSPORTNO I OTPREMNIČKO PODUZEĆE

S. SPITZER NASLJEDNIK

HINKO BIELITZ

Telefon 55-39

ZAGREB

Ilica br. 16

ISTRANI!

Sve odjevne predmete, cipele, sve vrsti štofova kao i ostalu manu-fakturnu, kratku i pletenu robu možete nabaviti uz znatan popust kod

TRGOVAČKE KUĆE

R. MARČELJA ZAGREB,

Petrinjska 67

ŠTEDIONICA SAVSKE BANOVINI U ZAGREBU (Prije Oblasna Štedionica)

OSNOVANA 1927. GODINE

GAJEVA ULICA BROJ 2a

TELEFONI: 32-56 i 99-10

Podružnica NOVA GRADIŠKA

Ispostava CRIKVENICA

ULOŠCI NA ULOŽNIM KNJIŽICAMA Din 51.000.000

ULOŠCI NA TEKUĆIM RAČUNIMA Din 65.000.000

PRIMA ULOŠKE NA ULOŽNE KNJIŽICE I TEKUĆE RAČUNE UZ 4% KAMATA GODIŠNJE SLOBODNO I 4¼% KAMATA GODIŠNJE VEZANO NA TRI MJESECA. POSEBNA JE GRANA POSLOVANJA REDOVITA VEZANA ŠTEDNJA NA PET I VIŠE GODINA UZ 5% KAMATA GODIŠNJE I OSTALE NAJPOVOLJNIJE UVJETE.

ISPLATU SA TEKUĆIH RAČUNA I ULOŽAKA OBAVLJA ODMAH I NAJKULANTNIJE

PODDELJUJE VJERESIJE SAVSKOJ BANOVINI, OPĆINAMA I GRADOVIMA ZA PODIZANJE BOLNICA, ŠKOLA, VODOVODA, ELEKTRIČNIH CENTRALA ITD. — TE ZEMLJIŠNIM ZAJEDNICAMA I IMOVNIM OPĆINAMA, ZATIM HRVATSKIM SELJAČKIM I SRPSKIM ZEMLJORADNIČKIM ZADRUGAMA. NADALJE PODDELJUJE KREDITE PRIVATNICIMA NA TERITORIJU SAVSKE BANOVINI UZ HIPOTEKARNO JAMSTVO — TE NAJPOVOLJNIJI KAMATNJAK.

SAVSKA BANOVINA PREUZIMA ČITAVOM SVOJOM IMOVINOM I PRIHODIMA NEOGRANIČENO I NEOPOZIVO JAMSTVO ZA SVE OBAVEZE ŠTEDIONICE SAVSKE BANOVINI U ZAGREBU, A NAPOSE ZA ULOŠKE I NJIHOVO UKAMAĆENJE.

Brodarsko akcionarsko društvo »OCEANIA« Sušak

Podržava slijedeće redovite pruge:

- Jadran - Španija - Nord Afrika - Kanarska ostrva i povratak
Polazak iz Sušaka, Šibenika, Splita i Dubrovnika 2 za: Barcelonu, Valenciju, Oran, Casablanku, Teneriffe i Las Palmas, tičući po potrebi i druge luke u pravcu pruge.
- Jadran - Marseille - Španija - Maroko i povratak
Polazak iz Sušaka, Šibenika, Splita i Dubrovnika 2 za: Marseille, Barcelonu, Valenciju, Alicante, Oran i Casablanku, tičući po potrebi i druge luke u pravcu pruge.
- Jadran - Malta - Nord Afrika - Valencija i povratak
Polazak iz Sušaka, Šibenika, Splita i Dubrovnika 2 za: Maltu, Tuniz, Alger i Valenciju, tičući po potrebi i druge luke u pravcu pruge.
- Jadran - Nord Evropa i povratak
Polazak iz Sušaka, Šibenika, Splita i Dubrovnika 2 za: London, Anvers, Amsterdam i Rotterdam tičući po potrebi i druge luke u pravcu pruge.

Za sve informacije obratiti se na upravu društva u Sušaku, tel. 131 i 323

RUDOLF KOMPARA

SPLOŠNO MIZARSTVO

Moderne notranje opreme sob —
salonov — pisarn — portalov in
stavbena delaZaloga pohištva lastnoročnih
izdelkov

MARIBOR

ALEKSANDROVA CESTA 48

Obućarska radionica cipela

**IVAN KOMEN
SUŠAK**

Trsatske stube broj 2

HOTEL**„JADRAN“****SUŠAK**

TELEFON BROJ 120

TOPLE MORSKE KUPKE

Upozoravam svoje prijatelje i znance,
da sam u Zvonimirovoj ul. 30 otvorio**Trgovinu manufakturnom****kratkom i pletenom robom**Nastojat ću, da cij. mušterije velikim
izborom i solidnim cijenama podvorim
na potpuno zadovoljstvo.

Jedan posjet isplatiti će Vam se!

Preporuča se

„JUNO“**Eduard Francišković**

ZAGREB

Zvonimirova ul. 30

TUDI VI RABITEStroje
za obdelovanje železa in lesa,
žage, kamnolome itd.Motorje
za vsako napetost, za bencin,
surovo olje itd.Poljski železniški materijal
Tračnice, kretnice, okretnice,
(Muldenkipper) normalne želez-
niške tire.Traverze
gradbene kotno železo, (Fisch-
elsen), betonsko železo, ploče-
vine.Transmisije
Ležaji itd.Cevi
za ograje, vode.Vse dobite kot
priložnostno priliko
rabljeno vendar popolnoma oh-
ranjeno. Raznovrstne kovine pri
Justin Gustinčić-u, Maribor
TELEFON 21-30mehanična delavnica
Tattenbachova 14, Kopališka 19,
Franciškanska 20.O potrebi vprašajte, s tem si pri-
hranite Vaš denarAUTOMEHANIČKA RADIONA
I GARAŽA**„JADRAN“****Julijan Jerina, Sušak**

RUŽICEVA UL. 23 - TELEFON 89

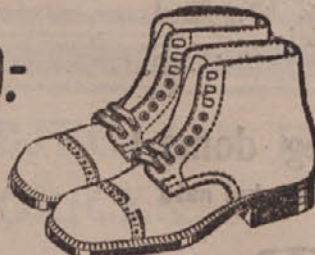
Vrši popravke svih vrsti motora.

Sretan Božić

59.-

Tople dječje cipele, izradjene od fi-
ne kože točno postavljene i opširne
sa finim pelcom.

79.-

Izdržljive i jake a ipak lagane vi-
soke cipele za dječake iz smeđeg
boks sa čvrstim kožnim dnom.

99.-

Mlađe dame i djevojčice trebaju
ovakve jake i udobne cipele, koje
će njihovoj mladosti dati još više
draži. Izradjene su od finog boksa
u smeđoj boji sa ukrasom od se-
miša na vezivanje.

99.-

U ovim cipelama biti će Vam noge
kao u peći. Izradjene su od toplog
sukna i opširne kožom

129.-

Elegantna damska polucipela od fi-
nog laka i sa solidnim ukrasom. Va-
ša noga će u ovim cipelama izgle-
dati savršeno elegantna.

69.-

Elegantne damske snežne cipele sa
ukrasom, zakopčavaju se sa dva
dizmeta.

39.-

Kalljace su potrebne svakom čovjeku.
Čuvaju Vas, žene i djecu od vlage i
prehlade. Muške Din 39.-, ženske
Din 29, dječje Din 19.- i 25.-.

149.-

Lijepa muška cipela izradjena od
finog govedjeg boksa sa jakim ko-
žnim dnom na ram šivena. Prak-
tična za svaku priliku.

169.-

„NAS PONOS“. Elegantna na ram
šivena lak cipela za gospodu. Za
ples uz smoking i frak najpodesnije
su. Finu izradu i solidan ukras ga-
rantiraju za njenu eleganciju.**Rota****ŠPECERAJ, DELIKATESE****GABRO FERREK**

ZAGREB, Zvonimirova 44

Prima banatsko brašno, dalmatinsko ulje i t. d.

GRADSKA ŠTEDIONICA U SUŠAKU

Brzjaviti: Gradska štedionica — Telefon 2-14

Prima uloške na štedne knjižice i u tekućem
računu uz najpovoljnije uvjete. - Podjeljuje
zajmove uz hipotekarno, mjenbeno i ino
osiguranje.

Za sve obveze jamči općina grada Sušaka

ZALAGACIONICA

Daje zajmove na dragocjenosti.

Uređuje od 8-12 i pol i od 16 do 17 sati.

AGENTURNA

I KOMISIONARNA

TRGOVINA ŽITARICA I SVIH
ZEMALJSKIH PROIZVODAUJEDNO OBAVLJA PREVOZ TE-
RETNIM AUTOMOBILIMA**„AUTOPREVOZ“****SUŠAK**

TELEFON BROJ 124 i 437

ANTON RUBEŠATRGOVINA DRVA, UGLJENA I
GRADJEVNOG MATERIJALA**SUŠAK**

TELEFON BROJ 67.